

ADVOCATENBLAD

SINDS 1918

INTERVIEW

Diana de Wolff over het hogere
doel van de kernwaarden

ACHTERGROND

De zaak Charlie Hebdo
door Nederlandse ogen

VERKIEZINGEN

Acht advocaten willen
de Tweede Kamer in

Uit principe
in de
frontlinie

ANKER & ANKER OPLEIDINGEN ORGANISEERT IN HET JAAR 2021 WEDEROM ACTUELE CURSUSSEN OP HET GEBIED VAN HET STRAF(PROCES)RECHT EN HET JEUGDSTRAF(PROCES)RECHT.

HAAL UW PUNTEN IN UW EIGEN REGIO OP EEN VERRASSENDE LOCATIE!

HIERONDER EEN OVERZICHT VAN DE REGULIERE CURSUSSEN EN DE CURSUS GGZ, FORENSISCHE ZORG EN TBS VAN JANUARI T/M DECEMBER 2021:

3 maart	: Haarlem
7 april	: Holten, Restaurant en Hotel Hoog Holten
21 april	: Schiermonnikoog, Hotel Van der Werff, nieuwe onderwerpen
12 mei	: GGZ, Forensische Zorg en TBS, Amsterdam
9 juni	: Maastricht, Château Neercanne } eendaagse cursus
10 juni (donderdag)	: Maastricht, Château Neercanne } idem
30 juni	: Zwolle
8 september	: Antwerpen (combikorting)
6 oktober	: Utrecht
28 oktober (donderdag)	: Schiermonnikoog
3 november	: Amsterdam
18 november (donderdag)	: Schiermonnikoog
8 december	: Rotterdam

EN DE CURSUSSEN JEUGDSTRAF(PROCES)RECHT EN CIVIEL JEUGD IN 2021:

10 februari	: Meppel
10 maart	: Leeuwarden, Post Plaza (dit betreft een civiele jeugdcursus)
24 maart	: Tilburg
7 juli	: Alkmaar
9 september (donderdag)	: Antwerpen (combikorting)
15 september	: Arnhem, Openluchtmuseum
13 oktober	: Utrecht, Koetshuis de Haar, nieuwe onderwerpen
10 november	: Amsterdam
17 november	: Amsterdam (dit betreft een civiele jeugdcursus)
15 december	: Rotterdam

Mocht het niet mogelijk zijn een cursus fysiek te geven, dan kunt u deze online bij ons volgen.

Bij ons kunt u in één dagdeel 4 PO-punten vergaren.

Bij ons staat persoonlijk contact hoog in het vaandel.

De reader wordt u kort voor de cursus ook digitaal toegezonden.

Anker & Anker Opleidingen
Contactpersonen: mw. M.A. Nicolai-Hendriks en de heer C. Huisman

Post- en bezoekadres:
Ossekop 11 | 8911 LE Leeuwarden
058-2442500 | info@ankerenanker.nl

De docenten zijn mr. dr. J. Boksem, mr. H. Anker en mr. W. Anker.

Voor alle cursussen geldt als aanvangstijd 13.00 uur. Bij aankomst zijn er voor de cursisten broodjes beschikbaar. Er zijn twee pauzes en de cursus eindigt om 17.30 uur. Vanaf 17.30 uur tot ± 18.30 uur wordt er gezamenlijk geborreld in de met zorg uitgekozen markante en sfeervolle etablissementen.

De kosten bedragen € 440,- (excl. btw) per cursus.

De kosten voor de civiele jeugdcursussen en de cursussen GGZ, forensische zorg en TBS bedragen € 300,- (excl. btw) per cursus.

AANMELDEN:
strafrechtcurssussen.nl

101e jaargang

Het *Advocatenblad*, het blad voor de Nederlandse advocatuur, verschijnt 10 keer per jaar en wordt uitgegeven door Boom juridisch. De van de Nederlandse orde van advocaten onafhankelijke redactie stelt de inhoud samen. De redactie werkt volgens de Leidraad van de Raad voor de Journalistiek. Het volgende nummer van het *Advocatenblad* verschijnt op 16 maart.

Hoofdredacteur

Kees Pijnappels

Redactie

Sabine Droogleever Fortuyn, Stijn Dunk, Francisca Mebius

Advocaat-redactieleden

Jan Wouter Alt, Aldert van der Bent, Yola Geradts, Karol Hillebrandt, Jack Linssen, Robert Malewicz, Coline Norde, Christiane Verfuurden, Paulien Willemsen, Rogier Wolf

Vormgeving

Textcetera, Den Haag

Druk

Wilco, Amersfoort

Citeerwijze

Adv.bl. 2021-01, p.

Aan dit nummer werken mee

Jan Adelaar, Jan Wouter Alt, Raffi van den Berg, Nicole de Boer, Erik Jan Bolsius, Sandra Braakmann, Jiri Büller, Erik van der Burgt, Yola Geradts, Nathalie de Graaf, Sjoerd van der Hucht, Charlotte Helmer, Hedy Jak, Marc Janssen, Caspar Janssens, Elpiniki Kolokatsi, Hans Roggen, Robert Sanders, Tatiana Scheltema, Trudeke Sillevius Smitt, Harry Veenendaal, Alexander van der Voort Maarschalk, Bendert Zevenbergen.

Redactionele bijdragen

De redactie is bereikbaar via redactie@advocatenblad.nl. Opiniebijdragen kunt u ook naar dat adres sturen. Per 500 woorden leveren deze 1 opleidingspunt op. De redactie heeft het recht bijdragen in te korten.

Boom juridisch

Selma Soetenhorst-Hoedt (uitgever)

Nederlandse orde van advocaten

Postbus 30851, 2500 GW Den Haag,
info@advocatenorde.nl, 070-335 35 35.
Informatiepunt voor advocaten:
informatiepunt@advocatenorde.nl, 070-335 35 54.

Abonnementen

De abonnementsprijs bedraagt € 246 per jaar (excl. btw, incl. verzendkosten). Een abonnement biedt u naast de gedrukte nummers tevens het online-archief vanaf 2001 én een e-mailtendering. Kijk op www.advocatenblad.nl voor meer informatie en het afsluiten van een abonnement. Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan en worden stilzwijgend verlengd, tenzij het abonnement schriftelijk wordt opgezegd. Na afloop van het eerste abonnementsjaar dient u rekening te houden met een opzegtermijn van één maand. Kijk op www.tijdschriften.boomjuridisch.nl voor meer informatie. Wilt u een abonnement afsluiten of heeft u vragen? Neem dan contact op via klantenservice@boomdenhaag.nl of via telefoonnummer 070-330 70 33.

Adreswijzigingen

Adreswijzigingen van advocaten: adres@advocatenorde.nl.
Andere abonnees: klantenservice@boomdenhaag.nl of bellen met 070-33 070 33.

Website

Alle voorgaande nummers, kronieken en veel losse artikelen zijn ook te vinden op advocatenblad.nl. Advocaten met een account hebben onbeperkt toegang tot de website. Een account kan worden gecreëerd m.b.v. het wachtwoord Advocatenblad.

Advertentiedeelname

Capital Media Services B.V., Staringstraat 11, 6521 AE Nijmegen
Tel. 024-360 77 10, mail@capitalmediaservices.nl.

Behoudens door de Auteurswet gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden vervoelvoudigd of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten of onvolkomenheden. Het al dan niet op verzoek van de redactie aanbieden van artikelen aan het *Advocatenblad* impliceert toestemming voor openbaarmaking en vervoelvoudiging t.b.v. de (elektronische) ontsluiting van (delen van) het *Advocatenblad* in enige vorm.

ISSN 0165-1331

Omslagfoto: Jiri Büller

© Sjoerd van der Hucht

REDACTIONEEL

POLITIEKE KERNWAARDEN

DOOR / KEES PIJNAPPELS

Peter Schouten en Onno de Jong vertellen in deze editie wat het betekent om kroongetuige Nabil B. bij te staan. Dat is niet gering. De beide strafrechtadvocaten worden streng bewaakt om te voorkomen dat hen hetzelfde lot treft als Derk Wiersum. Dat raakt niet alleen henzelf, maar ook hun kantoorogenoten en partners. De Jong en zijn echtgenote wonen zelfs op een ander adres. Alleen al het feit dat ze zich opwerpen als raadsman van een kroongetuige dwingt bewondering af.

De Jong en Schouten zeggen het niet met zoveel woorden maar ze beschouwen het als hun morele plicht de rechtsstaat te verdedigen. Ze brengen daarmee de zesde kernwaarde in de praktijk, u weet wel, de niet-bestaande die over de goede rechtsbedeling gaat.

Tegelijkertijd staan ze pal voor de onafhankelijk van de advocatuur, volgens bijzonder hoogleraar Diana de Wolff misschien wel de meest kwetsbare van alle kernwaarden. De Wolff wijdde een boek aan de advocatuurlijke kernwaarden (zie pagina 38). Ze had geen beter moment kunnen kiezen. De verschillende actuele ontwikkelingen tonen maar weer eens aan hoe belangrijk die kernwaarden zijn, niet zozeer voor de advocatuur als wel voor de samenleving. Zonder de kernwaarde partijdigheid was de kindertoeslagaffaire nooit tot een goed einde gekomen. Hoewel ook hier onafhankelijkheid natuurlijk een groot goed is gebleken. Misschien zouden ze bij de Afdeling bestuursrechtspraak het boek van De Wolff moeten aanschaffen. Er staat als bonus ook het een en ander in over integriteit.

Helaas kunnen advocaten niet alle broddelwerk en machtsmisbruik van bestuurders en overheidsinstanties rechtzetten. Sommige advocaten doen een poging zelf het stuur te grijpen en stellen zich verkiesbaar. Dit jaar zijn dat er acht. Vanaf pagina 18 motiveren ze hun ambitie. Ik wil niet aan de zijlijn blijven staan, zegt Sidney Smeets van D66. Eigenlijk is acht niet zoveel, constateert GroenLinks-kandidaat Imran Hyder, die vooralsnog op een onverkiesbare plaats staat. Er moeten meer juridisch onderlegde mensen aan de knoppen zitten, stelt hij. 'De stikstofaffaire, Urgenda, de kinderopvangtoeslagaffaire en de bijstandrel van laatst; het gaat allemaal om verkeerd gemaakt beleid waarvan nu wordt gezegd dat er beter over nagedacht had moeten worden.'

Misschien heeft hij gelijk. Deskundigheid is immers ook een kernwaarde. Eigenlijk zouden de kernwaarden ook voor politici moeten gelden.

DEZE EDITIE

RUBRIEKEN

- 3** Redactioneel, Colofon
- 6** Interactie
- 7** Cijfers, Citaat,
Column Harry Veenendaal
- 9** In Beeld
- 16** Het Verschil
- 42** Gezien
- 45** Tuchtrectcolumn
Trudeke Sillevius Smitt
- 51** Buitenlandse balie,
De Dealmaker
- 52** Jubileum 2021:
Hopen op VN-erkenning

COVER

- 10** In de frontlinie

ACTUEEL

- 15** Naam geschorste advocaat
moet van zwarte lijst,
Hoven houden ondanks
protest vast aan limiet
processtukken
- 27** Vaker rapport over
toezicht op advocaten,
Eerste uitspraken Whoa,
Spectaculair herstel M&A
- 28** Rechtsbijstand voor kleine
beurs plots weer in zwang

THEMA VERKIEZINGEN

- 18** Acht advocaten strijden
om Kamerplek
- 24** Wat partijen zeggen over
rechtsbijstand, rechtspraak
en rechtsstaat

Acht advocaten strijden om Kamerplek

ACHTERGROND

- 32** Van twee walletjes
- 46** Charlie Hebdo door
Nederlandse ogen

INTERVIEW

- 38** 'Wij zijn het tegenwicht'

JURIDISCH

- 53** Even opfrissen: Aanvang
korte verjaringstermijn
bij onjuist advies
- 58** Juridische opinie:
Limiet aan lengte
processtukken: 1 aprilgrap?
- 62** Juridische opinie:
Staat verplicht te voorzien in
advocaat bij echtscheiding
- 66** Juridische opinie:
Tijd voor een minister van
Rechtsbescherming

PRAKTIJK

- 54** Kansinschatting bij
lawyer's letter

VAN DE NOVA

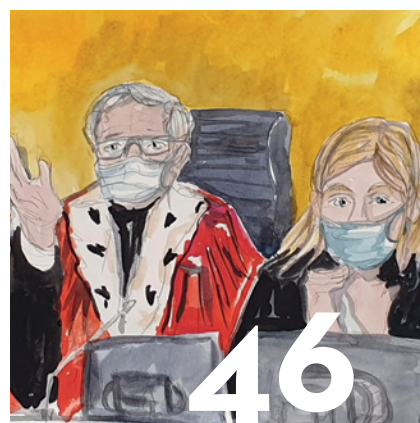
- 69** Ordeberichten
- 85** Transfers

Van twee walletjes

'Wij zijn het tegenwicht'

Charlie Hebdo door Nederlandse ogen

**Webinar Actualiteiten
Wwft**

Met Birgit Snijder-Kuipers

**Cursus Ruimtelijke
ontwikkeling en stikstof**

Met Rachid Benhadi

**Symposium 'Klimaat en
recht: verduurzaming van
commercieel vastgoed'**

Met Steven Bartels

**Cursus Actualiteiten
Insolventierecht**

Met Egbert Loesberg

**Cursus Arbeidsrecht
verdiept**

Met Femke Laagland

**Cursus Actualiteiten
Verbintenissenrecht**

Met René Klomp

**Cursus Erfdienstbaar-
heden en aanverwante
onderwerpen**

Met Valérie Tweehuysen

**Cursus Actualiteiten
Personen- en familie-
recht**

Met André Nuytinck

**Masterclass Contracten
maken en beoordelen in
de praktijk**

Met Hendrik Wammes

**Studiedag «JOR» Actueel
Ondernemingsrecht**

Met Claartje Bulten

**Cursus Actualiteiten
Bestuursrecht**

Met Tycho Lam

**Webinar Privacy
op de werkvloer**

Met Friederike van der Jagt-Vink

Welke cursus volgt u bij ons dit voorjaar?

Het CPO heeft een ruim aanbod aan (online) cursussen en webinars.
Kijk voor meer informatie en ons uitgebreide cursusaanbod op cpo.nl.
Voor scherpe denkers.

**Blijf
scherp**

Centrum voor Postacademisch Juridisch Onderwijs

GESPOT OP SOCIAL MEDIA

Jolande ter Avest • 3rd+

Partner / Advocaat en Mediator bij Schoolplein Advocaten (lid Vereniging Famil...

23h • Edited •

Alsof commerciële kantoren zomaar het werk van de sociale advocatuur zouden kunnen overnemen. Dat is toch echt een vak. Waarvoor bijvoorbeeld zittingservaring noodzakelijk is, kennis van het vakgebied etc. Het is de flagrante en continue onderschatting van het werk van sociaal advocaten dat mij het meeste stoort aan deze minister. Het fatsoenlijk betalen van sociaal advocaten is niet de verantwoordelijkheid van de sector, maar van de Staat. Sociaal advocaten gaan toch niet hun hand ophouden bij de commerciële advocatuur, hou nou toch op. En een commerciële advocaat dwingen zaken te doen waarvan hij geen kaas heeft gegeten is misschien nog wel erger dan sociaal advocaten slecht betalen. Met dat eerste is immers niet alleen de sociaal advocaat niet geholpen, maar ook de burger niet.

Tian Herstel • 3rd+

Managing partner at JPR Advocaten | Advocaat | curator | bewindvoerder | insolve...

5d •

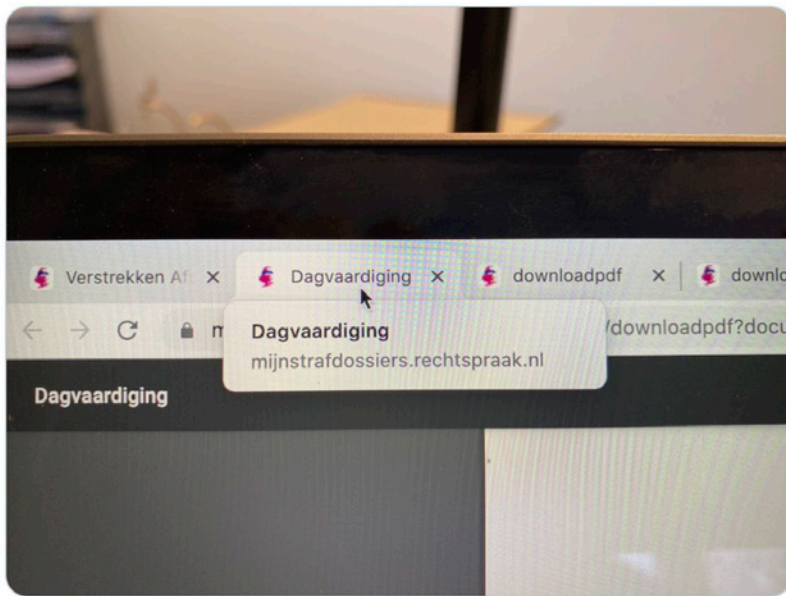
Volgens de minister van rechtsbeperking @SanderDekker is de kloof tussen commerciële en sociale advocatuur te groot geworden... Daar zijn meerdere oorzaken voor aan te wijzen; het uitkleden van de gefinancierde #rechtsbijstand bijvoorbeeld...

Niels Dorrestein

@NielsDorrestein

Heel goed dat het @Het_OM de taal van sommige cliënten zich inmiddels ook eigen heeft gemaakt!

Esther van Elst

@EsthervanElst

Onderweg naar een verhoor dat wel eens de hele dag kan duren. Het is het tweede verhoor en cliënt is net meerderjarig. Dat betekent dus geen vergoeding. Dat is de sociale advocatuur...

advocaat.sangar

advocaat.sangar Vandaag een Skype-zitting gehad. Het heeft 20 minuten geduurd voordat cliënt de weg naar de virtuele lobby wist te vinden. [...] Wonder boven wonder was mijn a-technische cliënt [...] eindelijk te horen en te zien. Wat bleek? Zijn microfoon en zijn camera stonden uit. Kon de zitting beginnen? Nee, want het scherm van cliënt van wederpartij stond nog op zwart. [...] Weer 10 minuten verder was zij eindelijk te zien en te horen. Dit was het moment om te beginnen toch? Nee hoor! Advocaat wederpartij konden we opeens niet meer te horen. Hij logt uit, logt weer in en het is in orde. Hehe, we kunnen eindelijk beginnen, althans dat dachten we, want accu van mijn laptop begon het op dat moment bijna te begeven. Ik snel mijn vrouw vragen of ze een oplader heeft, want die van mij lag op kantoor. Mijn vrouw antwoordde ontkennend. Ik zette de helderheid van mijn scherm op de laagste stand, kon bijna niets meer zien, om accu te besparen. Nou, de zitting kon eindelijk beginnen. [...] Nog geen twee minuten aan het woord en de advocaat wederpartij was niet meer te horen. [...] Griffier belt hem om de boodschap door te geven. Hij verlaat de lobby weer, meldt zich opnieuw aan.... en hij was gelukkig weer te zien én te horen. Ik was al geen fan van virtuele zittingen, maar na vandaag al helemaal niet meer. Je bent al uitgeput, voordat je aan de zitting begint. Maar, maar, maar, ondanks de technische oponthoud ging het inhoudelijk echt fantastisch! Ik verwacht een zeer positieve beschikking 🙌🏻

CIJFERS

5900

advocaten telde het arrondissement Amsterdam per 1 januari. Een stijging van 2,9 procent vergeleken met het jaar daarvoor. Amsterdam is daarmee wederom landelijk gezien de grootste groeier. In de meeste arrondissementen is het aantal advocaten licht gedaald. In totaal telde Nederland op 1 januari 17.964 advocaten.

CITAAT

‘Het doet pijn om te constateren dat de rechtspraak onvoldoende in staat bleek de gevraagde rechtsbescherming te bieden.’

Henk Naves, voorzitter van de Raad voor de rechtspraak, zegt naar aanleiding van het rapport over de toeslagenaffaire dat serieuze zelfreflectie geboden is.

COLUMN

DOOR / HARRY VEENENDAAL

Ga aan 't werk

Post! De Nieuwsbrief december van de afdeling civiel recht van het gerechtshof Amsterdam. *En passant* lezen we dat in civiele dagvaardingszaken en verzoekschriftprocedures een limiet gaat gelden voor het aantal bladzijden van de memories. Ja, u leest het goed. Een memorie van grieven in hoger beroep mag maximaal 25 pagina's tellen. En uw orde is volgens de nieuwsbrief akkoord. Is dat inderdaad het geval, dan heeft de raad deze beperkende maatregel ongetwijfeld in 't staarteje van een urendurende, geestdodende Zoom-call er doorheen geloodst.

Wat is er aan de hand? De Raad voor de rechtspraak heeft besloten dat limieten worden ingevoerd om de alsmat uitdijende omvang van de procesdossiers een halt toe te roepen. De behandeltijd neemt toe wat druk oplevert op de doorlooptijden. De landelijke procesreglementen worden op dit punt aangepast.

Where to begin? Het overleg met de NOvA waar de nieuwsbrief naar refereert, heeft nooit plaatsgevonden. Dat blijkt een 'misvatting' te zijn. De raad neemt dus een beperkende maatregel met verstrekken de gevolgen zonder overleg met de NOvA. Iemand op straat roept zojuist heel hard *'Fake news!'*

Wat is de democratische legitimering van dit besluit? De beperking zal voor grote problemen zorgen bij omvangrijke en ingewikkelde

zaken op het terrein van, bijvoorbeeld, privacy of intellectuele eigendom. Bovendien heeft de Raad voor de rechtspraak helemaal geen bevoegdheid om een dergelijke maatregel te nemen. De beperking is niet alleen in strijd met het grondrecht van toegang tot de rechter, maar heeft een wettelijke grondslag nodig. Zullen we het EVRM erbij halen of begrijpt u 't belang inmiddels? En hoe werkt deze beperking in de praktijk? U kunt een verzoek indienen om een omvangrijkere memorie in te dienen, maar dan moet u wel toestemming krijgen van de rolraadsheer. Krijgt u deze toestemming niet, of u dient toch een langere memorie in, dan bestaat het risico op niet-ontvankelijkheid. Het gerucht gaat ook dat de Hoge Raad inmiddels overweegt om eisen aan de omvang van processtukken te stellen.

Ik begrijp dat landelijk deken Frans Knüppe koortsachtig overleg voert met de voorzitter van de sector civiel van het Hof Den Haag en de voorzitter van het landelijk overleg vakinhoud van de hoven. Ik hoop van harte dat Knüppe de invoeringsdatum van 1 april weet te torpederen.

De achtergrond van de beperkende maatregel is tijdsgebrek. Maar, beste hoven, u wordt net als wij betaald om uw werk te doen. Ga dus gewoon 's aan 't werk in plaats van dit soort onzalige maatregelen te verzinnen.

ONS VERTAALTEAM STAAT VOOR U KLAAR

Juridisch vertalen, een vak apart!

Of u zich nu toelegt op insolventierecht, contractenrecht, arbeidsrecht, bouwrecht of huurrecht, wij staan altijd klaar om direct met uw vertaalproject aan de slag te gaan.

Met ons team van 15 in-house juridisch vertalers en ons internationale netwerk ervaren freelance vertalers realiseren wij graag uw juridische vertaalopdrachten, in elke gewenste taalcombinatie en altijd binnen de gewenste deadline. Wij doen u graag een vrijblijvende offerte.

IN BEELD

Harde stenen malen slecht

DOOR / STIJN DUNK BEELD / SJOERD VAN DER HUCHT

Cliënten vinden het vaak een heldendaad als ik de wiek inklim om het zeil voor te leggen: 37 meter hoog zonder zekering. Voor mij is dat niet zo spannend, ik doe het al veertig jaar.' Ernst Richel (61) heeft zijn Schiedamse praktijk Ledgerlaw gevestigd in een molen, voor zover hij weet als enige advocaat in

Nederland. Als puber kwam hij in gesprek met een molenaar en de vonk sloeg over. Hij volgde de opleiding tot ambachtelijk korenmolenaar zodat hij zijn huidige molen – de Kameel – zelf aan de praat kon houden. In 2016 verliet Richel zijn kantoorgenoten in Capelle aan den IJssel uit liefde voor zijn monumentale bedrijfspand.

Op zijn website gebruikt hij diverse molenaarsmetaforen om zijn werkwijze te typeren, zoals 'Twee harde stenen malen slecht'. 'Dat betekent dat ik een cliënt ook naar zijn eigen rol in het conflict laat kijken. Dat werkt beter dan een onverzoenlijke houding. Je bent zelf ook een boerenlul geweest, zeg ik weleens. Dat stellen ze op prijs.'

IN DE FRONTLINIE

Peter Schouten en Onno de Jong ervaren dagelijks hoe ingrijpend het is om advocaat te zijn van kroongetuige Nabil B. Toch staan zij vierkant achter hun zaak. 'Wij hebben geen pact met de duivel gesloten.'

DOOR / STIJN DUNK BEELD / JIRI BÜLLER

Ze herinneren het zich allebei als de dag van gisteren. De ochtend waarop collega Derk Wiersum werd vermoord in Amsterdam. 'Er kwam een maalstroom aan gedachten bij me op,' vertelt De Jong. 'Ik was geschokt over de brutaliteit en wreedheid. En wist ogenblikkelijk wat het voor mij zou betekenen. Ik kreeg direct telefoon van het OM: ik zou naar een verhoor gaan, maar dat moest ik afbellen. "Jij blijft binnen," zeiden ze. Die avond zijn mijn kantoorgenoot en ik letterlijk met gillende sirenes naar huis gebracht.' Thuis kregen De Jong en zijn vrouw bezoek van het Openbaar Ministerie: ze dienden zo snel mogelijk hun huis te verlaten. Ze zijn er sindsdien nooit meer geweest. Ook Peter Schouten schrok enorm

'Jij blijft binnen, zeiden ze'

toen hij het nieuws op internet las. 'Ik relateerde de gebeurtenis meteen aan het feit dat ik zelf ooit zwaarbeveiligd ben, nadat een tip was binnengekomen dat er twee huurmoordenaars op mij en mijn cliënt af waren gestuurd. Nu gebeurt het een keer echt, dacht ik. Een soort

aha-erlebnis. Ik vond het vreselijk en besloot de volgende dag om me beschikbaar te stellen als de nieuwe advocaat van de kroongetuige.'

Niet om de aandacht te trekken, benadrukt Schouten. 'Maar om de beroepsgroep goede moed te geven, er was veel angst onder advocaten en daarom wilde ik mijn nek uitsteken. Ik kon dat zo snel doen omdat ik bij die eerdere beveiligingskwestie thuis dit soort terreur al intensief had besproken:

ik wil me niet laten intimideren, ook niet onder grote dreiging.'

STIL

Schouten voelde zich sterk gesteund door de NOvA, die zijn aanbod publiekelijk een 'moedig besluit' noemde. De Jong voelde zich juist niet gezien door de advocatenorde. Hij kreeg telefoontjes van collega-advocaten, vanuit het Openbaar Ministerie en de Rechtspraak: 'Ze vroegen hoe het met me ging, wisten wat de consequenties waren. De enige van wie ik nooit wat heb gehoord, is de orde. Ik las dat ze zich druk maakten om bedreigde advocaten in Polen, terwijl de meest bedreigde advocaat van Nederland op dat moment in Den Haag om de hoek bij de landelijk deken werkte. Ik heb nooit iets van ze gehoord, ondanks het feit dat ik de jaren daarvoor zowat als enige ►

Cv Peter Schouten (63)

1974-1987:	Journalist/communicatieadviseur
1987-1991:	Uitgever bij Audax (haalde Peter R. de Vries naar Aktueel)
1991-2005:	Ondernemer in Azië: producent tv-spelletjes, oprichter islamitische internetbank
2006-2011:	Rechten Open Universiteit
2009-heden:	Eigenaar Schouten Legal in Breda
2011:	Boek 'Trial by Media', over gevolgen media-aandacht op strafproces
2011-2013:	Beroepsopleiding NOvA
2019-2020:	Voorzitter project-C (afgewezen) experiment legale wetteelt

advocaat verschillende kroongetuigen had bijgestaan. En ook zelfs nu, na alle media-aandacht, is het stil gebleven.'

In een kleine, afgeschermd zittingszaal van een rechtbank praten Schouten en De Jong openhartig over hun ervaringen als advocaat van Nabil B., de kroongetuige van het Marengo-proces. Over de heftige persoonlijke consequenties die deze stap voor hen heeft gehad. Over de gevolgen voor hun werk, de reacties van hun collega's. Ook over bredere issues is het duo uitgesproken: zoals de kritiek op het fenomeen kroongetuige en de rol van 'vertrouwenspersoon' Peter R. de Vries. De twee zijn duidelijk op elkaar

me verblijfplaats", in vaktermen.

Dat heeft enorme consequenties, met name voor je sociale leven.

Je kunt niet meer iedereen op bezoek laten komen, alles moet minutieus gepland worden. Dat is vooral heel zwaar voor mijn vrouw. Bang ben ik niet, maar als er één aspect is waar ik het moeilijk mee heb, dan is het dit.' Daar zijn thuis veel gesprekken over gevoerd, stelt hij. 'Mijn vrouw gaat er haast professioneel mee om, zij is daar heel helder en *straight forward* in. Ik heb daar veel bewondering voor. Ik hoop dat ik haar ooit nog eens iets vergelijkbaars kan teruggeven als de *setting* weer rustiger is.' Dat duurt nog minstens een jaar,

linies wordt gedropt met een rugzakje en een jachtmes. Ik mag van hem niet zeuren.'

ZAKEN AFSOTEN

De impact op de gang van zaken bij hun advocatenkantoren is pregnant. 'Het kantoorhandboek is aangevuld met een dik hoofdstuk beveiliging,' zegt Schouten. 'Onze collega's lopen niet zomaar over straat,' vult De Jong aan. Toch heeft geen van hun confrères – drie bij Schouten Legal en één bij ICE Advocaten – besloten op te stappen vanwege de situatie. 'Mijn compagnon heeft nog voldoende manoeuvreerruimte,' aldus De Jong. 'Mijn collega's hebben zich heel ondersteunend opgesteld,' vindt Schouten. 'Wij hebben daar uitgebreide gesprekken over gehad.' Lopen cliënten in andere strafzaken weleens weg omdat zij geen zaken willen doen met de advocaat van een 'verklikker'? 'Dat is mij pas één keer gebeurd,' vertelt Schouten. 'En het was niet eens zeker dat de breuk daardoor kwam.' Ook bij De Jong stopte één client ermee vanwege Nabil B. 'Ik leg cliënten altijd uit dat ik ook nog allerlei andere zaken doe, variërend van overvallen tot moorden.'

Komen de kroongetuige-advocaten eigenlijk nog wel toe aan andere zaken? Het is bekend dat megazaken als Marengo door de enorme dos-

'Elke verdachte moet een kapelaan, een imam, een psycholoog of Peter R. de Vries kunnen spreken als hij dat wil.'

ingespeeld: ze vullen elkaar vaak aan, roepen de ander tot de orde met een grap. Ze zijn het frequent eens, maar verschillen ook van mening. Ze hebben zich samen in dit riskante avontuur gestort en willen het samen tot een goed einde brengen. Zij aan zij.

Begin december werd bekend dat Schouten en De Jong op een dodenlijst staan. De Jong woont met zijn vrouw in een *safehouse*: 'Een "gehei-

want het Marengo-proces duurt nog zeker tot in 2022. Ook Schouten, die vanuit zijn thuissituatie beveiligd wordt, moet dagelijks *dealen* met de vele restricties. 'Dat is ingrijpend. Het scheelt dat mijn Amerikaanse schoonfamilie een sterk militaire achtergrond heeft, zo is mijn vrouw ook opgevoed. Mijn schoonvader was een bijzonder dapper militair, een *Airborne Ranger*. Hij vindt het pas een echt gevaar wanneer je achter de

Cv Onno de Jong (62)

Raadsman diverse kroongetuigen: Fred Ros in het Passageproces, Tony de G. in het Eris-proces en Nabil B. in het Marengo-proces.

1982-1987:	Rechten Universiteit Utrecht
1990-2019:	Oprichter en partner Ausma De Jong Advocaten
2012-2017:	Rechter-plaatsvervanger bij Rechtbank Gelderland
2019-heden:	Oprichter en partner ICE Advocaten in Den Haag

siers, de vele zittingsdagen en verho-
ren veel aandacht en energie vreten.
‘Normaal deed ik 150 dossiers per
jaar,’ reageert Schouten. ‘Nu nog zo’n
25. Het is best moeilijk om te focus-
sen op andere zaken, daarom heb ik
die flink teruggeschroefd.’ Schouten
vindt het wel prettig om af en toe ook
ergens anders mee bezig te zijn. ‘Ik
noem dat eilanden van rust creëren.
Het gaat vaak om jeugdstrafzaken,
ik vind het belangrijk die te blijven
doen. Dan krijg ik weleens de op-
merking van een agent als ik probeer

manschap opgetuigd. Naast advoca-
ten Schouten en De Jong heeft ook
Peter R. de Vries veel contact met B.
De Vries vervult de rol van ‘vertrou-
wenspersoon’. Het OM ging in eerste
instantie akkoord met de construc-
tie, maar maakte later bezwaar tegen
het feit dat De Vries geen advocaat
is. Ook binnen de advocatuur is er
kritiek: hoe verhoudt De Vries zich
tegenover het verschoningsrecht
en de geheimhoudingsplicht? Is hij
verantwoordelijk schuldig aan de
tuchtrechter? ‘Peter is bij Schouten

Legal in dienst bij als
rechtshulpverlener,’ legt
Schouten uit. ‘Hij heeft
via mij een afgeleide
geheimhoudingsplicht.
Als hij daarin een fout
maakt, ben ik tucht-

rechtelijk aansprakelijk. Ik heb alle
regelgeving op dit punt tot in het
kleinste detail bestudeerd en met
de plaatselijk deken besproken.’
Het werkt goed, stelt hij: ‘Onno en
ik gaan over de juridische inhoud,
Peter R. de Vries over onder meer
de media. Peter is geen jurist, maar
is door zijn intensieve ervaring met
het strafrecht als misdadjournalist
wel zeer goed op de hoogte van vele
juridische kwesties.’ Schouten pleit
ervoor de optie van vertrouwensper-
soon in Nederland vaker te benutten.
‘Elke verdachte moet een kapelaan,
een imam, een psycholoog of Peter

R. de Vries kunnen spreken als hij
dat wil.’ In de Verenigde Staten is dat
heel gebruikelijk, zegt De Jong. ‘Daar
heb je in grote strafzaken een team
van advocaten, media-adviseurs en
psychologen. Wij in Nederland doen
er moeilijk over.’

CLIËNT VERRADEN

De keus voor De Vries als vertrou-
wenspersoon was bovendien bittere
noodzaak, menen Schouten en De
Jong. Afgelopen zomer volgden bei-
den de zogeheten ‘anonieme advo-
caat’ van de kroongetuige op, die na
de moord op Wiersum zijn identiteit
niet openbaar durfde te maken. Het
was, zo schetst het duo, een beladen
erfenis die de anonieme confrère
voor hen achterliet. Vlak na zijn ver-
trek deed de advocaat in een kran-
teninterview een boekje open over
het conflict dat was ontstaan tussen
hem en Nabil B. Peter R. de Vries zou
daarin een belangrijke verstorende
rol hebben gespeeld. Daarnaast
citeerde de advocaat uit vertrouwe-
lijke gesprekken met de kroongetui-
ge. ‘Daar was ik zo boos om,’ brijst
De Jong. ‘Je beroepsgeheim is zo’n
beetje de *holy grail* van de advoca-
tuur. Als je dat gaat verkwanselen,
is het hek van de dam.’ Ook Schou-
ten was woest: ‘Ik zag de woorden
“psychologisch rapport” opduiken in
het interview en dacht: als ik dat ooit
openbaar maak van een cliënt wordt ►

‘Ik heb de knop omgezet en laat me niet intimideren door deze situatie’

een tweede HALT te krijgen voor een
jongen van dertien: “Nou meester
Schouten, wij hadden u hier hele-
maal niet meer verwacht.” De Jong
stoot eveneens regelmatig zaken af.
‘Naast Marengo zit ik ook nog in de
megazaak Eris, dat slokt gigantisch
veel tijd op. Peter en ik zijn allebei
workaholics, die vaak nog ’s avonds
contact hebben. Maar ik heb steeds
vaker de behoefte om gewoon even
een avondje niets te doen. Niet elke
keer die telefoon.’

Er gaat veel tijd zitten in het overleg
met Nabil B. Daartoe is een voor
Nederlandse begrippen uniek drie-

er een snelrechtprocedure gestart om mij van het tableau te schrappen.' Dat gebeurde niet. 'Je kunt kennelijk je client verraden en gewoon weer naar de volgende gaan,' aldus De Jong. Het gebutste vertrouwen van Nabil B. in de advocatuur maakte het volgens Schouten en De Jong noodzakelijk dat een niet-advocaat deze breuk lijnde. Die rol is vervuld door 'vertrouwenspersoon' Peter R. de Vries. 'Dat heeft hij heel zorgvuldig ingevuld,' stelt Schouten. Opvallend genoeg winden Schouten en De Jong zich tijdens het gesprek niet het meest op over hun eigen penibele situatie, over hun gemankeerde privéleven of hun ingeperkte ambacht. Het is de maatschappelijke discussie rond hun rol als advocaat van de kroongetuige die ze het meest raakt. Waar hun felheid oplaait. Zoals bij de kritiek op de rol van Peter R. de Vries, of de grote ethische steken die hun voorganger volgens hen heeft laten vallen. En is een kroongetuige eigenlijk wel een koosjer instrument, of heeft het dermate veel nadelen dat het onwenselijk wordt? 'Twee speerpunten van kritiek hoor je altijd rond de kroongetuige,' aldus De Jong: 'Het is een gekochte verklaring en hij is niet betrouwbaar. Ik ben het met beide oneens. Van dat kopen is geen sprake, want de verklaringen worden afgelegd voordat er sprake is van de voorwaarden van een eventuele deal. Je legt ze af en pas dan gaat het OM kijken.' Natuurlijk wordt de verklaring afgelegd met de intentie van een deal, erkent De Jong. 'Maar de intrinsieke motivatie van een kroongetuige is bescherming, niet het geld dat het oplevert. Van een koopgetuige is geen sprake.' Ook de betrouwbaarheid van kroongetuigen wordt ten onrechte automatisch in twijfel getrokken, vindt De Jong. 'Alles wat ze zeggen, wordt tijdens het afleggen van de verklaringen zo veel mogelijk geverifieerd. Via gegevens uit andere onderzoeken, telecomdata enzovoort. Als die verklaringen

naar buiten komen, wordt er nog meer geverifieerd. Wanneer het niet klopt, heeft hij een groot probleem.' De Jong vindt dat de mogelijkheden voor de inzet van de kroongetuige juist moeten worden verruimd: 'Nu moet de staat zich in allerlei bochten wringen, omdat de wetgeving op dit punt te beperkt is.' Schouten onderschrijft dat. 'Het duurde lang voor dat er duidelijkheid kwam rond de kroongetuige en wat er uitkwam was mager. Met name waar het ging om rechtsbescherming tegen de overheid, dat vind ik van groot belang.'

ONMISBAAR

Tegelijk vindt Schouten de kroongetuige een onmisbaar wapen in de strijd tegen de georganiseerde misdaad. 'Er wordt vaak gezegd: je sluit een pact met de duivel. Dat is volstrekte onzin, het is een pact tegen de duivel. Je moet alleen zorgen dat het bewijs voldoende wordt bewaakt, dat alles procedureel netjes wordt afgewikkeld, dat het toetsbaar is.' Nu wordt er volgens Schouten binnen het Marengo-proces door de rechtbank aan de advocaten van andere verdachten te veel ruimte geboden om Nabil B. neer te zetten als leugenaar. 'Dat is jammer, het is ongeloofwaardig om steeds op dezelfde trom te slaan, naar aanleiding van een niet-vermeld iPhone-tje.' De Jong wil graag uit deze polarisatie komen. 'Ik probeer niet te denken in zij en wij. Ik beschouw ons allemaal als verdediging van de verdachten. Alleen is onze client toevallig ook een belangrijke getuige. Zij zien ons soms als een verlengstuk van het OM, ik beschouw hen als onze collega's.'

KNOP OMGEZET

Bij het Openbaar Ministerie bestaat nog veel onwennigheid richting kroongetuigen, merkt het duo. 'Ik kan uit veiligheidsoverwegingen

geen concrete voorbeelden geven, maar in mijn ogen springt het OM regelmatig inhumanaan om met Nabil,' zegt Schouten. De Jong: 'Het OM zou zich beter moeten realiseren dat het de kroongetuige is die zijn nek uitsteekt en niet het Openbaar Ministerie. Soms ontstaat bij ons de gedachte: het OM vindt het wel best zo. Ze hebben de verklaringen binnen en wat er verder met die kroongetuige aan de hand is, daar bemoeien ze zich niet mee.' Terwijl de rol van hun cliënt cruciaal is, benadrukken beiden. 'Hij is een heel waardevolle getuige binnen Marengo. Zonder hem had het OM geen zaak gehad.' Ondertussen worden Schouten en De Jong 24/7 stringent bewaakt. Ze zijn allebei heel tevreden over de

manier waarop dat gebeurt. 'Als je een beetje uitleg krijgt waarom bepaalde dingen gebeuren en

waarom bepaalde dingen niet gebeuren, scheelt dat een hoop vraagtekens, onzekerheid en ergernis,' zegt De Jong, die vorig jaar voordat hij advocaat werd van Nabil B. in conflict kwam met de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV). Dat gebeurde toen de NCTV zijn strenge beveiliging sinds de moord op Wiersum op een gegeven moment op andere wijze wilde gaan inkleden. De Jong was het daar niet mee eens. Toen hij zich bij Schouten voegde, werd het probleem vanzelf opgelost, maar de lucht moest nog wel geklaard: 'We hebben daar goed over gesproken en nu is het opgelost.' Schouten legt zijn veiligheid bewust volledig in handen van de staat. 'Het is hun verantwoordelijkheid en daar wil ik me zelf niet mee bezighouden. Dat lukt doorgaans goed. Ik heb de knop omgezet en laat me niet intimideren door deze situatie. Als ik iets moet zeggen of doen in het belang van mijn cliënt, dan doe ik dat.' ■

'Wij sluiten geen pact met, maar tegen de duivel'

NAAM GESCHORSTE ADVOCAAT MOET VAN ZWARTE LIJST

De NOvA moet de naam van een in 2017 geschorste advocaat verwijderen van een openbare onlinelijst, heeft de Raad van State in hoger beroep besloten. De inmiddels oud-advocaat vreest last te hebben van de zichtbare vermelding bij het solliciteren naar werk.

De betreffende advocaat werd in januari 2017 voor vier maanden geschorst, een uitspraak die in juli dat jaar werd bevestigd door het Hof van Discipline. Daarop plaatste de NOvA de naam van de advocaat op de openbare onlinelijst van geschorste en geschrapte advocaten. In 2018 liet de advocaat zich op eigen verzoek schrappen van het tableau en vroeg hij de NOvA om zijn naam van de lijst te halen. Dat verzoek werd afgewezen. Deze afwijzing werd in september 2019 bekrachtigd in een vonnis van Rechtbank Amsterdam. In hoger beroep heeft de Raad van State nu anders beslist. Daarbij heeft de raad gewogen of de vermelding van de oud-advocaat op de openbare lijst met schorsingen en schrappingen nodig is gezien de doelstellingen van die lijst: zoals bijvoorbeeld het beschermen van de belangen van rechtzoekenden en het vertrouwen in de integriteit van de advocatuur. De raad oordeelt van niet, waarbij het feit dat de voormalig raadsman zichzelf heeft uitgeschreven een belangrijke rol speelt. Een onlinevermelding van de schorsing is immers niet langer nodig om potentiële cliënten te beschermen. Ook in relatie tot de andere doelstellingen is de vermelding volgens de raad niet

‘tot in lengte van jaren’ noodzakelijk. Daarom dient de NOvA van zijn besluit terug te komen.

AFFICHEREN

De Raad van State stelt verder dat de NOvA in dit geval geen wettelijke verwerkingsverplichting heeft in het kader van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). Volgens de Advocatenwet dient er bij de schorsing van een advocaat weliswaar een openbaarmaking plaats te vinden, maar deze wet schrijft niet voor hoe lang de lijst daarna nog raadpleegbaar moet blijven. Het later wissen van die gegevens is volgens de Raad daarom niet in strijd met de wet. Daarnaast gaat de redenering niet op dat een onlinevermelding van de schorsing kan voorkomen dat iemand zich ongewenst afficheert als oud-advocaat, met schade voor de beroepsgroep als gevolg. Dat principe geldt in de Advocatenwet alleen voor advocaten die geschrapt zijn, stelt de raad. Het verzoek tot schadevergoeding van de oud-advocaat heeft de Raad van State niet beoordeeld. Dat kan in dit stadium nog niet, omdat de NOvA eerst een nieuw besluit in de zaak moet nemen. Daarna kan het verzoek worden beoordeeld door de bestuursrechter.

HOVEN HOUDEN ONDANKS PROTEST VAST AAN LIMIET PROCESSTUKKEN

De gerechtshoven houden ondanks protest van de NOvA vast aan de limiet voor de lengte van de processtukken, die ze per 1 april willen invoeren. Dat heeft het Landelijk Overleg Vakinhoud Civiel Hoven (LOVCH) aan de orde laten weten.

De NOvA is het oneens met de manier waarop de hoven hun besluit bekend hebben gemaakt. Volgens de Rechtspraak zou de orde betrokken zijn geweest bij de besluitvorming, maar de NOvA ontkent dat. ‘De NOvA is hierover nadrukkelijk niet geconsulteerd en heeft dan ook niet ingestemd met vaststelling hiervan,’ aldus de orde. De processtukken in hoger beroep mogen straks maximaal 25 pagina’s beslaan, hetgeen binnen de advocatuur tot kritiek heeft geleid. Na overleg met verschillende specialisatieverenigingen en adviescommissies, heeft algemeen deken Frans Knüppe het LOVCH gevraagd de NOvA de gelegenheid te bieden om zich in een consultatie alsnog uit te spreken. Daarnaast wil Knüppe uiterlijk 1 maart de bevestiging dat het LOVCH bereid is het besluit te heroverwegen en het moment van invoering op te schorten. Het LOVCH heeft toegezegd graag schriftelijke inbreng van de NOvA te ontvangen, maar zegt geen aanleiding te zien om de ingangsdatum uit te stellen. Gebaseerd op advies van de adviescommissies burgerlijk procesrecht en intellectueel eigendom stuurt de NOvA begin februari zijn zienswijze aan het LOVCH. Medio februari is nieuw overleg gepland.

Zie ook de opiniebijdrage hierover op pagina 58.

ONDERNEMEN OP ZIJN BRABANTS

DOOR / ERIK JAN BOLSIUS BEELD / ERIK VAN DER BURGT

Hoe onderneemt het Veldhovense TRC Advocaten, nu door corona netwerken op zijn Brabants er niet in zit?

Voor het eerst in zijn carrière heeft advocaat Ruud van der Linden 'dry January'. Hij is 38 jaar advocaat in Brabant, dus netwerken is zijn tweede natuur, met ondernemersbijeenkomsten, netwerkborrels, etentjes en verschillende bestuursfuncties. 'Normaal gesproken had ik een paar keer per week afspraken buiten kantoor.' Op 20 maart 2020 stond een groot netwerkevenement gepland, dat TRC Advocaten jaarlijks organiseert met een lokale bank, een notaris-, accountants- en een assurantie kantoor. 'Een perfecte manier om elkaars klanten beter te leren kennen. Burgemeester Jorritsma van Eindhoven zou spreken over Brainport, en hoe ook het mkb daarvan kan profiteren.' Het evenement werd gecancelled, net als de andere commerciële activiteiten, waaronder een campagne met Bierman Advocaten uit Tiel. 'Met Bierman richten we ons op het gebied tussen Eindhoven en Tiel, onder de naam Regio-as. Samen kunnen we grotere klanten bedienen, gezamenlijke cursussen

en marketingacties organiseren en kennis delen.' Van der Lindens collega's verwijzen ook naar de samenwerking. Advocaat Ghislaine van Kooten vertelt dat haar team bijsprong toen Biermans sectie personen- en familierecht tijdelijk onderbezet was, en hoe de kantoren een kantoormanager uitwisselden. Curator Corné Uitdehaag beschrijft hoe hij met Bierman en een financieel expert een dienst ontwikkelt om klanten te kunnen bedienen in het kader van de nieuwe Wet Homologatie Onderhands Akkoord (WHOA). Het kantoorpand van TRC Advocaten ligt aan de rand van de rondweg bij Veldhoven, tegen Eindhoven aan. De benedenverdieping wordt luidruchtig verbouwd, het is hartje lockdown, maar toch zijn er collega's op kantoor. Iedereen kan goed thuiswerken, vertelt Ghislaine van Kooten, die in het dagelijks bestuur van het kantoor zit, maar de meesten zitten graag op kantoor: 'Er zijn looproutes met eenrichtingsverkeer, iedereen heeft een eigen kamer, we lunchen met maximaal zes mensen en kun-

nen goed afstand van elkaar houden. Teamoverleg is standaard via video, ook als de collega's op kantoor zijn.' De interviews voor het *Advocatenblad* vinden plaats in een vergaderzaal met een grote tafel als veilige buffer, en via *videocalls*.

FAX EN PRINTER

Ooit was hij de grootste voorstander van thuiswerken, maar tijdens het video-overleg van de sectie Vastgoed vertelt advocaat Mario Struik dat dat veranderd is. 'Als ik een aantal dagen thuiswerk, mis ik het informele overleg enorm. Ik ben patroon van onze advocaat-stagiair, dat werkt ook beter als je elkaar kunt zien.' Collega Geert Bosman geeft aan hoe dubbel het is. Regelmatig staat een collega in toga voor zijn laptop tijdens een onlinezitting, maar de fax en printer draaien op volle toeren als er stukken naar de rechtbank moeten. 'Een van mijn cliënten woont op Sint Maarten, maar hij moet van de rechtbank hier op zitting verschijnen. Dat kan toch prima via Skype?'

Het vastgoedteam bespreekt 'onderhanden werk' en overlegt hoe ze het best contact kunnen onderhouden met klanten en verwijzers. Bosman adviseert: 'Neem meer tijd om de telefoon te pakken en een klant te vragen naar zijn plannen voor 2021. De seminars voor makelaars staan wel gepland, eventueel doen

TRC Advocaten

Wie: 21 advocaten & juridisch medewerkers.

Hoe: Ondernemingsrecht.

Waar: Veldhoven.

‘We hebben de afgelopen jaren geïnvesteerd in onze netwerken, dat betaalt zich uit’

we dat in een digitale bijeenkomst en laten we een lunch bezorgen. Het is belangrijk om te horen wat er in hun markt speelt.’ Collega Mark van den Hoff: ‘We hebben de afgelopen jaren geïnvesteerd in onze netwerken, dat betaalt zich uit. Maar hoelang loopt dat door?’

Is het bij TRC Advocaten *business as usual* in coronatijd? Van Kooten: ‘Even, in maart, werd het wat rustiger, maar daarna trok het snel aan. Veel ondernemers hebben in de zomer doorgewerkt, dus de gebruikelijke juli-dip was er ook niet.’ Al is het niet in alle praktijken druk, curator Corné Uitdehaag zag tegen de verwachting in een daling van het aantal faillissementen. ‘Het is de stilte voor de storm. Bedrijven die zonder corona waren omgevallen, worden nu overleefd gehouden. We hebben het draaiboek voor een WHOA-traject klaarliggen, samen met Bierman Advocaten en een accountant.’ Een gedegen voorbereiding, Uitdehaag staat erom bekend bij zijn collega’s sinds hij zich bezighield met het verkrijgen van een ISO-27001-

certificaat. Van der Linden daarover: ‘We zeggen niet alleen dat we kwaliteit leveren, we laten het zo ook echt zien.’ Uitdehaag vertelt wat ervoor nodig was. ‘Bij de invoering van de AVG moest je sowieso checken hoe je omgaat met gegevens. Dat was een logisch moment om een stap extra te zetten. Een van de pijlers van de advocatuur is de geheimhoudingsplicht, dus dit zou ik alle advocatenkantoren aanraden.’ Het ISO-traject duurde twee jaar, een aanvrager wordt op 114 criteria getoetst. Uitdehaag was soms net een politieagent, vertelt hij: ‘Bewustwording binnen kantoor was de grootste horde. Alleen al het *clean desk*-principe, wat ligt er op je bureau, kan iedereen meekijken op je scherm, hoe gebruik je de laptops van kantoor thuis, ik blijf mensen erop aanspreken. Het is gelukt, en we laten ermee zien dat we een professionele organisatie zijn met vertrouwelijkheid hoog in het vaandel.’ Het kantoor denkt regelmatig na over zijn positionering, vertelt oud-gediende Van der Linden: ‘We zijn het kantoor voor ondernemers in

deze regio, die ons vaak bereiken via verwijzers.’ ‘We staan voor persoonlijke dienstverlening,’ vult Ghislaine van Kooten aan. Ze is in het dagelijks bestuur verantwoordelijk voor marketing. ‘Het was een traditionele mannenclub toen ik hier negentien jaar geleden als eerste vrouwelijke advocaat startte. Dat verandert, de laatste vier advocaten die we hebben aangenomen zijn vrouwen.’ De traditionele netwerkactiviteiten veranderen ook. Het kantoor heeft een Brabantse Ondernemers Desk, waar ondernemers kosteloos terecht kunnen met een eerste vraag. Het loopt niet storm, geeft Van Kooten toe, maar draagt bij aan de naamsbekendheid. ‘We publiceren er interviews met Brabantse ondernemers, die verhalen worden gewaardeerd. We laten ermee zien dat we naast de ondernemers staan, dat we ook iets teruggeven aan klanten.’ Netwerken kan ook online, wil ze maar zeggen. De nieuwe generatie blogt, werkt vaker thuis en praat mee over de koers van het kantoor. ‘We werken echt anders dan toen ik hier begon.’

ACHT ADVOCATEN STRIJDEN OM KAMERPLEK

DOOR / FRANCISCA MEBIUS

De kiezer kan in maart op acht advocaten stemmen. Wat beweegt deze politici in de dop? Het *Advocatenblad* sprak met ze.

Sidney Smeets (45)

Advocaat bij Spong Advocaten in Amsterdam
Politieke partij: D66 – **Plek op de kieslijst:** 18

Het gaat op dit moment in de Tweede Kamer wat betreft wetgeving niet goed. Er zijn te weinig juristen met praktijkervaring. Het is niet voor niets dat advocaten, de NOvA en juristen in het algemeen de laatste jaren veel kritiek hebben geuit op wetsvoorstellen die door de Kamer zijn aangenomen. Er wordt alleen niet genoeg naar die kritiek geluisterd. Daarom wil ik de Tweede Kamer in. Ik wil niet aan de zijlijn blijven staan. D66 heeft rechtsstatelijkheid hoog in het vaandel. Een sterke rechtsstaat met een onafhankelijke rechtspraak waar mensen daadwerkelijk toegang tot hebben. Het is nodig dat we tegen de anti-rechtsstatelijke punten van met name de VVD ageren. Er is de laatste jaren bijvoorbeeld heel structureel afbreuk

van de sociale advocatuur gepleegd. D66 wil ook graag een constitutioneel hof. Een rechter moet gewoon aan de Grondwet mogen toetsen. Deze progressief liberale blik op de rechtsstaat is mij op het lijf geschreven. Ik wil ervoor zorgen dat er budget op de juiste plekken komt en dat wetgeving juridisch klopt. Zo moet er geld bij de sociale advocatuur, de rechtspraak en de politieorganisatie. Daarnaast is er veel te doen op het gebied van het strafrecht en de omgang met minderheden: etnisch profileren, de omgang van politie met discriminatie, lhbt'ers die te maken hebben met geweld. En neem wetgeving met betrekking tot slachtoffers: er wordt steeds gezegd dat slachtoffers meer rechten moeten krijgen, maar daar gaat

het niet om. Slachtoffers hebben veel rechten. Deze worden alleen niet goed geëffectueerd omdat er te weinig budget en aandacht is. Ik verwacht dat we als D66 een goede kans hebben om groot te worden, zeker onder juristen. Als ik de eer heb om gekozen te worden, stort ik me daar met volle inzet op. Ik kan me voorstellen dat ik een paar uur per week pro-Deozaken blijf doen.'

'DE KWALITEIT VAN WET- EN REGELGEVING MOET OMHOOG'

Marieke Nass (27)

Advocaat bij Nass & Nass Advocaten en Belastingadviseurs in Gulpen en Simpelveld
Politieke partij: CDA – **Plek op de kieslijst:** 30

Ik zou een jong Kamerlid zijn, maar qua ervaring ben ik niet meer zo jong. Ik ben sinds 2015 advocaat-ondernemer in een familiebedrijf en al langer actief in de lokale politiek in Zuid-Limburg. Ik heb altijd gezegd dat ik naar Den Haag wil en dit is een goed moment. Vanuit mijn advocatenpraktijk zie ik met welke alledaagse problemen de burger wordt geconfronteerd. We leven met een bureaucratische overheid met veel onduidelijke en ontoegankelijke regelgeving en procedures. De kwaliteit van wet- en re-

gelgeving moet omhoog. De arbeidswetgeving bijvoorbeeld is de laatste jaren op veel punten gewijzigd. Het is echt een rommel geworden. Een onwerkbaar situatie voor de advocatuur en de werkgevers. Werkgevers hebben geen idee meer welke wetgeving op welk moment geldt en zelfs advocaten mijden de rechtbank omdat het onvoorspelbaar is wat de uitkomst zal zijn. Dat kan niet de bedoeling zijn. Ander belangrijk thema is de sociale advocatuur. Ik heb een gecombineerde praktijk en ik vind het belangrijk dat het systeem behouden blijft en duurzaam is. Daarvoor moeten de vergoedingen omhoog. Ik ben geen voorstander van een volledige stelselherziening. Het huidige systeem zou

moeten voldoen. Met wat verbeteringen en updates kun je veel bereiken. Stop het geld niet in dure stelselherziening, maar investeer direct in de sociale advocatuur.

Mijn focus ligt verder op het verkleinen van de kloof tussen samenleving en politiek, een rechtvaardige overheid, de jongere generatie, gelijke kansen voor mannen en vrouwen, familiebedrijven en het ondernemerschap. Daarnaast hoop ik over de brede linie een juridische blik te bieden. Het kan beter met het aantal juristen in de Kamer. Wanneer ik in de Kamer kom, zou ik de praktijk op termijn overdragen aan mijn vader en broers. Als advocaat-ondernemer kan dat niet van de ene op de andere dag.' ►

Sébas Diekstra (40)

Advocaat bij Diekstra Van der Laan Advocaten in Leiden

Politieke partij: Code Oranje – **Plek op de kieslijst:** 8

‘ER WORDEN CONTINU WETTEN AANGENOMEN, MAAR DE UITVOERING IS EEN BENDE’

‘**C**ode Oranje heeft het ideaal om meer invloed bij de burger te leggen. Veel mensen voelen zich nu niet gehoord en willen graag betrokken worden. Ik mis ook nog te vaak de menselijke maat en concrete oplossingen om onnodig leed te voorkomen.

De afgelopen jaren heb ik vaak geprobeerd om bepaalde zaken voor elkaar te krijgen, bijvoorbeeld op het gebied van slachtofferrechten. Maar het is altijd met hangen en wurgen. Politici zien en voelen de problemen die voorkomen in de praktijk niet altijd en ze

willen vaak pas meebewegen als er publiek ophef ontstaat. Ook het falen van bewindspersonen op het justitiedepartement is een trigger om de politiek in te gaan. Er worden continu wetten aangenomen, terwijl de uitvoering van eerdere wetten nog te vaak ernstig tekortschiet. Bij de slachtofferloketten gaan veel zaken fout, slachtoffers worden niet geïnformeerd over invrijheidstelling van de verdachte of zittingen, dossiers worden niet verstrekt, officiersgesprekken worden niet of veel te laat ingepland. Als ik een rechtszaal inloop, is het altijd weer een verrassing waar wij als slachtofferpartij in de zaal terechtkomen. Er moet een goed evenwichtig stelsel komen waarin principieel is nagedacht over waar

het slachtoffer en de nabestaande in het strafproces staan.

Verder zou ik een parlementaire enquête willen afdwingen rondom alle misstanden in de jeugdzorg. We falen nog altijd in het beschermen van onze kinderen.

Laatste speerpunt is Defensie.

Na een beroeps carrière ben ik nog steeds actief als reservemajoor. Ik heb de afgelopen decennia aan moeten zien hoe de organisatie compleet is uitgehold. Daar moet een delta-plan voor komen waar ik me hard voor wil maken, want alles begint met veiligheid.

In de peilingen wordt Code Oranje nu gepeild op één à twee zetels. Mijn hoop is dat we minimaal drie zetels halen. Dat zou een goed begin zijn.’

‘MEER GELD NAAR RECHTSBIJSTAND EN DE SOCIALE ADVOCATUUR’

Don Ceder (31)

Sociaal advocaat bij Ceder Advocatuur en gemeenteraadslid in Amsterdam

Politieke partij: ChristenUnie – **Plek op de kieslijst:** 4

‘**I**k ben ooit de advocatuur ingegaan omdat ik het verschil wilde maken. Met name voor mensen die in de knel zitten. Om diezelfde reden heb ik mij kandidaat gesteld voor de Tweede Kamer. Ik denk dat ik met mijn achtergrond en mijn ervaring in de advocatuur en de Amsterdamse politiek van toegevoegde waarde kan zijn op het Binnenhof. Ik wil op lokaal niveau aandacht vragen voor wat echt telt.

Zo moet er meer geld naar de rechtsbijstand en de sociale advocatuur. De sociale advocatuur is de afgelopen jaren steeds meer onder druk komen te staan. Het is belangrijk dat iedereen zijn recht kan halen in dit land, dat we de drempels tot rechtstoegang verlagen. De ChristenUnie wil dat

alle advocatenkantoren op de een of andere manier ook gesubsidieerde rechtsbijstandszaken oppakken of in ieder geval bijdragen aan de verbetering van de sociale advocatuur. Verder moet de overheid zich terughoudender opstellen als het gaat om eindeloos doorprocederen tegen burgers. De menselijke maat moet terugkeren. Het komt te vaak voor dat het beleid niet aansluit op het dagelijks leven van velen en als gevolg daarvan veel huishoudens tussen wal en schip vallen. De kwesties rond de toeslagenaffaire en de uitspraak dat een vrouw in de bijstand die boodschappen van haar moeder heeft ontvangen 7.000 euro moet terugbetalen zijn geen incidenten op zich. Het is bewust ingezet beleid. Dat moet en kan anders.

Als ik verkozen word, zal ik zeer waarschijnlijk mijn toga aan de wilgen hangen. De afgelopen zes jaar heb ik mij elke dag met veel plezier en energie bezig mogen houden met honderden dossiers en de persoonlijke verhalen van mensen erachter. Het zal dus even omschakelen zijn. Tegelijkertijd hoop ik over een aantal maanden als volksvertegenwoordiger het verschil te mogen maken vanuit de Tweede Kamer.’

Nazmi Türkkol (51)

Advocaat bij WLT Advocaten en lid van college van afgevaardigde van de orde van advocaten in Amsterdam

Politieke partij: D66 – **Plek op de kieslijst:** 30

‘DE SOCIAAL ADVOCaat KAN DE RECHTERLIJKE MACHT WAKKER SCHUDDEN’

Ik ben al sinds 1993 sociaal advocaat. Ik merk dat de laatste tien jaar een steeds grotere groep mensen de dupe is van slecht beleid. Het is te veel gericht op bezuinigen en vaak niet goed doordacht. Mijn belangrijkste speerpunten zijn de sociale advocatuur en de jeugdhulpverlening. Ik ben er geen voorstander van om de sociale advocatuur compleet om te gooien. We moeten kijken naar aanpassingen en verbeteringen. De vergoedingen moeten in ieder geval omhoog. In het familierecht en het jeugdrecht bijvoorbeeld staat de vergoeding totaal niet in verhouding met het aantal uren werk. Met het decentraliseren van de jeugdhulpverlening in 2015 zouden gemeenten als uitvoerder dichter bij de kinderen en ouders komen te staan. Het heeft alleen maar problemen ver-

oorzaakt. Instellingen bekijken alles budgetmatig en je ziet dat ze “makkelijke” kinderen uitkiezen. Kinderen met complexe langdurige problemen vinden geen geschikte plek en krijgen geen goede hulp. De staat moet een aantal aspecten weer terugpakken. Verder vind ik dat de wetgevende macht, de uitvoerende macht en de rechterlijke macht te veel vertrouwen in elkaar hebben. De rechterlijke macht moet kritischer worden ten aanzien van nieuwe wetgeving en wat minder vertrouwen hechten aan wat bijvoorbeeld een ambtenaar van de Belastingdienst of UWV zegt. Dat kan ook deels worden opgelost door het weer sterker maken van de sociale advocatuur. De sociaal advocaat kan de rechterlijke macht wakker schudden en wantrouwender maken. Ook ben ik groot voorstander van ge-

lijkheid, bijvoorbeeld binnen de zorg en het onderwijs. Daarvoor moeten we de marktwerking een beetje stopzetten. Nu is het moment. Met de coronacrisis en de nieuwe economie die ontstaat. Ik verwacht dat er in maart een verschuiving plaats gaat vinden en dat D66 serieus gaat groeien. Toch verwacht ik niet dat we dertig zetels halen. Dan ben ik dus aangewezen op voorkeursstemmen. Ik heb een groot netwerk, dus ik zie dat positief in.’

Peter Plasman (68)

Advocaat bij Plasman Advocaten in Amsterdam

Politieke partij: Code Oranje – **Plek op de kieslijst:** 2

‘HET KABINET NEEMT HEEL GROTE BESLISSINGEN BUITEN DE BEVOLKING OM’

Ik maak me zorgen over een aantal ontwikkelingen in onze samenleving. Zo wordt er nonchalant omgegaan met de rechtsstaat, staat de vrijheid van meningsuiting onder druk en worden we in toenemende mate geconfronteerd met *trial by media*. Het kabinet neemt daarnaast heel grote beslissingen buiten de bevolking om. 100 miljard uittrekken om tijdens de coronacrisis de economie overeind te houden. Prima, maar waarom werd er niet vóór corona over die kennelijk beschikbare 100 miljard gesproken, bijvoorbeeld voor on-

derwijs, zorg en justitie? Ik wil mijn ervaring en expertise in de herfst van mijn beroepsmatig leven inzetten om dit soort ontwikkelingen te keren. Code Oranje is een constructieve beweging die wars is van destructieve polarisatie en die het “old school” hokjesdenken in links en rechts heeft losgelaten. Bij het werken aan oplossingen wordt de burger betrokken. Onder meer door een flinke versterking van de lokale politiek. De politieke arena moet weer terugkomen. Met debat op het scherp van de snede en met de bereidheid om eigen stokpaardjes los te laten. Code Oranje wil van ons rechtssysteem weer een goed geoliede machine maken, zodat het onontbeerlijke vertrouwen van de burger

in een dynamische rechtsstaat wordt vastgehouden. Wij kunnen ons niet veroorloven de rechtsstaat als een gegeven te beschouwen om vervolgens achterover te leunen. Basisvoorwaarde is een reële en volwaardige toegang tot het recht voor elke burger. Met de erkenning dat daarbij goedkoop duurkoop is. Ik besef dat nieuwkomers per definitie op een grote achterstand staan omdat voldoende zichtbaarheid een belangrijke voorwaarde is. Desondanks denk ik dat vijf zetels niet een overspannen verwachting is. Eenmaal in de Kamer zal mijn kantoor op volle toeren blijven draaien. Om direct contact te houden met de strafrechtpraktijk blijf ik betrokken. Wat weer ten goede komt aan mijn werk in de Kamer.’ ►

Imran Hyder (28)

Advocaat bij Stibbe in Amsterdam

Politieke partij: GroenLinks – **Plek op de kieslijst:** 30

‘ER MOETEN MEER JURIDISCH ONDERLEGDE MENSEN AAN DE KNOPPEN ZITTEN’

‘**W**e zijn allemaal gebaat bij een parlement dat kwalitatief hoogstaand juridisch werk levert. Er moeten meer juridisch onderlegde mensen aan de knoppen zitten. De stikstofaffaire, Urgenda, de kinderopvangtoeslagaffaire en de bijstandszakelijke; het gaat allemaal om verkeerd gemaakt beleid waarvan nu wordt gezegd dat er beter over nagedacht had moeten worden. Meer juridische kennis en nauwkeurigheid in de Kamer zijn daarom noodzakelijk.

GroenLinks maakt zich sterk voor de sociale advocatuur. De toegang tot het recht is de laatste jaren uitgekleeft en moet veel beter gefinancierd worden, zodat iedereen een advocaat kan krijgen en, zo nodig, problemen in de rechtszaal kan beslechten. Financiering van de rechtspraak is een ander speerpunt. Rechtbanken zijn productiefabrieken geworden met lange wachtlijsten. De onafhankelijke rechtspraak is een essentieel instituut waarbij iedereen laagdrempelig en op korte termijn zijn recht moet kunnen halen.

Als arbeidsrechtadvocaat wil ik me verder inzetten voor de arbeidsmarkt. De afgelopen twintig jaar is er een politieke route ingezet waardoor de

rijken steeds rijker worden, de middenklasse zich een soort van staande houdt en een grote groep werkenden en niet-werkenden steeds armer wordt. Die twee- of driedeling is door corona extra versterkt. De effecten van klimaatverandering komen daar nog eens overheen. We moeten een keerpunt creëren en ik voel me geroepen om iets te doen.

De coronacrisis beheerst nu alles en ik ben bang dat corona ook de verkiezingen zal domineren, maar ik hoop dat Nederland bezig is met de tijd erna. Ik ga met volle overtuiging campagne voeren. Realistisch gezien is de kans natuurlijk niet zo groot dat ik in de Kamer kom, maar wie weet vier jaar later.’

Marieke Koekkoek (31)

Advocaat bij Fieldfisher in Amsterdam

Politieke partij: Volt – **Plek op de kieslijst:** 4

‘**I**n 2017 hoorde ik over een nieuwe pan-Europese partij, de eerste partij die in ieder land in Europa dezelfde standpunten uitdraagt. Ik specialiseerde me toen in internationaal handelsrecht en besloot ze aan te schrijven met de vraag of ze hulp konden gebruiken met het schrijven van beleid. Dat bleek zo te zijn. Het beleid en de ideeën van Volt zijn gebaseerd op wetenschap en op basis van kernwaarden als inclusie en solidariteit. Dat is nieuw en verfrissend ten opzichte van bestaande partijen die vastzitten in oude kaders op basis van ideologieën. Volt is voor Europa, maar kritisch op de manier waarop de Europese Unie is ontwikkeld. De instituten van de Europese Unie zijn niet democratisch. Dat moet anders. Volt gaat daarnaast uit van diversiteit

als kracht. Ik maak me zorgen over de toename aan racisme en discriminatie in Nederland. Die zorg is voor mij persoonlijk omdat mijn kinderen een gemixte achtergrond hebben. Ik wil dat zij hier in Nederland dezelfde kansen krijgen als wanneer ze twee Nederlandse ouders hadden gehad. Volt zet zich in voor een sterkere democratische rechtsstaat in Nederland en in Europa. In Nederland gaat dat met name om de bescherming van de toegang tot het recht. Door meer geld en tijd te investeren in de sociale advocatuur, maar ook door meer in te zetten op preventie van conflict en alternatieve geschillenbeslechting. Veel mensen zijn op zoek naar een goed politiek alternatief. Het idee dat de komende verkiezingen belangrijk zijn, leeft sterk. Net als het idee dat

‘VOLT GAAT UIT VAN DIVERSITEIT ALS KRACHT’

we terug moeten naar verbinding tussen partijen, minder polariserend en minder incidenteel “scoren voor de Bühne”. Dat geeft mij, ondanks de coronacrisis en het feit dat Volt een nieuwe partij is, vertrouwen in de verkiezingen. We moeten naar een meer evenwichtige politiek waarin meer stemmen gehoord worden. Met hopelijk een aantal zetels voor Volt.’ ■

DOE JIJ DE DINGEN GRAAG NET EVEN ANDERS?

WIJ OOK!

ADVOCAAT MEDEWERKER

Geen uren harken, maar vanuit betrokkenheid ondernemers ontzorgen en adviseren. Door in een gemoedelijke, professionele sfeer optimaal samen te werken. Met elkaar én met de klant. Dat is typisch Van Zandvoort Legal. We zoeken een collega-advocaat die ons team aanvult met ruime ervaring op het gebied van arbeidsrecht, ondernemingsrecht en/of civiel recht.

Wat je onder andere kunt verwachten

- Leuke collega's en een spilfunctie in een klein, vooruitstrevend advocatenkantoor.
- Een stevige, adviserende rol met veel juridische diepgang.
- Een diverse klantenkring die bestaat uit ondernemers in het mkb (+).
- Een salaris tussen de € 4.000,- en € 6.000,- en uitstekende arbeidsvoorwaarden.

Klinkt dit goed?

Bekijk de vacature op www.vanzandvoort-legal.nl/werken-bij. We maken graag kennis met je in ons monumentale kantoorpand in Oss.

GEZOCHT
KANTOORGENOTEN
SAMENWERKERS
OVERNEMERS

Onze maatschap (nu 5 advocaten) is gehuisvest in een modern ingericht kantoorpand op een prachtige locatie in het centrum van Maastricht.

Overname of nieuwe samenwerking

Omdat een aantal van ons wil gaan stoppen zoeken we advocaten die ons kantoor willen voortzetten / overnemen in de vorm van een kostenmaatschap of stichting onder een gemeenschappelijke naam of eigen naam.

Wat hebben we te bieden?

- kantoorruimte met spreekkamer, flexplekken en/of vaste plekken, uitbreiding naar meer dan 5 personen is mogelijk
- zeer lage kantoorkosten
- een goed werkend online kantoorstelsel (o.a. BaseNet Advocatuur)
- gemeenschappelijke derdengeldrekening
- topsecretariaat

Wat nu

Bezoek onze website: www.goumansbakker.nl. Als je meer wilt weten, neem dan contact op met één van de advocaten: Aleid Bakker 0653802009, Nannet Heilhof 0638328381, Reinhilde van der Heijden 0650606877, Rosa Odink 0633495443.

Algemeen: 043-3284100 of secretariaat@goumansbakker.nl

bureau
TBS

Advocaten

is per direct op zoek naar een:

gevorderd advocaat-stagiaire of beginnend advocaat-medewerker strafrecht

Bureau TBS Advocaten is een toonaangevend strafrechtkantoor dat zich richt op tbs-gestelden en op verdachten in strafzaken waarbij tbs-oplegging dreigt. Wij zijn een jong en ambitieus kantoor dat hoogwaardige en specialistische rechtsbijstand verleent aan onze cliënten.

Voor onze vestiging in Huizen zoeken wij een stoere en gedreven strafrechtadvocaat met een gezonde dosis zelfvertrouwen, flexibiliteit, humor en relativeringsvermogen.

Van jou wordt verwacht dat je zelfstandig je praktijk gaat voeren en in voorkomende gevallen met een van ons zal samenwerken in grotere strafzaken. Vanwege het vele reizen is een auto en rijbewijs noodzakelijk.

Wij bieden een landelijke en dynamische praktijkvoering binnen een persoonlijk en kleinschalig kantoor.

Interesse gewekt?

Mail dan jouw CV met korte motivering aan mr. Jan-Jesse Liefink op liefink@bureautbs.nl

WAT PARTIJEN ZEGGEN OVER **RECHTSBIJSTAND,** **RECHTSPRAAK EN** **RECHTSSTAAT**

DOOR / FRANCISCA MEBIUS

Rechtsbijstand, financiering van de rechtspraak, het beschermen van de rechtsstaat en alternatieve geschilbeslechting. Tijdens de komende verkiezingen spelen er bij de acht grootste partijen genoeg thema's die relevant zijn voor advocaten. Een bloemlezing van de belangrijkste standpunten.

In de meeste (concept)verkiezingsprogramma's van de grootste partijen is rechtsbijstand een belangrijk thema. VVD, CDA, Groen-Links, D66, SP en PvdA noemen het onderwerp expliciet. De vier laatstgenoemde partijen trekken extra geld uit voor de sociale advocatuur, zodat iedereen die een advocaat nodig heeft daar een beroep op kan doen. Om de toegang tot het recht te verbeteren, verlagen ze de griffierechten en verhogen de vergoedingen voor sociaal advocaten. Volgens D66 moeten sociaal advocaten kunnen rondkomen, 'ook als ze net wat meer tijd in de schrijnende zaak van een cliënt investeren'. SP heeft daarnaast als ideaal dat alle advocatenkantoren ook gesubsidieerde rechtsbijstandszaken doen. CDA vindt dat

commerciële advocatenkantoren een grotere bijdrage moeten leveren in de vorm van pro-Deozaken.

VVD heeft in haar conceptverkiezingsprogramma een andere kijk. De partij vraagt meer aandacht voor slachtofferadvocaten binnen het stelsel, maar wil rechtsbijstand bij echtscheidingszaken afschaffen. Naar verluidt vervalt het laatste punt in het definitieve verkiezingsprogramma. Ook wil de partij dat juristen die niet beëdigd zijn als advocaat ook rechtsbijstand kunnen verlenen. De partij is verder voor afschaffing van het verbod voor advocaten om in loondienst te treden en hun praktijk uit te oefenen bij een kantoor dat in eigendom is van niet-advocaten. De partij wil zo de komst van nieuwe innovatieve aanbieders op de markt

voor rechtsbijstand stimuleren. VVD vindt ook dat rechtshulppakketten kosteloos beschikbaar moeten komen voor slachtoffers van gewelds- en zedendelicten. PvdA is juist voor laagdrempelige, gespecialiseerde rechtshulp voor slachtoffers van discriminatie. D66 is voornemens van het Juridisch Loket een multidisciplinaire instelling naar voorbeeld van de zorgcentra te maken. 'Net als een huisarts kan dat loket je doorverwijzen naar specialistische juridische hulp, maar heeft het ook door wanneer er een ander, niet-juridisch probleem speelt waar je hulp bij nodig hebt.'

VLUCHTELINGEN

Alle partijen gaan in hun verkiezingsprogramma's uitgebreid in op de

vluchtelingen crisis en de aanpak daarvan. Alleen VVD, GroenLinks en Forum voor Democratie noemen in dat kader rechtsbijstand. VVD ziet een hervorming van de rechtsbijstand in asielzaken naar Zwitsers model (vast bedrag per zaak) voor zich. GroenLinks wil dat iedereen die in Nederland zonder documenten verblijft toegang heeft tot de eerste levensbehoeften. Ook rechtsbijstand hoort daar volgens de partij bij. 'Tijdens een asielprocedure heeft iedere asielzoeker vanaf het begin toegang tot rechtsbijstand,' schrijft de partij. 'Bij een afwijzing van de aanvraag bestaat het recht op beroep.' Gesubsidieerde asielrechtshulp moet volgens Forum voor Democratie stoppen. 'Asieladvocaten stapelen procedures om verblijf te

rekken, rekening houdend met een generaal pardon,' aldus de partij in het verkiezingsprogramma.

RECHTSpraak

De financiering van de rechtspraak komt in drie van de acht verkiezingsprogramma's terug. PvdA, CDA en GroenLinks zien graag meer financiële middelen voor de rechterlijke macht. GroenLinks wil daarbij een eigen begroting voor de raad. In plaats van de benoeming van de leden van de Raad door de minister komt er als het aan de partij ligt inspraak door de beroepsgroep zelf. D66 wil meer ruimte voor rechters die zich specialiseren op het rechtsgebied waarover zij oordelen, bijvoorbeeld door rechters niet langer verplicht periodiek van rechtsgebied te laten wisselen.

De meeste partijen tonen zich gecharmeerd van alternatieve vormen van rechtspraak, zoals regelrechters, schuldenrechters en wijkrechtpraak. Het brengt de burger dichter bij de rechtspraak, zeggen ze. Dit soort experimenten wordt gezien als een effectieve manier om de rechtspraak te innoveren. Wel leggen de partijen verschillende accenten. Zo is de PvdA voor de invoering van vrederechters, laagdrempelige rechters die snel en goedkoop recht spreken. SP ziet graag Huizen van het recht om het recht toegankelijker te maken. 'Waar rechters spreekuur hebben en waar advocaten, mediators en schuldhulpverleners aanwezig zijn,' schrijft de partij. Ook mediation als een manier om problemen op te lossen, komt in de meeste ►

verkiezingsprogramma's terug. PvdA, GroenLinks en D66 zijn voor een grondwettelijke toetsing en willen het nu geldende verbod schrappen. GroenLinks schaft de Eerste Kamer af wanneer de constitutionele toetsing een feit is. Ook PVV en D66 zijn voor afschaffing van de Eerste Kamer.

VVD heeft het als enige partij over de coronacrisis en de impact daarvan op het Openbaar Ministerie, de rechtspraak, de advocatuur en het openbaar bestuur. De crisis maakt het werk lastig, maar de partij ziet ook kansen. 'Zo is het tijdelijk mogelijk geworden om verhoren en rechtszittingen digitaal plaats te laten vinden,' schrijft de liberale partij. 'Deze slimme oplossingen kunnen permanent bijdragen om (gerechtelijke) procedures te verkorten en dichterbij de samenleving te brengen.'

RECHTSSTAAT

In de verschillende verkiezingsprogramma's is uitgebreid aandacht voor het beschermen van de democratische rechtsstaat en de aanpak van terrorisme. Over de beveiliging van de advocatuur wordt niet of nauwelijks gerept in de verkiezingsprogramma's. Alleen PvdA en VVD noemen het expliciet. PvdA schrijft het belangrijk te vinden dat advocaten, rechters, OM en politie hun werk veilig kunnen doen. Daarom wil de partij investeren in extra beveiliging en beveiligde zittingszalen. VVD zet in op betere beveiliging van alle personen in de strafrechtketen. De Dienst Koninklijke en Diplomatieke Beveiliging (DKDB) krijgt hiervoor een aparte tak.

Alle partijen zetten in op een harde aanpak als het gaat om terrorismebestrijding en het tegengaan van radicalisering.

De strafrechtketen is ook een belangrijk thema voor de verschillende partijen. Het voert te ver om op elk afzonderlijk standpunt in te gaan. De gemene deler is dat alle partijen

willen investeren in de Nationale Politie om (cyber)criminaliteit aan te pakken. VVD, PvdA, CDA en D66 vinden het belangrijk dat het Wetboek van Strafvordering wordt gemoderniseerd. CDA wil daarbij een snelle behandeling van nieuwe wetsvoorstellen.

VVD streeft naar meer mogelijkheden voor het Openbaar Ministerie om buiten de rechtszaal te onderhandelen met verdachten. Op deze manier wil de partij strafprocessen versnellen. Ook is de partij voorstander van een verhoging van de strafmaat voor doodslag. 'Het verschil tussen de straffen voor moord (dertig jaar of levenslang) en doodslag (vijftien jaar) is te groot,' aldus VVD.

PVV wil stevige minimumstraffen en hogere maximumstraffen. D66 daarentegen vindt dat de rechter vrij is in het bepalen van op te leggen straffen. 'Minimumstraffen passen hier niet bij,' schrijft de partij. Volgens CDA vormt de ondermijning van de samenleving door de georganiseerde criminaliteit een ernstige en directe bedreiging voor de openbare orde en de rechtsstaat. De partij komt daarom met het Deltaplan Ondermijning. 'Het is tijd voor een hardere aanpak. We versterken de strafrechtketen van politie, justitie en de rechterlijke macht en verbeteren de samenwerking tussen diensten, overheden en bedrijven.' GroenLinks ziet voor de wijkagent een belangrijke rol weggelegd als het gaat om preventie, signalering en sociale veiligheid. D66 noemt als enige partij expliciet de uitbreiding van slachtofferrechten. Verdere uitbreiding is volgens de partij niet nodig. 'Het is nu zaak om te zorgen dat de rechten die er nu zijn in de praktijk kunnen worden uitgeoefend.'

VERSCHONINGSRECHT

VVD stelt in het concept-verkiezingsprogramma grenzen aan de gerecht-

telijke invloed van besluiten die volgens de partij eigenlijk door de politiek moeten worden genomen. De partij noemt het Urgenda-arrest en het klimaatbeleid als voorbeeld. 'De rechter hoort het laatste woord te hebben, maar dat dient wel over individuele gevallen te gaan, en zich niet uit te strekken tot het maken van beleid,' schrijft VVD. Ook deze opvatting keert echter niet terug in het definitieve programma. Forum voor Democratie wil een 'Wet op de rechtsvinding' invoeren, 'op grond waarvan wetten moeten worden geïnterpreteerd conform de oorspronkelijke bedoeling van de wetgever'. Zo wordt volgens de partij

'Het verschil tussen de straffen voor moord (dertig jaar of levenslang) en doodslag (vijftien jaar) is te groot'

voorkomen dat rechters de wet zien als een 'levend instrument', waar zij na verloop van tijd hun eigen betekenis aan kunnen geven.

VVD is de enige partij die het verschoningsrecht noemt in het programma. De partij wil het verschoningsrecht makkelijker kunnen opheffen wanneer advocaat en cliënt het recht misbruiken om samen criminele plannen te smeden. 'Zo kunnen deze strafbare feiten beter vervolgd worden.'

D66 besteedt uitgebreid aandacht aan modernisering van het familierecht. Zo is er volgens de partij nog een hoop werk te verrichten op het gebied van draagmoederschap, meerouderschap en -gezag, moet er een wettelijke regeling komen die een dubbele achternaam mogelijk maakt en moeten omgangsregelingen bij 'vechtscheidingen' beter worden gehandhaafd. ■

VAKER RAPPORT OVER TOEZICHT OP ADVOCATEN

Het college van toezicht van de NOvA gaat vaker rapport uitbrengen over het toezicht door de dekens. Dat antwoordt minister Dekker voor Rechtsbescherming op schriftelijke vragen van de Tweede Kamer.

Momenteel doet het CvT jaarlijks verslag van de ontwikkelingen in het toezicht op de advocatuur. Dat toezicht wordt uitgevoerd door de dekens, die op hun beurt worden gevolgd door het CvT. Minister Dekker vindt het jaarverslag van het CvT niet genoeg, blijkt uit zijn antwoorden aan de Kamer. Die had hem een reeks schriftelijke vragen gesteld naar aanleiding van het evaluatierapport Wet positie en toezicht advocatuur. Daarin wordt gesteld dat het toezicht door de dekens de afgelopen jaren sterk is verbeterd, maar ook dat het nog beter kan. Eén aanbeveling bepleit bijvoorbeeld een uniformer toezicht door de dekens. Volgens Dekker is het belangrijk 'voortgang te behouden op de uitwerking van de aanbevelingen die de dekens en het CvT raken'. De bewindsman heeft het CvT gevraagd hem vaker te informeren over de verbeteringen in het toezicht. Welke frequentie de rapportages krijgen, vermeldt Dekker niet.

WERKPLAN

In zijn recente werkplan zegt het CvT overigens ook meer kwantitatieve gegevens te willen hebben van de dekens over hun activiteiten en de resultaten daarvan. Daarnaast verlangt het CvT dat de dekens op uniforme wijze aan geautomatiseerde risicoanalyse gaan doen, daarbij gebruikmakend van data over de kantoren uit hun arrondissement. 'Gedurende 2021 moet een forse inspanning door de dekens geleverd worden om uniform gebruik binnen de arrondissementen te realiseren. Tot die tijd blijft het genereren van een kwantitatieve rapportage arbeidsintensief (veel handmatige aanpassingen en verrijkingen) of beperkt in informatiewaarde.' Het CvT zegt uiterlijk op 1 oktober over een goede rapportage door de dekens te willen beschikken. Het college kondigt verder aan dit jaar te onderzoeken in hoeverre de dekens voldoende zijn toegerust om hun rol naar behoren te vervullen.

SPECTACULAIR HERSTEL M&A

De Europese M&A-markt heeft zich in de tweede helft van 2020 spectaculair hersteld, na de dramatische daling als gevolg van de corona-uitbraak in het voorjaar. Dealmakers tonen zich voorzichtig optimistisch over 2021, constateert het Angelsaksische cijferbureau Mergermarket.

Het herstel in Europa is in lijn met dat in andere delen de wereld. In totaal werden er 6.658 Europese deals gesloten, ter waarde van ruim 847 miljard dollar. Twee derde van dat bedrag werd in de tweede helft van het jaar gerealiseerd. Per saldo kwam de dealwaarde zelfs nog ruim vijf procent hoger uit dan een jaar eerder, aldus Mergermarket. De hoeveelheid deals was wel bescheiden. Sinds 2013 werden er niet zo weinig transacties gerealiseerd. Als gevolg van de reisbeperkingen kwam het merendeel van de Europese M&A binnen de Europese grenzen tot stand. Met name de technologiesector deed het erg goed. Die bereikte met 1.230 deals en een transactiewaarde van 120 miljard dollar een record. Op de Europese *league table* bekleedde Freshfields Bruckhaus Deringer de eerste plaats. Het kantoor was betrokken bij 147 transacties die een totale waarde van 247 miljard dollar vertegenwoordigden. Clifford Chance, Allen & Overy, NautaDutilh, Hogan Lovells en De Brauw staan ook in de Europese top 20.

EERSTE UITSPRAKEN WHOA

De eerste rechterlijke uitspraken op grond van de Wet homologatie onderhands akkoord (Whoa) zijn een feit. De aanvulling in de faillissementswet geldt vanaf 1 januari en moet voorkomen dat bedrijven failliet worden verklaard terwijl ze nog wel levensvatbaar zijn.

De wetswijziging is mede tot stand gekomen op aan-dringen van insolventie-advocaten. Critici waren vooraf bang dat vooral grote bedrijven en dure advocatenkantoren zouden profiteren. De zaken die tot een uitspraak

zijn gekomen, betreffen onder meer een Haagse winkelier en een verslavingszorginstelling. In beide zaken gebod de rechter een afkoelingsperiode, waarmee tijd werd gecreëerd om met schuldeisers tot een akkoord te komen.

In *Het Financieel Dagblad* roepen advocaten Marika Boersen en Thijmen Ross van Bierman Advocaten in Tiel de overheid op meer bekendheid te geven aan de Whoa. Volgens de twee is de wet nauwelijks bekend bij ondernemers.

RECHTSBIJSTAND VOOR KLEINE BEURS PLOTS WEER IN ZWANG

De toeslagenaffaire lijkt in ieder geval voor één ding goed geweest. De geesten zijn rijp om meer geld uit te trekken voor de gefinancierde rechtsbijstand, bleek woensdag 20 januari tijdens een overleg in de Tweede Kamer. Niet nu, maar in het volgende regeerakkoord.

DOOR / KEES PIJNAPPELS

Niet het debat zelf, maar de *timing* bleek van doorslaggevend belang. Het was immers vijf dagen na de val van het kabinet en daags nadat minister Rutte in diezelfde Kamer diep door het stof was gegaan over de kinderopvangtoeslagenaffaire. Dankzij het rapport 'Ongekend onrecht' is heel Den Haag nu weer doordrongen van het belang van een goede rechtsbescherming. Met de verkiezingen in aantocht haasten nu ook partijen in het midden van het politieke spectrum zich om te benadrukken dat een sterke sociale advocatuur hard nodig is. De afgelopen jaren maakten vooral de linkse fracties zich daar sterk voor.

Waar minister Dekker tot dusver steeds op steun van de coalitiegenoten kon rekenen, bleek die woensdag niet meer zo solide. Zo maakte D66-woordvoerder Maarten Groothuizen de balans op van de stelselherziening die minister Dekker in gang heeft gezet. Die is niet onverdeeld positief, ook al heeft het kabinet een paar keer extra geld uitgetrokken. 'We zijn er nog lang niet. Het plan van de minister levert niet genoeg geld op om de 127 miljoen vrij te maken die volgens de commissie-Van der Meer nodig is.' In de rechtshulp pakketten, die de advocatenkosten moeten drukken, heeft Groothuizen ook niet meer zoveel fiducie. 'Van de achttien pilots

zijn er in 2020 pas twaalf begonnen. En die bevinden zich nog in de opstartfase. Dat kan toch niet allemaal door corona komen. Het duurt allemaal wel erg lang.' Niettemin weigerde Groothuizen woensdag zijn steun uit te spreken voor de motie die de drie linkse fracties een dag eerder hadden ingediend om de adviezen van de commissie-Van der Meer alsnog uit te voeren. 'Die is niet haalbaar, zolang er geen dekking voor is. Ik zie een demissionair kabinet niet ergens 127 miljoen vandaan halen.' Groothuizen zei overigens er wel van overtuigd te zijn dat er extra geld nodig is voor de rechtsbijstand. Volgens hem moet dat echter geregeld

worden in het regeerakkoord van de volgende regering. Ook CDA-Kamerlid Chris van Dam vindt dat er bij de komende formatie 'ergens geld moet worden gevonden'. De lijn die Dekker heeft ingezet om het aantal toevoegingszaken te verminderen waardoor de tarieven kunnen stijgen, is volgens Van Dam nog altijd te verdedigen. 'Maar we kunnen de sociaal advocaten in dit experiment niet langer laten bungelen. Het gaat mij gewoon te langzaam.' Van Dam, voorzitter van de parlementaire commissie die het rapport 'Ongekend onrecht' schreef, gaf woensdag toe te zijn beïnvloed door

licht gaan zien. Ook de daling van het aantal bestuursrechtzaken, hoewel deels een autonome ontwikkeling, laat volgens hem zien dat zijn beleid succes heeft. Ondertussen houdt hij oog voor de rechtsbijstandverleners, verzekerde Dekker. 'Ik zie dat daar druk op zit. De tarifiering is echt een probleem. Dat is ook een van de redenen dat we deze stelselherziening hebben ingezet.' Volgens Dekker zijn de afgelopen twee jaar 'goede en mooie eerste stappen' gezet. 'Daarmee zij we er niet. Dat is ook niet gek. Bij de start hebben we gezegd dat we het deze keer anders aanpakken. We begin-

nen niet met wetgeving en dan maar zien waar het schip strandt. Dat is twee keer geprobeerd en dat heeft twee keer de finish niet gehaald. Deze keer draaien we het om. Eerst naden-

ken over een nieuw stelsel, daarmee werken in de praktijk, leren, bijstellen en pas aan het eind de wetgeving aanpassen. Daar zijn echt twee volle regeerperiodes voor nodig. We zijn nu pas halverwege.' Pas in de volgende regeerperiode zal het resultaat van de stelselherziening 'in klinkende munt' te zien zijn, aldus de VVD'er.

PRO BONO

De minister maakte in het Kamerdebat dankbaar gebruik van een voorzet van partijgenoot Jeroen van Wijngaarden. Die opperde om commerciële kantoren te vragen meer pro-bonowerk te doen, zoals in Angelsaksische landen gebruikelijk is. Zeker, beaamde Dekker, om Van Wijngaarden meteen rechts te passen. Vrijwilligheid alleen helpt niet, het mag best iets dwingender, aldus de demissionair minister. Dekker toonde zich al eerder teleurgesteld over 'het gebrek aan solidariteit' bin-

nen de advocatuur. 'Ik heb weleens vaker een oproep gedaan aan de sector. Dat heeft tot dusver niet tot veel initiatieven geleid. Het is niet de oplossing voor het hele probleem, maar het kan wel een steentje bijdragen.' Dekker bestempelde de 'heel harde knip tussen commerciële en sociale advocatuur' als 'een zorgelijke en kwalijke ontwikkeling'. 'Voor een deel reken ik me dat ook zelf aan, dat is echt niet de schuld van de commerciële advocatuur. De tarifiering binnen de gesubsidieerde rechtsbijstand behoeft echt verbetering.' Dekker zei sporadisch wel goede voorbeelden te zien van samenwerking tussen commerciële kantoren en sociale praktijken. Zo werkt Houthoff in Rotterdam samen met Meesters aan de Maas. Dergelijke initiatieven zouden op grotere schaal moeten ontstaan, meent de bewindsman. 'Moet het volledig op vrijwillige basis gebeuren? Je zou in theorie best kunnen nadenken om dat iets dwingender te doen, vanuit het idee dat je iedereen vraagt om naast de uren die je draait een deel binnen het gesubsidieerde kader te doen.' Jeroen van Wijngaarden suggereerde woensdag niet alleen dwang, maar vooral ook stimulans toe te passen. Hij ziet een situatie voor zich waarbij grote kantoren 'vanuit hun maatschappelijke verantwoordelijkheid' advocaten veertig uur per jaar vrijstellen om sociaal werk te doen. Keurmerken of een predicaat *preferred supplier* kan daarbij misschien helpen. 'Ik ben benieuwd naar de mogelijkheden. Stimulans en dwang voor de kantoren die niet leveren, maar er wel veel over zeggen. Die solidariteit mis ik gewoon.'

De motie van de drie linkse partijen om het advies van de commissie-Van der Meer op te volgen kreeg op 26 januari net niet de vereiste meerderheid. Doordat D66 toch vóór stemde, steunden uiteindelijk 73 Kamerleden de motie.

'De heel harde knip tussen commerciële en sociale advocatuur is een zorgelijke en kwalijke ontwikkeling'

'de bijna constitutionele rol' die sociaal advocaat González-Pérez speelde tijdens de ondervragingen. 'We zullen in de volgende kabinetsperiode daadwerkelijk verbetering moeten brengen in de inkomenspositie van de sociale advocatuur. Als we dat niet doen, vergrijst die groep steeds meer, hebben we geen jonge aanwas en hebben we alleen daarom al een probleem.'

OP STOOM

Zelfs VVD-minister Sander Dekker liet zich woensdag ontvallen dat 'de tarifiering binnen de gesubsidieerde rechtsbijstand echt verbetering behoeft'. De bewindsman benadrukte dat het tijd vergt om het stelsel te herzien. 'De herziening komt na twee jaar op stoom. We zijn nu echt bezig om inhoud te geven aan een aantal onderdelen.' Dekker verwees specifiek naar de versterking van de eerste lijn en de samenstelling van rechtshulppakketten die dit jaar het

Cursusaanbod

voorjaar 2021

Juridisch Post Academisch Onderwijs

Aanbod specialisatieopleidingen

Voornemens om u in 2021 te specialiseren? Door het volgen van een specialisatieopleiding wordt u opgeleid tot specialist in het rechtsgebied. De specialisatieopleidingen worden gedoceerd door een team van specialisten uit de praktijk en Leidse topwetenschappers. Door de verschillende perspectieven die onze docenten overbrengen, krijgen deelnemers tijdens de opleiding een breed aanbod aan inzichten aangereikt.

CORONA UPDATE

Indien postacademisch onderwijs op locatie weer mogelijk is, vindt de bijeenkomst op locatie plaats. De richtlijnen van het RIVM en de Universiteit Leiden zijn hierin leidend. Het kan dus voorkomen dat de eerste bijeenkomst(en) van de opleiding online zijn en later wordt overgegaan op onderwijs op locatie. U heeft altijd de mogelijkheid om vanuit huis live deel te nemen aan de bijeenkomst.

NIEUW! Specialisatieopleiding WHOA – Herstructureringsdeskundige (reeds gestart!)

14 januari t/m 25 maart 2021

Cursusleiders: prof. dr. J.A.A. Adriaanse, prof. mr. R.D. Vriesendorp & prof. mr. H. Koster
NOVA 30, HQ 30

Online leergang Artificial Intelligence voor juristen

Volg een of meerdere specialisatiemodules

4 maart t/m 15 april 2021

Cursusleiders: mr. dr. B.M.A. van Eck & dr. mr. R.H. van den Hoogen
NOVA 24

Specialisatieopleiding Arbeidsrecht*

9 maart t/m 29 juni 2021

Cursusleiders: prof. mr. B. Barentsen & mr. dr. M.Y.H.G. Erkens
NOVA 60

Specialisatieopleiding Contracteren*

25 maart t/m 24 juni 2021

Cursusleider: prof. mr. W.H. van Boom
NOVA 42, HQ 42

VPR-A Specialisatieopleiding Privacy- en gegevensbeschermingsrecht*

20 april t/m 28 oktober 2021

Cursusleiders: prof. mr. dr. G-J. Zwenne & mr. dr. H.H. de Vries
NOVA 45

Specialisatiecursus Huurrecht*

28 mei t/m 25 juni 2021

Cursusleider: E.P.W. Korevaar
NOVA 20

Vooraankondiging: Specialisatieopleiding Civiele Cassatie en procesrecht*

Ook modulair te volgen!

Op de hoogte blijven? Stuur een mail naar pao@law.leidenuniv.nl

Vooraankondiging:

Specialisatieopleiding Aanbesteding & Schaarre rechten*

Op de hoogte blijven? Stuur een mail naar pao@law.leidenuniv.nl

Aanbod webinars en online cursussen

Bijna alle webinars en online cursussen worden opgenomen, dit is afhankelijk van de interactiviteit van de bijeenkomst. U ontvangt de opname na afloop en kunt het terugkijken op een moment dat het u uitkomt. Voor deelname aan een webinar of online cursus heeft u geen software nodig.

Webinar - Basiscursus Wwft 2021

9 februari 2021, 13.30 – 15.30 uur

NOVA 2, HQ 2

Webinar Jihadisme & Terrorisme: Terrorism and Counterterrorism after the Caliphate

10 maart 2021, 16.00 – 18.00 uur

NOVA 2

Universiteit
Leiden

Juridisch Post Academisch Onderwijs

Juridisch PAO

Opleidingen | Cursussen
Symposia | Incompany

www.paoleiden.nl

Bij ons leer je de wereld kennen

Webinar - Verdiepingscursus Wwft 2021

16 maart 2021, 13.30 – 16.45 uur
NOvA 3, HQ 3

Webinar Internationale doorgifte persoonsgegevens

30 maart 2021, 10.00 – 11.30 uur
NOvA 2

NIEUW! Webinar – Basiscursus Contractenrecht

17 mei & 21 mei 2021, 14.00 – 17.00 uur
NOvA 6

Webinar – Actualiteiten AVG & UAVG 2021

20 mei 2021, 9.00 – 12.15 uur
NOvA 3

Webinar – Strafrechtelijk Bewijsrecht

28 mei 2021, 9.00 – 12.15 uur

NOvA 3

Aanbod cursussen op locatie

NIEUW! Actualiteiten gezondheidsrecht*

23 maart 2021, 12.30 – 16.45 uur
NOvA 4

Actualiteiten schaarse vergunningen en subsidies*

19 april 2021, 12.30 – 17.00 uur
NOvA 4

Vaardigheden – Onderhandelen met succes*

10 mei 2021, 10.00 – 16.30 uur
NOvA 5

Basiscursus Erfrecht 2021*

10 mei & 17 mei 2021, 13.00 – 20.15 uur
NOvA 12, KNB 12

Verdiepingscursus Balans- en jaarrekeninglezen voor juristen*

19 mei & 26 mei 2021, 14.30 – 21.30 uur
NOvA 10

Actualiteiten Ondernemingsrecht & Vennootschapsrecht*

19 mei 2021, 15.00 – 21.30 uur
NOvA 5, HQ 5

Vaardigheden – Overtuigen op papier*

25 mei 2021, 10.00 – 16.30 uur
NOvA 5, LRGD 5

Actualiteiten Relatievermogensrecht 2021*

31 mei 2021, 13.00 – 20.15 uur
NOvA 6

Verdiepingscursus Legal English: Drafting contracts 2021*

2 juni & 9 juni 2021, 14.30 – 21.00 uur
NOvA 10

Actualiteiten Asielrecht 2021*

4 juni 2021, 9.30 – 17.15 uur
NOvA 6

Actualiteiten Straf(proces)recht 2021*

8 juni 2021, 10.00 – 16.30 uur
NOvA 5

Vaardigheden: In drie stappen naar een begrijpelijke beschikking of beslissing op bezwaar*

10 juni 2021, 13.00 – 17.15 uur
NOvA 4, LRGD 4

Basiscursus AVG*

16 juni & 23 juni 2021, 10.00 – 16.30 uur
NOvA 10

Actualiteiten bestuursrecht*

24 juni 2021, 12.30 – 16.15 uur
NOvA 3

Congressen & seminars

De congressen en seminars worden op kleine schaal georganiseerd

Young FIDE Seminar*

12 mei 2021, 9.30 – 16.45 uur

Conference on extradition and surrender*

24 & 25 juni 2021

Nationale Privacycongres 2021

5 november 2021, 9.00 – 16.45 uur
NOvA 5

Vooraankondiging, binnenkort op onze website

- Actualiteiten bestuursprocesrecht
- Webinar privacy op de werkvloer
- Webinar internationale doorgifte persoonsgegevens
- Privacy- en gegevensbescherming in de zorg
- Webinar Corona en contract
- Actualiteiten Staatssteun in coronatijd
- Webinar actualiteiten Mensenhandel
- Webinar blockchain en smart contracts

We zijn voornemens om bijeenkomsten genoemd in dit overzicht met * op locatie te organiseren. Onze cursuslocaties voldoen aan de richtlijnen van het RIVM en de Universiteit Leiden: de gezondheid van u en onze docenten staat altijd voorop. Kunt u, wegens (corona) omstandigheden, niet aanwezig zijn bij de bijeenkomst op locatie? Dan kunt u vanuit huis live deelnemen. Neem tijdig contact met ons op om de mogelijkheden te bespreken. Bekijk onze corona maatregelen op [paoleiden.nl/corona](https://www.paoleiden.nl/corona)

Alumni van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid ontvangen altijd 10% korting bij inschrijving!

Bekijk het volledige aanbod van Juridisch PAO Leiden op onze website: www.paoleiden.nl

A woman with blonde hair and blue eyes is smiling at the camera. She is wearing a dark, patterned, long-sleeved dress. She is leaning against a dark, polished metal railing of a staircase. The background is a warm, yellowish-gold wall. The lighting is soft and even.

‘Ik kan niet anders
zeggen: het was
lood- en loodzwaar’

VAN TWEE WALLETJES

Hoe is het om zowel advocaat in Nederland als in het buitenland te zijn? Drie advocaten over hun dubbele toelating. 'Het perspectief en de mogelijkheden zijn veel groter.'

DOOR / NATHALIE DE GRAAF

DER RECHTSANWALT

Anne-Marie van Dijk (29) is advocaat bij Boels Zanders Advocaten. In augustus 2020 haalde ze na een lang en intensief traject de Duitse staatsexamens, oftewel de *Eignungsprüfung für die Zulassung zur Rechtsanwaltschaft*. Binnenkort wordt ze beëdigd in Düsseldorf.

Toen ik het mailtje binnen kreeg met de uitslag van het eerste deel van de examens durfde ik hem niet te openen. Ik zat op kantoor en begon spontaan te trillen. 'Ik ga even naar het toilet,' zei ik tegen mijn collega's. Op de wc opende ik het mailtje op mijn telefoon. Ik begon nog net niet te juichen, maar euforisch was ik wel! Ik werk sinds zes jaar op de *German desk* van Boels Zanders Advocaten. Ik doe met name handelszaken tussen Nederland en Duitsland, vooral het Ruhrgebied. Steeds vaker liep ik er tegenaan dat, als een zaak bijvoorbeeld in Duitsland voor de rechtbank behandeld werd maar Nederlands recht van toepassing was, ik een Duitse advocaat moest inschakelen. En andersom. Om-slachtig, voor mij maar met name ook voor cliënten. Zij moeten op zo'n moment dubbele kosten maken. In 2018 besloot ik daarom om de

opleiding tot *Rechtsanwältin* te gaan doen. Normaal gesproken duurt een rechtenstudie in Duitsland acht jaar en dan mag je je daarna *Volljurist* noemen. Door de huidige EU-regelgeving is er echter een mogelijkheid tot een verkort traject voor buitenlandse advocaten die minimaal drie jaar in hun eigen land zijn toegelaten. Eens in de twee weken ging ik met een groepje van twintig buitenlandse advocaten van donderdag tot en met zondag naar Frankfurt om me voor te bereiden op de examens. Vanuit kantoor werd ik gelukkig volop gesteund. Ik kreeg dan de maandag daarop vrij. Daarna volgde een periode van zelfstudie. Ruim een jaar studeerde ik elke avond en elk weekend. Ik kan niet anders zeggen: het was lood- en loodzwaar. Een privéleven had ik niet. Gelukkig ben ik heel gedisciplineerd en wist ik waarvoor ik het deed: mijn werk zou na mijn beëdiging zoveel makkelijker en efficiënter

worden. In december 2019 deed ik het eerste examen: twee keer vijf uur civielrecht. In maart 2020 zou het tweede examen zijn, maar corona strooide roet in het eten. In augustus 2020 heb ik uiteindelijk strafrecht gedaan: een pleidooi voorbereiden van twee uur en een mondeling examen afleggen van vijf uur. Stond ik bij de uitslag van het eerste examen nog te trillen op mijn benen, bij de uitslag direct aansluitend op het tweede examen was ik met heel andere dingen bezig. Ik was duidelijk zwanger en in Berlijn was het 37 graden Celsius. Ik wil slapen, was het enige dat ik dacht. Na mijn zwangerschapsverlof laat ik me beëdigen in Düsseldorf. Ik ben ontzettend blij dat mijn harde werken beloond is, maar nu is het tijd om me te focussen op mijn kindje. Een "dubbelaar" zijn is fijn, maar er zijn nóg belangrijker dingen in het leven. Na het verlof gaan we aan de slag! ►

THE LAWYER

Shawn Conway (64, Conway Advocaten & Attorneys-at-law) woont alweer 33 jaar in Nederland en is als advocaat toegelaten tot balies in de Verenigde Staten en Nederland. Hij is tevens internationaal arbiter en mediator. Zijn dubbele toelating zorgt voor efficiëntere communicatie met mede-arbiters.

Ik droomde als jonge advocaat om in het buitenland te wonen en te werken. In het laatste jaar van de middelbare school in Illinois deed ik mee aan een uitwisselingsprogramma met Honduras. Later, tijdens mijn studie, studeerde ik in Frankrijk. Beide ervaringen zorgden ervoor dat mijn horizon zich verbreedde. Nadat ik enkele jaren als advocaat in Washington had gewerkt, kreeg ik een baan aangeboden in Nederland. Ik greep die kans met beide handen aan. Ik deed in die tijd – we spreken over de jaren tachtig – met name internationale arbitragezaken en dat ging allemaal in het Engels, en vaak naar buitenlands recht. Kennis van het Nederlandse recht had ik dus eigenlijk niet nodig. Wel kreeg ik regelmatig vragen als “Hoe kun je de raad van commissarissen vergelijken met een Amerikaanse *board of directors*?” In het Amerikaanse en Nederlandse recht worden op het eerste gezicht vergelijkbare termen gehanteerd, maar er wordt iets anders mee bedoeld. In dat kader – maar ook als nieuw staatsburger – leek het me handig om tevens Nederlands recht

te doen. Ik was niet van plan om lid te worden van de Nederlandse balie. Het studeren hier viel me eerlijk gezegd mee. In Amerika was ik heel ambitieus en wilde ik altijd negens en tienen halen, bij de top 2% zitten van mijn jaar. Om dat te bereiken, zat ik regelmatig tot sluitingstijd in de bibliotheek. Nu er geen druk was – en minder tijd – vond ik een 6 of een 7 ook prima. Toen bekend werd dat ik stiekem in mijn vrije tijd meester in de rechten was geworden, zei de managing partner van kantoor, tevens landelijk deken in die tijd, echter tegen me: “Je móét echt toegelaten worden!” Zo ben ik begonnen aan de spoedberoepsopleiding: een net ingevoerde verkorte opleiding die toegankelijk was voor (bedrijfs)juristen met veel ervaring. In 1998 ben ik geslaagd. Of er verschil is tussen de Nederlandse en Amerikaanse balie? Niet echt. In beide stelsels worden onder andere de gedragsregels gehanteerd, wordt gezorgd voor disciplinaire procedures en wordt de permanente opleiding gereguleerd. Het enige grote verschil is dat er in de VS geen lande-

lijke balie is. Een toelating is beperkt tot een afzonderlijke staat. Men kwalificeert zich daarmee tevens om op te treden voor de federale rechtbanken, hoven en *Supreme Court*. Wat me tijdens mijn studie Nederlands recht opviel, is dat het accent hier veel meer ligt op de theorie dan in de VS. In Nederland leer je niet hoe je moet optreden in de rechtszaal, terwijl dat in Amerika een wezenlijk onderdeel is van iedere rechtenstudie. Doordat ik het Nederlandse recht onder de knie heb, kan ik nu echter wel makkelijker verschillende invalshoeken voor argumenten bedenken. Ik houd mij nog altijd met name bezig met internationale arbitrage en werk vaak samen met mede-arbiters uit zowel *common* als *civil law* stelsels. In zulke situaties fungeer ik regelmatig als een “brug” tussen mijn collega-arbiters. Dat ik thuis ben in beide rechtstradities wordt door arbitrage-instituten en partijen die mij als arbiter benoemen als een onderscheidende *asset* gezien. Althans, dat vermoed ik. En daar ben ik uiteraard heel blij mee! ▶

‘In Nederland leer je niet hoe je moet optreden in de rechtszaal, terwijl dat in Amerika een wezenlijk onderdeel is van iedere rechtenstudie’

‘De rechtssystemen
van het Verenigd
Koninkrijk en de
EU zullen weer uit
elkaar groeien’

THE SOLICITOR

Joost Maassen (52, Maassen Law) was eind veertig toen hij zijn QLTS haalde en zich – naast advocaat in Nederland – *solicitor of England & Wales* mocht noemen. Hij adviseert Nederlandse bedrijven die zakendoen met het Verenigd Koninkrijk en verwacht een forse toename van werk door de Brexit.

Daar zat ik dan: keer op keer in de Engelse rechtbank. Ik was de enige in pak en zonder tattoos. Dat viel de rechter ook op. “De rechter vraagt wat u hier doet,” zei de *usher* – de Engelse bode – nadat ik diverse zittingen had bijgewoond. Ik vertelde over mijn dubbele toelating, dat ik me aan het voorbereiden was op de QLTS en dat ik het onderschat had. Dat ik om die reden gratis stage liep bij diverse Engelse advocatenkantoren en regelmatig zittingen over allerlei onderwerpen bijwoonde. De *usher* kwam terug. “*The judge would like to see you in chambers after the hearing*,” zei hij. De rechter vond mijn verhaal zo uniek dat zij en haar collega’s aanboden om voor en na de zittingen extra uitleg te geven. Op die manier – en dankzij de stages – heb ik uiteindelijk de QLTS gehaald. Mijn interesse voor het Engelse recht ontstond in de tijd dat ik in Indonesië woonde. Ik werkte als *foreign legal consultant* bij Baker & McKenzie en zag in Azië zowel de invloeden van *common* als *civil law*. Twee zeer verschillende rechtssystemen die met elkaar botsten. Zo werd in Indonesië nog veel Nederlands recht gebruikt,

maar bij de modernisering van het recht na de “*reformasi*” werden er ook Angelsaksische elementen toegevoegd. Bovendien waren de buurlanden Maleisië en Singapore *common law* landen. Ik vond het ontzettend interessant en werd enthousiast van het idee dat je vanuit beide perspectieven kunt adviseren en daardoor een unieke meerwaarde kunt bieden. In 2015 besloot ik daarom voor een dubbele toelating te gaan. De QLTS – oftewel *Qualified Lawyers Transfer Scheme* – bestaat uit twee examens: de MCT waarbij je een hele dag multiplechoicevragen over twaalf rechtsgebieden moet beantwoorden en de OSCE: meerdere praktijktesten waarbij je onder andere adviezen moet schrijven, moet pleiten en *draften*. Ik was inmiddels eind veertig en de meeste andere deelnemers waren *English native speakers*. Hoe moest ik dit aanpakken? Ik besloot om mezelf als gratis stagiair aan te bieden bij Engelse advocatenkantoren. De Engelsen zijn te beleefd om er een grapje over te maken, maar ziet u het voor zich? Een stagiair van bijna vijftig? Het heeft zijn vruchten afgeworpen: begin 2017 ben ik in één keer ge-

slaagd. Dat ik cliënten – bedrijven, bedrijfsjuristen, maar ook advocaten – nu simultaan kan adviseren in zowel Nederlands als Engels recht is zo’n verrijking. Als je een zaak vanuit twee rechtsstelsels bekijkt, zie je ook de mogelijkheden en/of gevolgen vanuit die twee, vaak heel verschillende, rechtsstelsels. Het perspectief en de mogelijkheden om een zaak op te lossen of tot een contract te komen, worden dan veel groter. Zakelijke klanten weten vaak al wat van Nederlands recht en vinden het prettig om binnen dit referentiekader over Engels recht geadviseerd te worden in hun eigen taal en ook nog door één en dezelfde persoon. Ik verwacht dat de Brexit dit jaar voor veel werk zal zorgen. Het op de valreep tussen het Verenigd Koninkrijk en de EU gesloten handelsakkoord is zeer beperkt. Het zal het Verenigd Koninkrijk in een structureel andere verhouding met de EU zetten en de beide rechtssystemen zullen daardoor weer uit elkaar groeien. Ik kan dus niet anders zeggen: die dubbele toelating, dat was de beste beslissing ooit!’ ■

‘WIJ ZIJN HET TEGENWICHT’

DOOR / SABINE DROOGLEEVER FORTUYN BEELD / HANS ROGGEN

Zonder een vasthoudende, *partijdige* advocaat was de kinderopvangtoeslagaffaire nooit aan het licht gekomen. ‘Partijdigheid is echt nodig om mensen, organisaties en bedrijven tot hun recht te laten komen,’ zegt Diana de Wolff (61). De affaire toont de noodzaak van deze kernwaarde

maar weer eens aan, volgens de bijzonder hoogleraar advocatuur aan de Universiteit van Amsterdam. ‘Als de politiek van de balie verwacht dat we alles oplossen in compromissen, wordt onderschat hoe belangrijk het is dat je als advocaat af en toe echt ten strijde kunt trekken. Soms is er machtsongelijkheid, dreigen men-

sen vermorzeld te worden door de bureaucratie of de wederpartij.’

BETEKENIS

In haar boek *Kernwaarden van de advocatuur*, dat in december verscheen, gaat de hoogleraar advocatuur in op de vijf kernwaarden onafhankelijkheid, partijdigheid, integriteit,

In haar boek *Kernwaarden van de advocatuur* plaatst Diana de Wolff de beroepsethiek in een actueel licht. Een gesprek over het belang van een onafhankelijke balie en het broodnodige juridische tegenwicht tegen het ‘monistische Haagse denken’.

vertrouwelijkheid en deskundigheid, genoemd in artikel 10a van de Advocatenwet. Ook besteedt ze aandacht aan ‘het hogere doel’ waaraan de kernwaarden moeten voldoen: een goede rechtsbedeling, genoemd in de aanhef van artikel 10a, ook wel beschouwd als ‘onofficiële zesde kernwaarde’.

Deze begrippen vormen een kapstok voor haar denken over wat een advocaat wel en niet moet doen. Sinds 2015 zijn de kernwaarden in de Advocatenwet opgenomen. Het had De Wolff aanvankelijk verbaasd. ‘In de Nederlandse wetgevende traditie is het noemen van waarden niet gebruikelijk. De wet geeft normen.

Maar door erover na te denken en te praten met tuchtrechters, dekens en advocaten, veranderde mijn mening. Als je waarden in de wet opneemt, kunnen ze concreter worden en ook bij gesprekken binnen kantoren over dilemma’s meer betekenis krijgen. Ik hoop daar met dit boek ook aan bij te dragen.’

ONAFHANKELIJKHEID

Van de vijf kernwaarden vindt De Wolff de onafhankelijkheid van de advocatuur de kwetsbaarste. ‘Je hoeft maar op de website van Lawyers for Lawyers te kijken en je ziet hoe in andere landen advocaten worden tegengewerkt, geïntimideerd en zelfs gedood. Telkens als er weer ergens een hele of halve dictator opstaat, zie je onmiddellijk de gevolgen voor de advocatuur.’

Ook in eigen land worden de advocatuur en de onafhankelijke positie van advocaten bedreigd. In september 2019 vond de moord op Derk Wiersum plaats die kroongetuige Nabil B. bijstond in het Marengo-proces. Een paar maanden later werd de Enschedese advocaat Philippe Schol aangevallen – de aanslag wordt in verband gebracht met zijn werk als curator. Uit een enquête van het *Advocaten-* ►

Cv Diana de Wolff

1959:	Geboren te Heemstede.
1983:	Begin loopbaan in de advocatuur bij Advokatenkollektief Sloetstraat in Arnhem.
1993-1998:	Tweede Kamerfractie GroenLinks, beleidsmedewerker Sociale Zaken en Werkgelegenheid.
1998 tot heden:	Arbeidsrechtadvocaat bij Stadhouders Advocaten in Utrecht.
1999:	Gepromoveerd op de arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd.
1999-2007:	Lid van de Eerste Kamer voor GroenLinks, woordvoerder justitie en sociale zaken en werkgelegenheid.
2008-2013:	Lid van de algemene raad van de Nederlandse orde van advocaten.
2015-2017:	Advocaat-lid van het Hof van Discipline.
2017-heden:	Bijzonder hoogleraar advocatuur aan de Universiteit van Amsterdam. In december 2020 publiceerde Wolters Kluwer haar boek <i>Kernwaarden van de advocatuur</i> .

blad in 2019 bleek dat gevoelens van onveiligheid, met name onder strafrechtadvocaten, zijn toegenomen. Zorgelijk, vindt De Wolff, want dat treft niet alleen advocaten zelf. 'Als dreiging van geweld of vrees voor repercussies het beleid van een advocaat beïnvloedt, is de rechtsbescherming in gevaar. Advocaten kunnen alleen goed voor rechtzoekenden opkomen als zij onbevreesd zijn. De overheid moet daarom de onafhankelijkheid van de beroepsgroep en van de beroepsuitoefening door individuele advocaten respecteren,' schrijft De Wolff in haar boek. Ze verwijst daarbij naar de *soft law* verplichting zoals verwoord in de Basic Principles on the Role of Lawyers (*Havana Principles*, 1990). Deze beginselen 'onderstrepen het belang van een vrije, onafhankelijke advocatuur en schrijven de overheid een actieve rol voor in het beschermen van dat belang'.

BRANDMR

Is die onafhankelijkheid ook in goede handen bij commerciële partijen? De kwestie speelt rond het experiment BrandMR van schaderegelingskantoor SRK. Via BrandMR wil de verzekeraar eigen advocaten inzetten voor niet-verzekerde cliënten. De Verordening op de advocatuur (Voda)

verbodt dat tot voor kort. Het vrij aanbieden van advocatendiensten door een niet-advocatuurlijke partij zou de onafhankelijkheid van de betrokken advocaten in het geding brengen, het commerciële belang zou de overhand krijgen. De Wolff maakt zich daar niet zo'n zorgen over. 'BrandMR is natuurlijk een commercieel project van een verzekeraar, maar advocatenkantoren zijn ook vaak commercieel. En er is voorzien in zeggenschap van de advocatuur in het bestuur van het project.' De vrees dat dit soort experimenten een bedreiging vormen voor de markt van advocaten heeft ze niet zozeer. 'Wie zich bedreigd voelt, moet misschien gaan nadenken of hij of zij zelf het goede aanbod op de markt doet. BrandMR doet iets voor de middeninkomens. Daar kun je heel kritisch over zijn, je kunt zeggen: ze zijn te duur. Of: de kwaliteit is niet goed. Maar ze pakken die handschoen wel op.'

CORONA

Als kernwaarde die het meest door de coronacrisis in gevaar komt, noemt De Wolff de vertrouwelijkheid. 'Nu advocaten zoveel thuiswerken, is de bescherming van de cliëntinformatie echt een aandachtspunt.' Want die vertrouwelijkheid is een essen-

tiële voorwaarde voor goede rechtsbijstand. 'Omdat rechtzoekenden zich vaak tot een advocaat wenden bij conflicten, onzekerheid over hun rechten of bij problemen bij de naleving van wetten, moeten zij zich van hun kwetsbare kant kunnen tonen. Dat kunnen zij dankzij de vertrouwelijkheid,' schrijft De Wolff. Ook de deskundigheid kan volgens de hoogleraar advocatuur door het thuiswerken in het nauw raken. 'Op kantoor loop je makkelijk even binnen om te sparren bij die collega die vergelijkbare zaken doet. Dat gesprek is nu lastiger te organiseren.' De kernwaarde deskundigheid noemt De Wolff bovendien 'een opdracht die nooit af is'. Vergeleken met veertig jaar geleden is het veel zwaarder, tijdrovender en belangrijker geworden om het vak bij te houden, zegt de hoogleraar advocatuur. 'Dagelijks komt er nieuwe rechtspraak uit, er is een hausse aan Europese jurisprudentie en vakinhoudelijke artikelen. En dan gaat het alleen nog om de juridische kennis. Met betrekking tot je gedrag kun je als advocaat veel leren over: hoe verhoud je je tot je cliënt, hoe ben je slagvaardig, wat maakt dat je een goed advocaat bent? Al deze vragen vergen behoorlijk veel training. Niet alleen in de beroepsopleiding, maar ook gaandeweg.'

Het bevreedt haar dat de algemene raad (AR) van de NOvA het afgelopen jaar, vanwege corona, aan het college van afgevaardigden het voorstel deed om het aantal verplichte PO-punten van twintig te reduceren tot tien. De AR deed dit voorstel in mei, het college stemde er begin juli mee in. De Wolff: 'In de tweede helft van dit jaar bleek er een enorm aanbod aan webinars te zijn. En bovendien, de orde had de webinars ook zelf kunnen organiseren als dat aanbod tegengevallen zou zijn. Het signaal van: we kunnen dit jaar wel met tien opleidingspunten, vond ik op dat moment erg vreemd.'

TEGENWICHT

Wat De Wolff zowel in haar boek als in het gesprek benadrukt, is dat de kernwaarden steeds in wisselwerking met elkaar zijn. 'Je kunt de kernwaarde integriteit niet los zien van de andere vier kernwaarden,' zegt De Wolff. 'Integriteit is onmisbaar omdat de maatschappij erop moet kunnen vertrouwen dat de privileges bij de advocatuur in goede handen zijn, dat er geen misbruik wordt gemaakt.'

'Wij, advocaten, zijn een bolwerk in de rechtsstaat voor rechtzoekenden die niet tot hun recht komen. Dat is wat ons bindt'

Ook de kernwaarde partijdigheid is onlosmakelijk met de andere vier kernwaarden verbonden. De Wolff verwijst naar een artikel van Alex Brenninkmeijer, hoogleraar institutionele aspecten van de rechtsstaat aan de Universiteit Utrecht en lid van de Europese Rekenkamer, begin januari in het *Nederlands*

Juristenblad. 'Hij schreef over de kindertoeslagaffaire die volgens hem laat zien dat er helemaal geen scheiding van machten meer is. Dat er een Haagse manier van denken is, die heel monistisch is geworden. Dus fraudebestrijding, daar moet alles voor wijken. Dat vindt dan ook iedereen: de wetgevende macht, uitvoerende macht, de rechtsprekende macht. Als er geen balie is die partijdig opkomt voor belangen die verdrukt raken, sluit ook de balie bij het Haagse monisme aan.'

Het is volgens De Wolff juist nodig dat er uit juridische hoek flink tegenwicht wordt gegeven. 'Wij, advocaten, zijn een bolwerk in de rechtsstaat voor rechtzoekenden die niet tot hun recht komen. Dat is wat ons bindt.'

ZESDE KERNWAARDE

Bij het voorontwerp tot wijziging van de *Advocatenwet* was er sprake van dat 'de publieke verantwoordelijkheid voor de goede rechtsbedeling' als zesde kernwaarde in artikel 10a van de *Advocatenwet* zou worden opgenomen. Vanuit de advocatuur, de rechtspraak en het Openbaar

Ministerie klonken bezwaren tegen dit plan van de regering. Uiteindelijk is ervoor gekozen het belang van een goede rechtsbedeling als 'bron waaruit de kernwaarden voor de beroepsuitoefening voortvloeien', op te nemen in de aanhef van artikel 10a van de *Advocatenwet*, memoreert De

Wolff. 'Goede rechtsbedeling is een normatief begrip, het gaat erom te doen wat behoort, wat eerlijk is, niet wat de cliënt zelf als goed ervaart.'

CEMENT

Het belang van een goede rechtsbedeling, zoals het staat in de wet, laat onverlet dat de overheid de verant-

woordelijkheid heeft om rechtsbescherming voor on- en minvermogenen te faciliteren. Maar zij schiet hierin tekort, zegt De Wolff. 'Sociaal advocaten worden al jaren onderbetaald. Ze verlaten de advocatuur. Daarbij begint de aanwas jonge sociaal advocaten op te drogen. Om de sociale advocatuur toekomstbestendig te maken, moeten de vergoedingen fors omhoog, zoals de commissie-Van der Meer in 2017 al heeft aanbevolen. Ook zijn de eigen bijdragen voor rechtzoekenden te hoog geworden. Het aantal toevoegingen is daarna gekelderd.' In het slot van haar boek schrijft De Wolff dat advocaten opereren in een rechtsstaat, waar de balie een onlosmakelijk onderdeel van uitmaakt. 'Advocaten dragen een medeverantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het cement in dat systeem. Zij hebben als het ware een duurovereenkomst met de rechtsstaat gesloten, die niet verplicht tot afgeweging van de belangen van de cliënt tegen die van "de" maatschappij, maar wel tot het respecteren en onderhouden van het maatschappelijke geraamte van burgerschap, wederkerigheid, eerlijkheid en rechtszekerheid.'

Niet alleen de overheid, ook de balie dient te zorgen voor een betere toegang tot het recht, zegt De Wolff. 'Met name voor de middengroepen en het mkb. Veel advocaten zijn bereid hun tarief aan de mogelijkheden van hun cliënt aan te passen of zaken pro Deo te doen. Je ziet dat de politiek dat ook verwacht. Het CDA heeft zelfs in het verkiezingsprogramma opgenomen dat commerciële kantoren pro-Deozaken zouden moeten doen.' ■

Kernwaarden van de advocatuur, Diana de Wolff, Wolters Kluwer Deventer, 2020.

GEZIEN

STILLE KRACHT

Overal in de maatschappij staan extraverte mensen op de voorgrond, ook in de advocatuur. Toch staan er ook introverte personen aan het roer. Loopbaancoach Karolien Koolhof wijdde er een boek aan.

DOOR / KEES PIJNAPPELS

Voor haar boek *Introvert leiderschap* (Van Duuren, 2020) interviewde Koolhof managers uit diverse beroepsgroepen, waaronder de Dordtse erfrecht- en familierechtadvocaat Erica Benard. Zij begon haar loopbaan aanvaankelijk in de zorg, maar stapte in 2004 over naar de advocatuur. 'Daar ben ik toevallig beland, wat een mooi voorbeeld is van hoe het kan gaan als je wat introverter bent. Ik solliciteerde op een functie voor advocaatmedewerker, maar ik wist niet wat die functie exact inhield. Ik ging ervan uit dat je dan gaat samenwerken met een advocaat en voorbereiden de werkzaamheden doet. Maar het bleek net iets anders te liggen. In het sollicitatiegesprek werd gevraagd wat mijn motivatie was om advocaat te worden. Daar had ik me helemaal

niet op voorbereid, maar ik kreeg de baan uiteindelijk toch. Achteraf was het maar goed dat het om een andere functie ging dan ik had gedacht, want als ik het van tevoren had geweten, dan had ik waarschijnlijk niet gesolliciteerd. Een baan als advocaat had ik niet zomaar aangedurfd. Mijn omgeving verbaasde het helemaal niet, die zagen me het zo doen. Na een dienstverband van ruim 12,5 jaar ben ik in 2017 uiteindelijk met een eigen advocatenkantoor begonnen, eerst in een samenwerkingsverband met een klein advocatenkantoor en sinds begin 2019 als partner bij dit kantoor. Ik heb lang over deze beslissing nagedacht, maar omdat ik niet verder kon doorgroeien in het bedrijf waar ik in loondienst werkte, heb ik de stap gezet. Het bedrijf waar

ik werkte, had een mannencultuur met af en toe wat haantjesgedrag waar ik niet veel mee heb.' Het leiderschap zat er bij Erica al vroeg in. 'Eigenlijk ben ik van jongs af aan al vaak in bestuurlijke rollen terechtgekomen. Dat zit gewoon in me, maar ik heb het minder doorontwikkeld in mijn werk. Dat komt omdat ik het idee had dat ik een bepaald soort extravert leiderschap moest laten zien dat niet bij mij past. Het kan ook op een andere manier: bescheiden en integer, maar toch onmiskenbaar leiderschap.' In diverse overlegvormen trekt Erica makkelijk de leiding naar zich toe. 'Je ziet wel dat ik snel sturing geef aan vergaderingen. Blijkbaar

‘Wat je anders maakt, is je grootste kracht’

Het is nog niet zo eenvoudig om introverte mensen te definiëren, blijkt uit het boek van Koolhof, die zichzelf ook als introvert beschouwt. ‘Een introvert is iemand die oplaadt door alleen te zijn. Dat wil niet zeggen dat hij niet bij andere mensen wil zijn. Een introvert geeft echter de voorkeur aan kleinere groepen mensen bij sociale gelegenheden. Hij heeft daarnaast meer tijd nodig om zijn gedachten te kunnen uiten en om dingen te analyseren dan een extravert.’

Extroverte mensen krijgen ten onrechte de meeste aandacht, stelt Koolhof vast. ‘Door het natuurlijke overwicht van de luidere stemmen zijn de wat zachtere stemmen langzaam op de achtergrond geraakt. Niet alleen in de politiek, maar ook in andere delen van de maatschappij, zoals de sport, het bedrijfsleven en non-profitorganisaties. Het andere, stillere geluid wordt daardoor niet of nauwelijks gehoord.’

Introverte mensen bieden vaak juist een andere kijk op de zaak en zorgen voor nieuwe ideeën en andere invalshoeken, betoogt ze. ‘Hun stilte wordt aangezien voor een gebrek aan durf, interesse of zelfs intelligentie. Tegelijkertijd is er weinig oog voor wat hen als introverte leiders uniek maakt: het vermogen om een stap terug te zetten en het geheel te overzien en de voorkeur om niet te domineren maar te participeren.’

accepteren anderen het vlot dat ik die leiding neem, terwijl ik dat zelf soms best bijzonder vind, want ik treed van nature niet zo snel op de voorgrond.’ Een van Erica’s grootste uitdagingen is het omgaan met meer extraverte collega’s in de rechtszaal. ‘Dat speelt met name tijdens een schorsing. Dan moet je de gang op en kijken of je er-

Erica Benard

uit kunt komen, onderhandelen. En dat kan als je een extraverte collega tegenover je hebt soms lastig zijn. Ik heb dan de neiging om door te gaan vragen om te ontdekken wat de onderliggende motivatie is en te zien of je die partij op een ander spoor kunt krijgen. Soms zeg ik ook weleens: dat is een pittig *statement*. Om te proberen de ander op een ander niveau te krijgen, richting een meer verbindende oplossing. Ik denk dat dat vooral mijn strategie is, om die ander uit de vechthouding te krijgen. Om te proberen er in goed overleg uit te komen. Dat probeer ik ook in het omgaan met cliënten: zoeken naar de oplossing in plaats van het juridische gevecht aan te gaan. Bij dwingende cliënten moet je dan ook zeer duidelijk zijn en je niet laten “overrulen” door hun eisen.’

Hoewel Erica nog steeds voldoende uitdaging ziet in de ingewikkelde erfrechtzaken, sluit zij niet uit dat zij op termijn de overstap gaat maken naar een bestuursfunctie. Begin 2020 is zij daarom gestart met de tweejarige master managementwetenschappen. ‘Het advocaat zijn is uiteindelijk toch een vrij solistische functie terwijl ik meer gericht ben op samenwerking, op samen iets tot stand brengen. Toen ik nog in loondienst was, had ik een collega met wie ik veel samenwerkte. Met haar kon ik heel veel inhoudelijk bespreken, even een tekeningetje maken, argumenten tegen elkaar aanhouden. Die manier van samenwerken mis ik nu.’

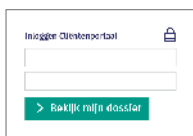
Deze tekst is een bewerkte, verkorte weergave van het interview in het boek Introvert leiderschap van Karolien Koolhof.

Realiseer meer declarabele uren als advocatenkantoor.

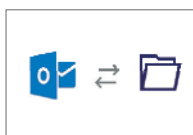
Ontdek de 3 redenen waarom al meer dan 20.000 advocaten & juristen in Europa werken met Kleos:

- **Alles-in-1 software voor uw advocatenkantoor.**
Dossierbeheer, tijdschrijven, facturatie en boekhouding in één.

- **Cliëntenportaal**
Communiqueer sneller met cliënten via het online cliëntenportaal, beveiligd conform NOvA richtlijnen.

- **E-mailintegratie Outlook**
Sla mailcorrespondentie automatisch op in dossiers

Probeer Kleos nu 3 maanden gratis en vrijblijvend.

Ga naar www.wolterskluwer.nl/kleos om uw proefperiode aan te vragen.

LETSELSCHADE ZONDER EINDE

Onvoldoende zicht op het precieze medische herstel. Dat is een belangrijke oorzaak voor de lange duur van letselschadezaken. De Letselschade Raad liet onderzoek doen.

Langlopende letselschadezaken

Een empirisch-juridisch onderzoek naar kenmerken van letselschadezaken die niet binnen twee jaar zijn afgesloten

Mr. dr. R. Nijpelt
Mr. dr. E.C.J. van Gorp
D.W. van Marrewijk, LL.M.
Prof. mr. J. Grooten

Boomjuridisch

Ucall

Zolang de uiteindelijke medische schade niet is vastgesteld, heeft het slachtoffer geen zicht op een sluitende afwikkeling van zijn letselschadezaak. Het is een van de veelvoorkomende oorzaken voor het feit dat een substantiële categorie letselschadezaken langer dan twee jaar duurt. Reden voor De Letselschade Raad om de Universiteit Utrecht onderzoek te laten doen naar de oorzaken van deze langlopende zaken.

In het boek *Langlopende letselschadezaken* (Boomjuridisch, 2020) wordt nog een tweede medische reden genoemd die leidt tot extra uitstel. Voordat een eventuele schadevergoeding aan de orde is, moet eerst worden vastgesteld of de fysieke schade bij de getroffene door het ongeval veroorzaakt is, of daarvoor al bestond. Dit onderzoek zorgt niet alleen voor vertraging, maar ook voor irritatie bij veel cliënten. Die onvrede wordt, ook rond andere aspecten van de zaak, versterkt door een gebrek aan heldere communicatie tussen de betrokken partijen.

In een brief aan minister Dekker voor Rechtsbescherming stelt De Letselschade Raad voor slepende zaken voor te leggen aan een commissie van deskundigen, die de kwestie met een bindend advies versneld kan afhandelen. Ook beveelt de Raad naar aanleiding van het boek aan om vaker mediators in te schakelen bij letselschade en zo veel mogelijk met één medisch adviseur te werken. Ten slotte wordt extra vaart gezet achter de invoering van een Nationaal Keurmerk Letselschade, dat het aantal ondeskundige rechtshulpverleners moet indammen.

COLUMN

DOOR / TRUDEKE SILLEVIS SMITT

Bejaarde mr. X mag geen doorstart maken

Wat beweegt mr. X om op zijn 77ste weer te willen beginnen als advocaat, na een zo problematisch verleden? Is het (weer) trots?

Mr. X begon in 1996 als advocaat en had vanaf 2012 een eenmanskantoor. Hij voerde een veelzijdige praktijk, maar dat of dat zo'n goed idee was? In 2014 beëindigde de Raad voor Rechtsbijstand zijn inschrijving voor asielzaken: onvoldoende kwaliteit. Een jaar begeleiding door een ervaren asieladvocaat was 'mislukt'. Signalen van rechters en een dekenbezoek leidden datzelfde jaar tot een artikel 60c-onderzoek. Conclusie van de deskundige: 'Mijn indruk is dat [mr. X] nauwelijks weet waar hij mee bezig is', 'een beeld van een advocaat die niets noteert, niets onderzoekt en niet laat blijken vat te hebben op de zaak', 'geen blijk van een enigszins ontwikkeld analytisch vermogen, hij formuleert warzig', 'tekortschietend zelfinzicht'. En zo meer.

In de daaropvolgende artikel 60ab-procedure verweert mr. X zich aanvankelijk met pakken papier, maar vertelt hij later dat hij misschien een burn-out heeft en fysiek niet in de staat is de praktijk voort te zetten. De reden dat hij zich verzet, legt hij uit, was dat hij zich in zijn eer aangetast voelde door de inhoud van het rapport en het onderzoek. Het wordt een schorsing voor onbepaalde tijd.

Kennelijk wilde mr. X toch weer door, want hij stelde beroep in. Helaas, te laat. Toen liet hij zich, maart 2015, zelf van het tableau

schrapen. (Je kunt overigens ook te allen tijde de Raad van Discipline vragen een artikel 60ab-schorsing op te heffen, zie lid 6, maar misschien gaf hij dat weinig kans.) Vijf jaar later meldde mr. X zich weer. De raad van de orde in Midden-Nederland weigerde zijn inschrijvingsverzoek in behandeling te nemen, uit vrees dat mr. X zich niet aan de regels zou houden of zich niet zou gedragen zoals een behoorlijk advocaat betaamt (artikel 4, lid 1 sub b).

En nog was mr. X niet uitgestreden. Hij beklagde zich bij het Hof van Discipline. Het onderzoek van destijds zou niet deugdelijk zijn geweest. Hij zou gaan samenwerken met zijn gemachtigde en weer aan de gang willen in het asielrecht, strafrecht, ondernemingsrecht en arbeidsrecht – nou ja, het ondernemingsrecht zou hij desgewenst kunnen laten vallen.

Het hof meent dat mr. X te veel hooi op de vork wil nemen, verwijst naar de beslissing van de Raad voor Rechtsbijstand en het rapport van de onderzoeker uit 2014, stelt vast dat mr. X in de tussentijd niets heeft gedaan om de tekortkomingen aan te pakken en dat onduidelijk is hoe de gemachtigde mr. X dan zou begeleiden. Ook zou er onvoldoende financiële onderbouwing zijn. Het beklag is ongegrond, mr. X blijft buiten de poort (ECLI:NL:TAHVD:2021:10).

De vijf rechters van het Assisenhof in Parijs, met in het midden voorzitter Regis de Jorna.

CHARLIE HEBDO DOOR NEDERLANDSE OGEN

DOOR / ELPINIKI KOLOKATSI

Het Franse strafproces is in veel opzichten anders dan het Nederlandse. De Amersfoortse strafrechtadvocaat Elpiniki Kolokatsi woonde de zaak-Charlie Hebdo bij. Ze zocht en vond de verschillen.

Bij twee aanslagen in Parijs komen begin 2015 zeventien mensen om, onder wie de bijna voltallige redactie van Charlie Hebdo, twee politiemensen en drie klanten plus een medewerker van een Joodse supermarkt. De aanslagplegers (Chérif en Saïd Kouachi en Amedy Coulibaly) worden door de politie doodgeschoten.¹

Na ruim vijf jaar dient in het najaar van 2020 bij het Assisenhof in Parijs de zaak tegen het logistieke netwerk achter de aanslagplegers. Het betreft in totaal veertien verdachten, van wie

er drie niet op de zitting aanwezig zijn. Twee (de gebroeders Belhoucine) zijn hoogstwaarschijnlijk omgekomen op het strijdtoneel in Syrië/Irak. Hayat Boumeddiene, weduwe van de aanslagpleger op de Joodse supermarkt, is de derde niet aanwezige verdachte. Ook zij is naar Syrië gevlucht, met de Belhoucines, maar hoogstwaarschijnlijk nog in leven.² De elf aanwezige verdachten kunnen worden ingedeeld in drie clusters: vrienden en bekenden van Coulibaly uit de (achter)buurt, vrienden uit de gevangenis plus aanhang en tussenpersonen uit Lille en de Franse en Belgische Ardennen, waar zij de (zwaardere) wapens en hun financiering regelden. Hoofdverdachte is Ali Riza Polat, boezemvriend van Coulibaly. Hij zou de logistieke voorbereiding van de aanslag hebben gecoördineerd. Op één na zitten alle verdachten in voor-

arrest, de meeste al bijna zes jaar.³ Dat is gebruikelijk in Frankrijk, ook in commune strafzaken.

HET SPECIALE ASSISENHOF

Alvorens inhoudelijk in te gaan op de uitspraak eerst de nodige uitleg over het Assisenhof, een type gerecht dat in Nederland niet bestaat. Het hof vindt zijn oorsprong in de Franse Revolutie. In de eerste Grondwet van Frankrijk (1791) worden de twee karakteristieke kenmerken van dit hof genoemd, een mondelinge en openbare behandeling ter terechtzitting, op tegenspraak en een gerecht dat bestaat uit professionele rechters en lekenjuryleden.⁴ Het hof oordeelt in twee instanties, waarbij uit dezelfde poule van rechters wordt geput. Een Assisenrechter oordeelt derhalve afwisselend in eerste en in tweede instantie, maar nooit in dezelfde zaak.⁵ Sinds 1986 worden alle Franse terroristenzaken in eerste en tweede aanleg bij het Assisenhof in Parijs behandeld.⁶ De berechting door het hof in terrorismezaken wijkt af van die inzake commune delicten. Bij reguliere Assisenprocessen bestaat het hof uit drie professionele rechters en zes lekenjuryleden (door het lot gekozen).⁷ In terrorismezaken nemen louter professionele rechters zitting in het hof, vijf in eerste aanleg en zeven in appel.⁸ De achterliggende gedachte is dat professionele rechters beter bestand zijn tegen mogelijke pressie van aangeklaagden en hun entourage.⁹

‘ORALITÉ DES DÉBATS’

Eén van de indrukwekkendste verschillen tussen een Nederlandse zitting en één bij het Assisenhof is de waarlijk mondelinge behandeling van de zaak, ook wel *oralité des débats* genoemd. Uit een oogpunt van waarheidsvinding ligt het zwaartepunt in Nederland op het voorbereidend onderzoek. Het onderzoek op de zitting is in hoofdzaak verificatoir van karakter.¹⁰ In Frankrijk is dat niet het geval. Het beginsel van de *oralité des débats* impliceert dat in beginsel

alleen de voorzitter toegang heeft tot het papieren dossier, inclusief de inbeschuldigingstelling.¹¹ Indien de voorzitter (of één van de andere procespartijen) wil refereren aan een dossierstuk, dient dat stuk integraal te worden voorgelezen.¹²

De overige rechters raken pas bekend met de inhoud van het dossier aan de hand van de voorgelezen inbeschuldigingstelling en de afgelegde verklaringen van verdachten, getuigen en deskundigen.¹³ Deze verklaringen dienen ‘spontaan’ te worden afgelegd, dus niet in antwoord op vragen en uit het hoofd. Als geheugensteuntje mogen reguliere getuigen zich hooguit bedienen van wat handgeschreven aantekeningen. Deskundigen mogen hun rapportage er louter bij houden als naslagwerk.¹⁴ Na het afleggen van iedere verklaring krijgen achtereenvolgens de voorzitter, de bijzitters, de advocaten van de benadeelde partijen, de openbaar aanklagers (twee in de zaak-Charlie Hebdo) en de advocaten van de verdiging de gelegenheid om vragen te stellen. Alleen datgene wat op de zitting is uitgesproken en (anderszins) is waargenomen of ondervonden, kan bijdragen aan de uiteindelijke beslissing over (on)schuld en (indien aan de orde) strafoplegging. In een Assisenproces worden doğaans na voorlezing van de inbeschuldigingstelling eerst de persoonlijke omstandigheden behandeld en daarna de feiten.¹⁵ In de zaak-Charlie Hebdo gaat dat ook zo. Achterliggende gedachte is de wil om de feiten (als het ware) door de ogen van de verdachte te kunnen bekijken.¹⁶ Na de verklaring van de verdachte komen achtereenvolgens de reclasseringsambtenaar, familieleden, vrienden en bekenden van de verdachte aan het woord en citeert de voorzitter uit het penitentiair dossier met betrekking tot het detentieverloop. Bij de feitenbehandeling in de zaak-Charlie Hebdo bijt de tactisch onderzoeksleider het spits af, met een verklaring over de start en het globale verloop van het onderzoek. ►

Dan komen de (nabestaanden van de) benadeelde partijen aan het woord over de feiten, gevolgd door talloze opsporingsambtenaren die verklaren over alle belangrijke onderdelen van het onderzoek en het daarbij vergaarde bewijs (onderzoek plaats delict, huiszoekingen, observaties, analyses en expertises met betrekking tot telefonie, dacty, DNA, wapens, links tussen verdachten enzovoort). Vervolgens worden per verdachte de ten laste gelegde feiten doorgenomen en daarna worden de overige getuigen gehoord over de feiten. Aan het slot is het de beurt aan de psychiater om te verklaren omtrent de toerekeningsvatbaarheid van de verdachten. De behandeling ter zitting wordt afgerond met de pleidooien van de benadeelde partijen, het requisitoir, de pleidooien van de verdediging en het laatste woord.

'CONVICTION INTIME'

Direct na sluiting van het onderzoek ter terechtzitting trekken de Assisenrechters zich gezamenlijk terug in raadkamer, die zij (op pauzes om te eten en te slapen na) pas weer mogen verlaten als het rechterlijk oordeel gereed is.¹⁷ In de zaak-Charlie Hebdo duurde dat ruim twee dagen. Bij de beraadslaging bedienen de rechters zich in beginsel slechts van hun eigen zittingsaantekeningen en die van de griffier.¹⁸

Voor de selectie en waardering van het bewijs is het Assisenhof alleen gebonden aan algemene verstandelijke maatstaven. In Frankrijk geldt de vrije bewijsleer.¹⁹ Alles draait om de vraag of de rechters naar aanleiding van de mondelinge behandeling van het bewijs de innerlijke overtuiging, ofwel *conviction intime*, hebben bekomen dat de verdachte schuldig is. Daarna wordt een beslissing genomen over de strafoplegging. Het hof beslist in terrorismezaken bij eenvoudige meerderheid.²⁰ Het rechterlijk oordeel wordt zodra het gevormd is, uitgesproken, op de meest bizarre tijdstippen, soms tegen middernacht. Hoewel de

schriftelijke uitspraak en de motivering daarvan (de *feuille de motivation*) openbaar zijn, worden deze niet gepubliceerd.²¹

UITSPRAAK CHARLIE HEBDO

Via een van de Franse advocaten krijg ik de *feuille de motivation* in de zaak-Charlie Hebdo toegespeeld. Dat is een 24 pagina's tellend document waarin het Assisenhof achtereenvolgens aandacht besteedt aan de aanslagen zelf, hun connexiteit en de terroristische aard daarvan, de bewijsoverwegingen die geleid hebben tot de schuldigverklaring van de verdachten die deel uitmaken van het logistieke netwerk achter de aanslagen en de strafmaatoverwegingen. Het Assisenhof constateert na een weergave van de gebeurtenissen in de periode 7 tot 9 januari 2015 dat het vooronderzoek en de behandeling ter zitting aantonen dat de drie gedode aanslagplegers gezamenlijk zijn opgetrokken bij de planning en het plegen van de aanslagen en derhalve medeplegers zijn. Zij kennen elkaar (uit de gevangenis) en hebben voor en na de eerste aanslag (op Charlie Hebdo) veelvuldig (telefonisch) contact. Tijdens de tweede aanslag (op de Joodse supermarkt) maakt Coulibaly, live via de Franse nieuwszender BFM TV, bekend dat hij zijn gijzelaars om het leven zal brengen als de Kouachi's, die zich inmiddels in een drukkerij op een bedrijventerrein bij Parijs verschanst hebben, door de ordetroepen worden aangevallen.²² Op een van de wapens van de Kouachi's wordt het DNA van Coulibaly aangetroffen. Het drietal heeft zich aangesloten bij het jihadistisch gedachtegoed van respectievelijk AQAS en IS.²³ De gekozen doelwitten (journalisten, politiemensen en mensen uit de Joodse gemeenschap) sluiten naadloos aan bij de ideologie van genoemde organisaties, die hen als 'vijanden van de islam' beschouwt. Tijdens en na²⁴ de aanslagen spreken zij hun expliciete gerichtheid op deze doelgroepen uit naam van het geloof uit, evenals het feit dat zij als één team opereren.

Dit geeft volgens het hof blijk van een gedeelde wens om de gewapende jihad naar het Westen (in het bijzonder Frankrijk) te importeren teneinde daar terreur te zaaien.²⁵

Het hof is er verder van overtuigd dat een deel van de verdachten een belangrijke rol heeft gespeeld bij de logistieke voorbereiding van de aanslagen. Hoofdverdachte Ali Riza Polat coördineert de logistieke ondersteuning van Coulibaly en is bij alle onderdelen daarvan betrokken geweest (regelen van financiering middels oplichting, van wapens, auto's, een schuilplaats en het wegmaken van bewijs). Hij heeft tot kort voor de aanslagen veelvuldig contact met Coulibaly. Volgens het Assisenhof kan hij (als enige verdachte) via schakelbewijs ook gelinkt worden aan de Kouachi's. Bovendien weet hij dat Coulibaly eerder voor een terroristisch misdrijf veroordeeld is, bekeert hij zich kort na diens vrijlating voor dit feit en geeft in die periode blijk van een steeds radicalere geloofsovertuiging, richting zijn moeder en zus, maar ook (aan het begin van zijn voorarrest) richting gevangenisautoriteiten. Kort na de aanslagen probeert hij naar Syrië te vluchten en (later) naar Thailand. Hij geeft daar geen aannemelijke verklaring voor. Volgens de rechters heeft Polat daarom (vooraf) wetenschap van de aanslagen gehad en de wil om hier aan mee te werken. Polat is *first offender* voor terrorisme. Hij wordt veroordeeld tot een gevangenisstraf van dertig jaar voor medeplichtigheid aan alle terroristische misdrijven die gepleegd zijn.²⁶

Amar Ramdani, Nezar Mickaël Pastor Alwatik (goede kennissen uit de gevangenis) en Willy Prevost (evenals Polat een buurtvriend van Coulibaly uit de cité) hebben een rol in het vergaren van zware wapens (Ramdani en Pastor Alwatik), messen, een taser, traangas, kogelvrije vesten en een auto (Prevost). Volgens het hof zijn zij allen 'close' met Coulibaly en op de hoogte van zijn radicale gedachtegoed, dat in meer of mindere mate

door hen gedeeld of samen beleefd wordt. Zodoende komt het hof tot de overtuiging dat ook zij van tevoren op de hoogte zijn geweest van de terroristische plannen van Coulibaly, zij het niet tot in detail en daaraan desondanks meegewerkt hebben. Alle drie hebben ze een lang strafblad, maar niet voor terrorisme.²⁷ Zij worden veroordeeld voor deelneming aan een terroristische organisatie tot gevangenisstraffen van respectievelijk twintig, achttien en dertien jaar. De overige zeven verdachten worden vrijgesproken van terroristisch oogmerk en veroordeeld voor deelneming aan een criminele organisatie, omdat ze wapens geleverd hebben aan de medeverdachten. Zij hebben Coulibaly niet of slechts vluchtig ontmoet en kennen de Kouachi's niet. Ook zijn zij geen van allen geradicaliseerd. Het hof legt hen straffen op variërend van tien tot vier jaar gevangenisstraf. Deze gedeeltelijke vrijspraak is opmerkelijk, omdat het Assisenhof daarmee paal en perk stelt aan de neiging van het Franse Landelijk Parket Antiterrorisme om het bereik van de deelneming aan een terroristische organisatie steeds verder te laten uitdijen. De drie niet aanwezige verdachten worden bij verstek veroordeeld. Net als in Nederland worden jihadist-ten van wie niet onomstotelijk kan worden vastgesteld dat zij overleden zijn bij verstek berecht.²⁸ Een van de broers Belhoucine, recidivist voor terrorisme, krijgt levenslang voor medeplichtigheid aan de aanslag van Coulibaly op de Joodse supermarkt. Hij wordt gezien als geestelijk vader van Coulibaly. De ander wordt vrijgesproken wegens *ne bis idem*.²⁹ Hij is eerder al tot dertig jaar gevangenisstraf veroordeeld wegens (leidinggeven aan) een terroristische organisatie. Weduwe Hayat Boumeddiene krijgt dertig jaar gevangenisstraf voor deelneming aan een terroristische organisatie en financiering van terrorisme.³⁰ Al met al een procedure met een geheel eigen, bepaald markant

karakter. Inspirerend ook met het oog op de soms wat 'afgemeten' manier waarop in Nederland, op meer mathematische wijze, recht wordt gedaan. De keerzijde is dat een uitspraak van het Assisenhof veel minder houvast geeft, met name met het oog op een eventueel in te stellen hoger beroep. Ali Riza Polat en Amar Ramdani hebben inmiddels appel aangetekend. Voor de overige negen

aanwezige verdachten is de uitspraak onherroepelijk geworden. ■

Elpiniki Kolokatsi schreef voor het Advocatenblad ook een serie blogs over de Charlie Hebdo-zaak. Die is te vinden op advocatenblad.nl (zoekterm Charlie Hebdo).

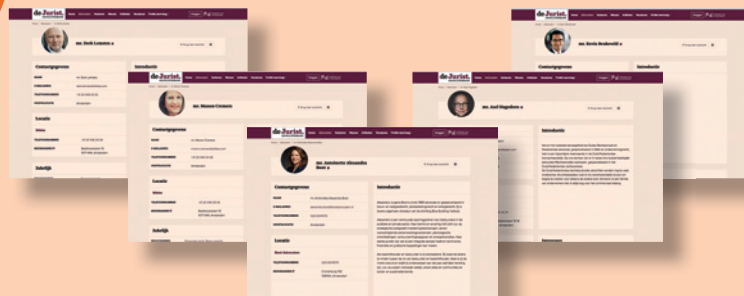
Elpiniki Kolokatsi is advocaat te Amersfoort. Met dank aan **Nino Arnaud**, advocaat te Parijs en Marseille voor advies en overleg.

NOTEN

- 1 Feuille de motivation affaire Charlie Hebdo, pp. 1-3.
- 2 Idem, pp. 19-21.
- 3 Dossier de presse, Parquet national antiterroriste, pp. 11-23.
- 4 <https://www.senat.fr/rap/l10-489/l10-4891.html>.
- 5 Zie artikelen 231, 380-1, 232 en 234 Code de procédure pénale (CPP).
- 6 *Les filières djihadistes en procès, approche ethnographique des audiences criminelles et correctionnelles (2017-2019)*, Besnier Christiane, Megie Antoine, Salas Denis, Weill Sharon Laboratoire CANTHEL-Centre d'anthropologie culturelle, Université Paris Descartes, décembre 2019, p. 27.
- 7 *Procédure pénale*, Serge Guinchard et Jacques Buisson, (10e édition) LexisNexis, Paris 2014, pp. 177-178.
- 8 *Les filières djihadistes en procès*, opus cit. noot 6, pp. 25 en 28-30.
- 9 Een en ander naar aanleiding van een incident in een zaak tegen de leden van Action Directe, waarbij de meerderheid van de lekenjury zich ziek meldde.
- 10 'Taak en positie van de rechter-commissaris in het nieuwe Wetboek van Strafvordering', prof. mr. J.H. Crijns in: *Rechtsgeleerd Magazijn THEMIS* 2017-6, pp. 303-304.
- 11 *Les filières djihadistes en procès*, opus cit. noot 6, p. 176 : de voorzitter kán, met toestemming van de andere procesdeelnemers, besluiten dat bepaalde onderdelen van het dossier, zoals de inbeschuldigingstelling, op voorhand aan de (professionele) bijzitters worden verstrekt.
- 12 Idem, pp. 32-33.
- 13 Idem t.a.pp.
- 14 *Procédure pénale*, Serge Guinchard et Jacques Buisson, (10e édition) LexisNexis, Paris 2014, pp. 1285-1287.
- 15 Idem., t.a.pp.
- 16 Idem. t.a.pp. en *La vérité côté cour. Une ethnologue aux assises*, Christiane Besier, La Découverte, Paris 2017, p. 125.
- 17 *Procédure pénale*, Serge Guinchard et Jacques Buisson, (10e édition) LexisNexis, Paris 2014, p. 1339.
- 18 Idem, pp. 1286-1287: het dossier bevindt zich niet in raadkamer, maar kan op onderdelen (voor zover eerder expliciet mondeling behandeld op de zitting) worden opgevraagd bij de griffier en wordt dan naar de raadkamer toegebracht.
- 19 *Strafrechtelijk bewijsrecht*, J.F. Nijboer, (5e druk) Ars Aequi Libri, Nijmegen 2008, p. 38.
- 20 *Les filières djihadistes*, opus cit. noot 6, p. 31.
- 21 Idem, p. 19: dat gebeurt in Frankrijk vooralsnog alleen met arresten van het Hof van Cassatie.
- 22 In diezelfde uitzending maakt hij kenbaar al vier personen te hebben gedood in de Joodse supermarkt.
- 23 Afkortingen voor respectievelijk Al Qaida op het Arabisch Schiereiland, waar één van hen eerder geweest is (te weten Chérif Kouachi, in Jemen) en Islamitische Staat.
- 24 In de revindicatie-video van Coulibaly.
- 25 Feuille de motivation affaire Charlie Hebdo, pp. 1-7.
- 26 Feuille de motivation affaire Charlie Hebdo, pp. 5-9 en 22.
- 27 Feuille de motivation affaire Charlie Hebdo, pp. 9-14 en 22-23.
- 28 Anders dan in Nederland volgt op een verstekvonnis in Frankrijk echter niet slechts een appel, maar wordt de uitspraak van het Assisenhof in al zijn onderdelen onverbindend verklaard en de persoon in kwestie alsnog (in eerste aanleg) op tegenspraak berecht, zie artikel 379-4 CPP.
- 29 In het Nederlandse systeem zou sprake zijn van een niet-ontvankelijkheid ex artikel 68 Sr.
- 30 Feuille de motivation affaire Charlie Hebdo, pp. 19-21 en 24-25.

Nieuw!
'Jaargids Advocatuur 2021'
met FD Mediagroep
portfolio power

de Jurist.
ADVOCATENBANK

Onderstreep uw autoriteit en bereik nieuwe klanten!

Reserveer nu uw verrijkte profiel op dejurist.com/advocatenbank en in de 'Jaargids Advocatuur 2021'. De gids gaat in april als bijlage mee in de hele oplage van het FD en krijgt aandacht middels portfolio power van het FD Mediagroep netwerk.

Portfolio power:

- Het Financieel Dagblad 146.000 lezers + 1.450.000 unieke bezoekers per maand
- BNR Nieuwsradio 576.000 luisteraars per week + 2,1 miljoen impressies per maand
- ESB 57.000 sessies / 45.000 gebruikers per maand
- Pensioen Pro 70.000 sessies / 42.750 gebruikers per maand
- Energie Audience extension (programmatic advertising)

Ga naar www.dejurist.com/advocatenbank/profiel

deJurist.com Advocatenbank is onderdeel van FD Mediagroep

Is uw oude verzekeringskantoor u ontgroeid?

Groeide uw verzekeringskantoor zo groot, dat goede service voor u verleden tijd is? Of wilt u uw polissen toetsen aan de eisen van de moderne tijd? Ron Borgdorff is meer dan 25 jaar het vertrouwde adres voor advocaten, notarissen en vrijgevestigde juristen. **Ouderwetse service, altijd bereikbaar en mét persoonlijke aandacht.**

RON BORGDOFF

VAN BOETZELAERLAAN 24H • 3828 NS HOOGLAND • TEL. 033-20 35 000 • INFO@RONBORGDOFF.NL • WWW.RONBORGDOFF.NL

VERZEKERINGEN ZOWEL ZAKELIJK ALS PARTICULIER OA: • BEROEPS- EN BEDRIJFSAANSPRAKELIJKHEID
• CYBERRISKS- EN DATALEKKEN • ARBEIDSONGESCHIKTHEID • VERZUIM • INVENTARIS

BUITENLANDSE BALIE

Giuliani geschrapt?

De New Yorkse balie doet een onderzoek naar de opruiende taal van Trumps advocaat Rudolph Giuliani vlak voor de bestorming van het Capitool. Giuliani wordt mogelijk van het tableau geschrapt.

Net als Trump sprak Giuliani de menigte toe kort voor de veelbesproken bestorming van het Capitool. De New Yorkse advocaat herhaalde daar de beschuldigingen van verkiezingsfraude, die hij in de weken daarvoor tevergeefs hard had proberen te maken bij een reeks rechtbanken. *'If we're wrong, we will be made fools of, but if we're right a lot of them will go to jail'*, speechte Giuliani. *'Let's have trial by combat.'* Volgens de New Yorkse balie NYSBA waren de woorden van Giuliani duidelijk een aanmoediging voor de Trump-supporters om de zaak in eigen hand te nemen. Hun daaropvolgende aanval op het Capitool was volgens de NYSBA 'niets minder dan een coup poging'. Het optreden van Giuliani is voor de balie aanleiding te onderzoeken of hem het NYSBA-lidmaatschap ontnomen moet worden.

De bestorming van het Capitool zorgde voor een golf aan verontwaardigde reacties vanuit de Amerikaanse advocatuur. Ook bestuurders van grote Amerikaanse advocatenkantoren spraken zich publiekelijk uit. 'We verafschuwen deze nog nooit vertoonde gewelddadige aanval op onze regeringszetel en onze volksvertegenwoordigers', verklaarde Bill Malley, managing partner van law firm Perkins Coie.

DE DEALMAKER

Zak met geld

DOOR / BENDERT ZEVENBERGEN

Gestart in Almere, ruim tien jaar later genoteerd op Wall Street. De complexe verkoop van de Nederlandse laadpalenproducent EVBox vergde nauwe samenwerking tussen de Europese en Amerikaanse advocaten van Linklaters.

Voor advocaat Gijs Smit (38) van het Amsterdamse kantoor van Linklaters was het voor het eerst dat hij direct te maken kreeg met een koper die niet veel meer om het lijf heeft dan een aan de beurs genoteerde zak met geld. Het gaat hier om de snel aan populariteit winnende *special purpose acquisition company* of *spac*, waarbij een investeerder eerst een beursfonds opzet, vervolgens andere beleggers uitnodigt om er ook geld in te steken en dan pas op zoek gaat naar een geschikte overnamekandidaat.

In dit geval was het de door de grote Amerikaanse investeerder TPG opgezette *spac* die in oktober 2020 bij de Franse energiereus Engie aanklopte om een meerderheidsbelang in Engie-dochter EVBox te nemen. Engie stemde in. Zodra aan alle formaliteiten is voldaan, worden de aandelen van EVBox komend voorjaar op Wall Street verhandeld. 'EVBox heeft behoefte aan groeikapitaal en wil verder groeien op de Amerikaanse markt,' zegt Smit, die met zijn collega's verkoper Engie adviseerde. 'De Amerikaanse kapitaalmarkt is diep en een beursnotering aan Wall Street geeft zichtbaarheid. Met de verkoop van de aandelen van EVBox aan de *spac* van TPG worden al die doelen in een keer bereikt.'

Bij de transactie kwam voor Linklaters alles samen. Smit: 'We konden hier goed profiteren van ons internationale netwerk. Voor het Amsterdamse kantoor en onze

collega's in Brussel was dit de eerste *spac*, maar onze collega's in de VS hadden er al ervaring mee. We zijn bovendien goed thuis in ondernemingsrecht, kapitaalmarkten en de energietransitie. Bij dat laatste zijn we meer en meer betrokken.' In 2017 trad Linklaters al op als adviseur van Engie, dat toen EVBox van het Nederlandse Gilde overnam. EVBox startte in 2010 in Almere, verkocht vorig jaar 190.000 laadpalen en wordt inmiddels op bijna 1 miljard dollar gewaardeerd.

Waar vorig jaar ruim 180 'lege' beurschulzen aan Wall Street werden genoteerd, is het aantal *spacs* op het Europese continent op de vingers van één hand te tellen. 'In Amsterdam staan nu twee van deze fondsen aan de beurs,' zegt Smit. 'Als deze zich succesvol ontwikkelen, volgen er op de Europese markt ongetwijfeld meer.'

JUBILEUM 2021 DOOR / HEDY JAK

HOPEN OP VN-ERKENNING

Al tientallen jaren zetten advocaten Hans en Symone Gaasbeek zich in voor bedreigde advocaten in het buitenland. Hun stichting 'Dag van de Bedreigde Advocaat' lijkt relevanter dan ooit, ook in Nederland. 'Helaas zien we hier steeds meer overeenkomsten met buitenlandse praktijken.'

De Haarlemse advocaten Hans en Symone Gaasbeek houden zich al ruim dertig jaar bezig met fundamentele mensenrechten en de functie van de rechtsstaat. Al in de jaren tachtig vlogen ze voor de commissie Defense de la Defense van de Europese Democratische Advocaten Federatie naar de Filipijnen om te onderzoeken onder welke omstandigheden advocaten daar hun werk deden.

In 2011 richtte Hans Gaasbeek de stichting Dag van de Bedreigde Advocaat op, ter herinnering aan de moordaanslag op vier advocaten in Madrid, bekend als 'Matanza de Atocha' (Bloedbad van Atocha) in 1977. Elk jaar op 24 januari vraagt de stichting aandacht voor de wereldwijde problematiek van advocaten die systematisch worden belemmerd (tot zwijgen gebracht, vervolgd of vermoord) in de uitoefening van hun beroep. 'Het leek me noodzakelijk zo veel mogelijk landen hierin proberen te betrekken,' vertelt hij. De eerste jaren deed hij alles zelf. 'Eindeloos mailen, bellen, persoonlijk contact zoeken, conferenties over mensenrechten bijwonen, spreken op lezingen, mensen met elkaar in contact brengen. Dat heeft geresulteerd in een groot, internationaal netwerk dat nog meer samenwerking mogelijk maakt.' Anderhalve dag per week was hij daar (op vrijwillige basis) mee bezig, tot er versterking kwam van onder andere zijn vrouw Symone Gaasbeek-Wielinga. Volgens hem zijn ze vergroeid met elkaar en is zij, als

secretaris, de motor achter de stichting. 'Ik ben zakelijker, praktischer en misschien ook wat scherper,' zegt Gaasbeek-Wielinga. 'Hans heeft ontzettend veel juridische kennis. We zijn allebei gemotiveerd en vullen elkaar goed aan.'

GROEIEN

De stichting werkt nauw samen met verschillende organisaties, waaronder Lawyers for Lawyers, IDHAE en de VSAN. 'We blijven bezig ons netwerk verder uit te breiden en hopen naar een officiële VN-erkenning toe te werken. Dat zou versterking kunnen geven voor het werk wat wij doen,' zegt Gaasbeek-Wielinga, die erkent dat ze veel toelagen op dit werk en soms moeizaam financiële steun ontvangen. 'Terwijl zoveel buitenlandse collega's in de knel zitten. Zij worden als last gezien en op een zwarte lijst gezet. Vervol-

gens verdienen arme mensen daar geld aan door deze advocaten om te brengen,' vertelt Gaasbeek. 'Helaas zien we in Nederland steeds meer overeenkomsten met buitenlandse praktijken. Ook hier zijn er wekelijks bedreigingen en rouleren er dodenlijsten met namen van advocaten erop.' Volgens de advocaten nadert Nederland een precarie situatie. 'De overheid heeft de belangrijke taak voorlichting te geven over het nut van de rechtsstaat waarin we leven en de rol van advocaten daarin. Er zal nu actief ingegrepen moeten worden, de overheid zal advocaten beter moeten gaan beveiligen, want het gaat de verkeerde kant op met het behoud van onze rechtsstaat,' aldus beide advocaten.

De 11e Dag van de Bedreigde Advocaat stond dit jaar in het teken van Azerbeidzjan.

Juridische kwesties
die zijn weggezaakt

Aanvang korte verjarings- termijn bij onjuist advies

DOOR / Y.E.J. GERADTS

Wanneer de korte verjaringstermijn aanvangt (art. 3:310 BW) is niet eenvoudig te bepalen. Dat komt omdat de termijn begint te lopen als de benadeelde zowel met de schade als met de daarvoor aansprakelijke persoon bekend is geworden.

De Hoge Raad formuleert het aldus:
*'De verjaringstermijn van art. 3:310, lid 1 BW begint pas te lopen op de dag na die waarop de benadeelde daadwerkelijk in staat is een rechtsvordering tot vergoeding van de door hem geleden schade in te stellen. Daarvan zal sprake zijn als de benadeelde voldoende zekerheid – die niet een absolute zekerheid behoeft te zijn – heeft verkregen dat schade is veroorzaakt door tekortschietend of foutief handelen van de betrokken persoon.'*¹

Daarbij is vaste rechtspraak van de Hoge Raad:²
'[...] dat onbekendheid met of onzekerheid over de juridische beoordeling van de feiten en omstandigheden die betrekking hebben op de schade en de daarvoor aansprakelijke persoon, niet aan aanvang van de verjaringstermijn van art. 3:310 lid 1 BW in de weg staat.'
Het zou in strijd zijn met de rechtszekerheid wanneer de aanvang van de verjaring afhankelijk is van het tijdstip waarop de benadeelde de juiste juridische beoordeling van de feiten duidelijk is geworden.³

De Hoge Raad⁴ heeft onlangs een arrest gewezen over aanvang verjaringstermijn bij een onjuist belastingadvies. Het betrof een belastingadviseur die een belastingbesparend advies had uitgedacht voor zijn cliënt. Helaas – voor de benadeelde – ging de Belastingdienst en vervolgens de rechtbank, hof en Hoge Raad (belastingkamer) daarin niet mee. De 'benadeelde' heeft na de uitspraak

van de Hoge Raad de belastingadviseur aansprakelijk gesteld voor schade. Dat was tien jaar na het opleggen van de aanslagen.

De belastingadviseur beroept zich op verjaring van de vordering. Het hof⁵ is het daarmee eens en oordeelt dat de korte verjaringstermijn is aangevangen op het moment dat de Belastingdienst de aanslagen heeft opgelegd. Op dat moment was de benadeelde bekend met het standpunt van de inspecteur en kon hij weten dat het advies mogelijk niet klopte.

A-G W.L. Valk⁶ vindt de uitkomst ongerijmd omdat de belastingadviseur zelf steeds heeft beweerd – ook hangende de belastingprocedures – dat zijn advies juist was. De benadeelde mag in beginsel ook vertrouwen op zijn adviseur. De Hoge Raad is het met de A-G eens en oordeelt dat onzekerheid over de juridische beoordeling van de feiten niet de aanvang van de verjaringstermijn in de weg staat, maar:⁷

'Deze juridische beoordeling ziet niet op de kennis en het inzicht die nodig

zijn om de deugdelijkheid van een geleverde prestatie te beoordelen, (...) Het ontbreken van deze kennis of dit inzicht kan immers betekenen dat de benadeelde nog onvoldoende zekerheid heeft verkregen dat schade is veroorzaakt door tekortschietend of foutief handelen van de betrokken persoon. Evenals de juiste kennis of het juiste inzicht kan ontbreken ten aanzien van de ondeugdelijkheid van bijvoorbeeld medisch handelen, kan dat het geval zijn ten aanzien van het handelen van bijvoorbeeld een fiscaal of juridische dienstverlener. Bij de beantwoording van de vraag op welk moment de benadeelde voldoende zekerheid heeft verkregen als hiervoor in 3.3.2 bedoeld, kan van belang zijn dat de benadeelde in zijn verhouding tot de aangesprokene mocht vertrouwen op diens deskundigheid en dat hij in verband daarmee (nog) geen reden had om te twijfelen aan de deugdelijkheid van diens handelen.'

Mr. Y.E.J. Geradts is verbonden aan Geradts & Vetter Advocaten te Amsterdam.

NOTEN

- 1 Hoge Raad 31 maart 2017, ECLI:NL:HR:2017:552, r.o. 3.3.2 en Hoge Raad 4 mei 2018, ECLI:NL:HR:2018:677.
- 2 Hoge Raad 24 mei 2018, ECLI:NL:HR:2018:677, r.o. 3.3.3 alsmede Hoge Raad 31 maart 2017, ECLI:NL:HR:2017:552, r.o. 3.3.2.
- 3 Zie Hoge Raad 26 november 2004, ECLI:NL:HR:2004:AR1739 maar ook Hoge Raad 4 mei 2018, ECLI:NL:HR:2018:677, r.o. 3.3.3.
- 4 Hoge Raad 9 oktober 2020, ECLI:NL:HR:2020:1603.
- 5 Gerechtshof Den Haag 20 november 2018, ECLI:NL:GHDHA:2018:3079.
- 6 Conclusie P-G d.d. 13 maart 2020, ECLI:NL:PHR:2020:284, onder 3.6.
- 7 Conclusie P-G d.d. 13 maart 2020, ECLI:NL:PHR:2020:284, onder 3.3.3 en Hoge Raad 9 oktober 2020, ECLI:NL:HR:2020:1603.

KANSINSCHATTING BIJ **LAWYER'S LETTER**

Aan het begin van het jaar krijgen advocaten geregeld het verzoek van een cliënt om aan diens accountant een *lawyer's letter* te verstrekken. De accountant wil van de advocaat dan een overzicht van lopende of dreigende geschillen van de onderneming en een proceskansinschatting. Het geven van een dergelijke inschatting is niet aan te raden.

DOOR / ALEXANDER VAN DER VOORT MAARSCHALK¹

1. Een voorziening op de balans in verband met geschillen

Op grond van artikel 2:374, lid 1 BW moet op de balans onder meer een voorziening worden opgenomen in verband met lopende of dreigende geschillen als – kort gezegd – de kans groter is dan 50% dat de claim van de wederpartij wordt toegewezen. Als de kans op gehele of gedeeltelijke toewijzing 50% of minder is, mag geen voorziening worden opgenomen. Wel moet het geschil dan worden vermeld in de toelichting op de jaarrekening. De ondernemingsleiding heeft een redelijk grote vrijheid bij het bepalen van de omvang van de voorziening. Het gaat om het bedrag dat een onderneming redelijkerwijs zou betalen om de verplichting op de balansdatum af te wikkelen of op dat moment aan een derde partij over te dragen.

2. Een vordering op de balans in verband met geschillen

Opneming van een vordering mag als het 'vrijwel zeker' is dat die zal worden toegewezen. Wat onder 'vrijwel zeker' moet worden verstaan,

is niet erg duidelijk maar 90% lijkt mij de ondergrens. Indien de kans op toewijzing meer dan 50% maar minder dan 'vrijwel zeker' is, mag de claim niet als vordering worden opgenomen. Zij moet dan als 'voorwaardelijk actief' in de toelichting op de jaarrekening worden vermeld.

3. De controle van de jaarrekening door de externe accountant

Op grond van artikel 2:393, lid 3 BW moet de accountant onder meer onderzoeken of de jaarrekening het vereiste inzicht geeft, voldoet aan de wettelijke voorschriften en geen materiële onjuistheden bevat. Omdat het beoordelen van de kans op toewijzing van de claim lastig is, vraagt een accountant de advocaat die het geschil behandelt veelal zijn proceskansinschatting te geven in een zogenaamde *lawyer's letter*. De voorschriften van de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA) verlangen dat ook.² Als de advocaat geen proceskansinschatting kan geven, moet

de accountant alternatieve controlewerkzaamheden uitvoeren. Als hij ook op andere wijze geen voldoende controle-informatie verkrijgt, dient hij zijn oordeel te beperken.

4. NOvA-richtlijnen voor de lawyer's letter

Een advocaat zal veelal niet de door de accountant gevraagde inschatting van proceskansen kunnen verstrekken. Volgens de richtlijnen van de NOvA³ kan de verklaring van de advocaat (of notaris) in een *lawyer's letter* niet zover gaan dat die zijn waardering geeft van de proceskansen en procesrisico's, omdat in elke procedure onzekerheden schuilen. De schijn moet worden vermeden dat dergelijke onzekerheden zijn te taxeren. Bovendien zou de verklaring het tot stand komen van een minnelijke regeling kunnen doorkruisen als de inschatting van de processuele kansen via de jaarrekening bekend zou worden. De richtlijn wijst een waardering van proceskansen of procesrisico's daarom af. Het antwoord van de advocaat (of notaris)

beperkt zich daarom tot vermelding van aanhangige rechtsgedingen, arbitrale procedures en bindend-adviesprocedures. In geen geval geeft hij een waardering van proceskansen of -risico's. Zie uitgangspunten 2 en 3 en richtlijn IV.

5. Het geven van een proceskansinschatting is niet zonder meer tuchtrechtelijk laakbaar

Mag een advocaat dus geen proceskansinschatting geven? Zo zwart-wit ligt het niet. In 2013 had de tuchtrechter te oordelen over een geval waarin de advocaat op verzoek van de accountant en met instemming van zijn cliënt in zijn *lawyer's letter* had geschreven dat het financiële belang van een mogelijke claim op grond van een grove schatting circa € 500.000 bedroeg.⁴ Het Hof van Discipline oordeelde dat deze mededeling een waardering van het procesrisico inhield en dat de handelwijze in strijd was met richtlijn IV. De handelwijze was evenwel niet tuchtrechtelijk laakbaar en het hof verklaarde de klacht daarom ongegrond. Het handelen van de advocaat moet namelijk worden getoetst aan de in artikel 46 Advocatenwet omschreven normen. De tuchtrechter is niet gebonden aan de gedragsregels of de richtlijn. Of het niet-naleven van een bepaalde gedragsregel of richtlijn ook tuchtrechtelijk laakbaar handelen oplevert, hangt af van de feitelijke omstandigheden en wordt door de tuchtrechter per geval beoordeeld. In dit geval had de advocaat volgens het hof weliswaar de letter van de richtlijn geschonden,

maar niet het belang dat die norm beoogt te beschermen, namelijk het garanderen van de vertrouwelijkheid van het door de advocaat met zijn cliënt gevoerde overleg. In de *lawyer's letter* was namelijk niet onderbouwd op welke (vertrouwelijke) gegevens de advocaat zijn schatting baseerde.⁵

6. 'Kale' proceskansinschatting?

Op basis van deze beslissing van het Hof van Discipline – voor zover ik heb kunnen nagaan zijn er geen andere beslissingen van het hof op dit punt – houdt de richtlijn dus niet zonder meer een verbod in.⁶ De uitspraak betekent mijns inziens echter niet dat de advocaat steeds een 'kale' proceskansinschatting kan geven – dat wil zeggen: zonder verstrekking van de gegevens waarop die schatting is gebaseerd. De advocaat kan aan de accountant alleen een inschatting geven als de cliënt daarmee vrijwillig instemt. Als de cliënt zich gedwongen voelt in te stemmen met verstrekking van de proceskansinschatting door de advocaat aan de accountant, bijvoorbeeld omdat de accountant anders geen goedkeurende verklaring (zonder beperking) verstrekt, dan zou de advocaat zich van verstrekking moeten onthouden. Hij zou anders de vertrouwelijkheid van het overleg met zijn cliënt⁷ niet langer garanderen. Om dezelfde reden kan de advocaat niet zonder ongedwongen toestemming van zijn cliënt bestaande of dreigende geschillen melden aan de accountant, bijvoorbeeld door een lijst aan te vullen die de accountant hem verstrekt. Afgezien hiervan kan het geven van een proceskansinschatting, ook

als die 'kale' is, het functioneren van de advocaat in een lopende of toekomstige procedure bemoeilijken. Als de ondernemingsleiding een voorziening heeft gevormd en tijdens de procedure duidelijk wordt dat de advocaat heeft bevestigd dat de kans op verlies van de procedure meer dan 50% is, zal hij als advocaat nog nauwelijks geloofwaardig in een procedure kunnen verdedigen dat de vordering tegen zijn cliënt moet worden afgewezen. Juist omdat proceskansen zich niet steeds nauwkeurig laten inschatten en de omvang van een voorziening niet alleen door juridische kansen maar ook door opportuniteitsoverwegingen van de ondernemingsleiding bepaald kunnen worden, is het van belang dat een advocaat in een procedure niet wordt vereenzelvigd met het standpunt dat de onderneming, al dan niet na overleg met en mogelijk onder druk van de accountant, uiteindelijk in de jaarrekening heeft ingenomen. Dat belang neemt alleen maar toe als de opvattingen van onderneming en haar advocaat uiteenlopen. Als de onderneming geen voorziening heeft opgenomen en het geschil slechts in de toelichting heeft vermeld, hoeft bevestiging van de advocaat aan de accountant dat de kans op toewijzing van de vordering 50% of minder is, op zichzelf vrijwel geen invloed te hebben op de geloofwaardigheid van de advocaat. Toch is ook in dit geval voorzichtigheid geboden. Stel immers dat de accountant de advocaat een jaar later opnieuw om zijn proceskansinschatting vraagt en de advocaat, op grond van gekeerde proceskansen en anders ►

dan de onderneming, meent dat de kans op toewijzing van de vordering meer dan 50% is, dan zal hij zich van beantwoording willen onthouden om zijn geloofwaardigheid in de procedure niet te veel in gevaar te brengen. De accountant zou uit dat zwijgen de conclusie kunnen trekken dat de advocaat (inmiddels) anders over de proceskansen denkt dan de onderneming. Op die manier zou de vertrouwelijkheid van het overleg tussen advocaat en cliënt toch geschonden kunnen worden. Bovendien zou de onderneming in het overleg met de accountant ertoe kunnen besluiten of zich gedwongen kunnen voelen toch een voorziening op te nemen, met weer een mogelijk nadelig effect voor de geloofwaardigheid van de advocaat tot gevolg als die de dienovereenkomstige kansinschatting bevestigt.

Vergelijkbare problemen kunnen zich voordoen als de onderneming in verband met een claim op een andere partij een vordering heeft opgenomen en de advocaat de kans op winst in de procedure na verloop van tijd conservatiever inschat dan de onderneming. Ter beperking van dit soort problemen zou de advocaat ervoor kunnen kiezen alleen eenmalig de gunstige kansinschatting van de onderneming (vordering opgenomen dan wel geen voorziening) te bevestigen.

Hoe dan ook zal de advocaat steeds de afweging moeten maken of het volledig beantwoorden van de vragen van de accountant, al dan niet op termijn, in overeenstemming te brengen is met de door hem te garanderen vertrouwelijkheid van het overleg met zijn cliënt. Het meest

eenvoudig is het dat de advocaat, in overeenstemming met richtlijn IV, geen inschatting geeft van de proceskansen, alleen aanhangige procedures vermeldt en de mogelijkheid van dreigende procedures alleen vermeldt als die met naam en omschrijving voorkomt in het inlichtingenverzoek van de accountant. Die zal dan zelf de inschattingen van de ondernemingsleiding moeten beoordelen.

7. Laat de advocaat de accountant in de steek?

Laat de advocaat de accountant hiermee in de steek? Ik meen van niet. Zoals ik hiervoor in paragraaf 1 uiteen heb gezet, gaat het bij de verwerking van claims om de inschatting van de ondernemingsleiding. De accountant zou moeten beoordelen of die inschatting binnen de ruime wettelijke beoordelingsmarges kan vallen. Aangezien een advocaat, met het oog op zijn wettelijke verplichtingen en zijn functioneren als advocaat in een procedure, een inschatting van proceskansen lang niet altijd zal

kunnen geven aan de accountant, zou de accountant er beter aan doen een verzoek tot het geven van zo'n inschatting achterwege te laten. De accountant moet in staat worden geacht zijn marginale controle ook zonder hulp van de advocaat uit te voeren. Zo nodig moet hij daarvoor een beroep doen op een andere deskundige.

8. Conclusie

De accountant zou de advocaat niet om diens proceskansinschatting moeten vragen van lopende of dreigende procedures. Weliswaar is het de advocaat in sommige gevallen en in afwijking van de richtlijn voor het afgeven van *lawyer's letters* toegestaan de accountant zo'n proceskansinschatting te geven, maar in veel gevallen zal de advocaat dat niet kunnen doen vanwege de door hem te garanderen vertrouwelijkheid van het overleg met zijn cliënt of het beschermen van zijn geloofwaardigheid in een procedure. De accountant kan zijn controlewerk bovendien ook zonder hulp van de advocaat deugdelijk verrichten. ■

NOTEN

- 1 Advocaat bij Houthoff. Dit artikel is gebaseerd op zijn veel uitgebreidere bijdrage aan: Hijink e.a., *Handboek jaarrekeningenrecht*, Van der Heijden Instituut nr. 164, 2020/58. Dit handboek is in november 2020 verschenen bij Wolters Kluwer.
- 2 www.nba.nl. Zie met name NV COS 315, 501 en 540.
- 3 Richtlijnen en model inzake het afgeven door advocaten en notarissen ten behoeve van accountants (*lawyer's letter*).
- 4 Hof van Discipline 3 juni 2013, ECLI:NL:TAHVD:2013:103.
- 5 Hof van Discipline 3 juni 2013 (r.o. 5.7-5.8), ECLI:NL:TAHVD:2013:103.
- 6 M. Pfeiffer & E.L. Zetteler, 'De lawyer's letter: spelregels voor accountants en advocaten', *TvJ* 2019/3, p. 105, denken daarover anders. Zij schrijven onder meer: 'hetgeen accountants wensen en hebben vastgelegd in NV COS 501 – het door een advocaat geven dan wel beoordelen van de proceskansen – is voor advocaten simpelweg verboden', alsmede: 'aan hetgeen in de controlestandaarden van accountants is vastgelegd, kan én mag een advocaat niet voldoen'. Zie ook Scholten & Van Offeren, *MAB* augustus 2018, p. 239 e.v., die van hetzelfde standpunt lijken uit te gaan.
- 7 Zie artikel 10a Advocatenwet.

Het team Overheid van SWDV Advocaten breidt uit en is op zoek naar een advocaat-medewerker met specialistische kennis van het bestuursrecht en ruime ervaring met het omgevings- en handhavingsrecht.

KOM ONS TEAM VERSTERKEN!

Meer over onze vacatures lees je op:
www.swdv-advocaten.nl/kantoor/vacatures

Motivatiefbrief met cv svp naar
apaternotte@swdv.nl, t.a.v. mr. A. (Anna) Paternotte.

REIN¹
ADVOCATEN EN ADVISEURS

Werken bij REIN.

**VACATURE
ERVAREN
ADVOCAAT**

Wij zijn een ondernemend, persoonlijk en innovatief kantoor. We hanteren een platte organisatiestructuur. We geloven dat je professioneel kunt zijn zonder stropdas. Ook vinden we ontwikkeling erg belangrijk.

Ben jij een ervaren advocaat en klaar voor een nieuwe uitdaging? Bij REIN zijn we wegens een groeiende praktijk op zoek naar ervaren advocaten op verschillende rechtsgebieden om ons team te versterken.

We maken graag kennis met je! Voor meer informatie zie:
rein.nl/vacature-ervaren-advocaat/

Aantjes Zevenberg
ADVOCATEN

CASSATIE
IN CIVIELE ZAKEN

Mr. K. Aantjes
aantjes@aantjeszevenberg.nl

Mr. J.C. Zevenberg
zevenberg@aantjeszevenberg.nl

Mr. F.I. van Dorsser
vandorsser@aantjeszevenberg.nl

070-3906260 | www.aantjeszevenberg.nl

**FACTUREER EFFICIËNT MET DE MODULE
ELEKTRONISCH FACTUREREN**

Factureer aan uw cliënt per **e-mail met iDEAL** (B2C), via het **PEPPOL-netwerk** (aan overheid / B2B) of in **LEDES**-formaat. Declareren was nog nooit zo eenvoudig.

Probeer 30 dagen gratis via www.urios.nl/proeflicentie.

URIOS STANDAARD | € 24,- p.m.
Relaties | Dossiers | Tijdschrijven | Verschotten | Voorschotten | Meertalig declareren | Toevoegingen | Insolventies | [Lees meer op www.urios.nl](http://www.urios.nl)

URIOS PLUS | € 38,- p.m.
Documentenbeheer | Outlook koppeling | Elektronisch factureren | Koppeling of export naar boekhouding | [Lees meer op www.urios.nl](http://www.urios.nl)

www.urios.nl
072 512 22 05
info@urios.nl

Limiet aan lengte processtukken: 1 aprilgrap?

DOOR / NICOLE DE BOER, MARC JANSSEN & CASPAR JANSSENS¹

De processtukken in hoger beroep mogen straks maximaal 25 pagina's beslaan. Niet de lengte van de stukken, maar de overbelasting van de hoven is het probleem, menen advocaten De Boer, Janssen en Janssens.

De Raad voor de rechtspraak plaatste recent een bericht op rechtspraak.nl over de limitering van de omvang van processtukken bij de civiele afdeling van de hoven.² Kort gezegd komt het erop neer dat een memorie van grieven, memorie van antwoord, beroepschrift of een verweerschrift in hoger beroep vanaf 1 april aanstaande maximaal 25 bladzijden mag beslaan. Wie meer bladzijden nodig heeft, moet daarvoor eerst toestemming aan de rolraadsheer vragen. Het lijkt een slechte 1-aprilgrap, maar dat is het niet. Het idee paal en perk te stellen aan de lengte van processtukken is niet nieuw. Een kleine tien jaar geleden werd daarmee al eens geëxperimenteerd in de Rechtbank Arnhem. Ook toen kon de maatregel op stevige kritiek rekenen en stierf het experiment een stille dood. De Raad voor de rechtspraak licht de – zeer ingrijpende – maatregel met een paar zinnen toe. Uit die toelichting blijkt niet welk probleem de raad wil oplossen met het stellen van een limiet aan de omvang van een processtuk. Waarom wordt de limitering ingevoerd en snijden de argumenten die de Raad voor de rechtspraak daarvoor geeft eigenlijk wel hout?

‘De limieten worden ingevoerd om de omvang van procesdossiers beheersbaar te houden’

Het doel dat advocatuur en rechterlijke macht gezamenlijk nastreven, is dat recht wordt gedaan. Dat doel vereist maatwerk: soms is een kort e-mailtje of een enkele sommatiebrief genoeg, en soms is een procedure nodig om een geschil te beslechten. In een procedure moet natuurlijk worden voldaan aan bijvoorbeeld de stelplicht en de bewijsaandragplicht. Bovendien kent de ene procedure een omvangrijker feitencomplex dan de andere, waardoor het onmogelijk is aan iedere zaak recht te doen in slechts een beperkt aantal pagina's. Een algemene regel die de Rechtspraak voor ogen heeft, doet geen recht aan de verscheidenheid aan civiele zaken en biedt geen garantie dat het partijdebat in hoger beroep volledig kan worden gevoerd.

‘Door steeds grotere processtukken neemt de behandeltijd per zaak toe, wat leidt tot druk op doorlooptijden’

In veel gevallen komt de zaak pas in hoger beroep volledig uit de verf. Als een partij in hoger beroep gehouden is haar memorie van grieven te be-

perken tot 25 bladzijden, kan dat ertoe leiden dat de rechter partijen nog een reeks proceshandelingen moet toestaan voordat hij zich voldoende voorgelicht acht om uitspraak te doen. Een goed gestructureerd processtuk waarbij in één keer alle relevante feiten, de bewijsstukken en het juridische kader aan de orde komen, kan de noodzaak van verdere proceshandelingen wegnemen. De voorgenomen maatregel is bovendien een verdere beknotting van het partijdebat in civiele procedures. Zo heeft de wetgever al eerder besloten in eerste aanleg re- en dupliek in beginsel af te schaffen en ook is het recht op pleidooi in eerste aanleg danig ingeperkt. Willen partijen hun zaak in hoger beroep goed voor het voetlicht brengen, dan moeten zij getuigen op de strenge tweeconclusieregel alle feiten en argumenten in één keer op tafel leggen. De partij die in hoger beroep haar strategie wil wijzigen of die in eerste aanleg bijvoorbeeld naar huis is gestuurd met het oordeel dat er onvoldoende is gesteld, zal de limiet van 25 bladzijden als een strop om de nek ervaren. Uit de toelichting van de Raad voor de rechtspraak klinkt overigens door waar de schoen waarschijnlijk wringt:

de Rechtspraak heeft te kampen met te weinig menskracht. Dan is *dat* dus het probleem dat moet worden aangepakt. De behandeltijd van een zaak kan en mag geen doel op zich zijn.

‘Te lange processtukken hebben ongewenste gevolgen voor partijen, rechter én advocaat’

Als een processtuk veel herhalingen bevat en onnodig uitweidt over irrelevante feiten, is dit argument van de Raad voor de rechtspraak juist. Maar er is geen algemene regel wanneer een stuk *te lang* is. Er zijn bovendien andere sancties denkbaar om oeverloos lange processtukken te bestraffen.

‘De raadsheer en advocaat van de wederpartij zijn te veel tijd kwijt met het lezen en doorgronden van een te lang processtuk’

In zijn algemeenheid kan ook niet worden gezegd dat een kort processtuk beter is dan een lang processtuk. Het gaat erom dat het geschil efficiënt en volledig aan de rechter wordt voorgelegd. Soms kan dat in weinig woorden, maar soms is daarvoor meer papier nodig. Of zoals een senior-rechter in 2015 bij een eerdere discussie over dit onderwerp al schreef: *‘Waar de oude Van der Linden sprak over “langwijligheid” had hij het oog op “eene te lang uitgerekte voordracht” en op “nutteloze herhalingen”. Ook daarvan kent iedere rechter voorbeelden, maar duidelijk is dat “langwijligheid” afhankelijk is van de zaak, en dus niet gelijkstaat aan een zekere omvang in pagina’s.*¹³

De praktijk leert dat een wat langer stuk vaak een betere structuur kent, waarbij de lezer met bijvoorbeeld een inhoudsopgave en paragrafen aan de hand wordt genomen en via de relevante feiten en het juridisch kader wordt geleid naar de conclusie die erop zou moeten volgen. Een kort stuk verwordt vaak tot een aaneen-

schakeling van stellingen, zonder kop en staart, waarbij het aan de lezer wordt overgelaten het kaf van het koren te scheiden en te gissen naar hoe de gebezigde stellingen moeten worden geïnterpreteerd. Zo is het dus geen gegeven dat het lezen van een korter stuk minder tijd kost dan een lang stuk.

‘Het risico bestaat dat het hof belangrijke details over het hoofd ziet of stukken anders uitlegt dan partijen’

In de eerste plaats geldt (nog steeds) dat de rechter lijdelijk is en dat partijen en de omvang van het geschil bepalen. Het is dan ook aan partijen – en niet aan de rechter – belangrijke details zo voor het voetlicht te brengen dat de rechter er niet omheen kan. Daarnaast geldt dat raadsheren juist bedreven zijn zich een dossier eigen te maken en hoofd- van bijzaken te scheiden. Juist indien een partij door de voorgenomen maximering niet meer de gelegenheid krijgt om feiten en juridische vraagstukken in hun context te schetsen en op duidelijke wijze te verwijzen naar onderliggende stukken, ontstaat het risico dat stellingen verkeerd worden begrepen en dus geen recht aan de zaak wordt gedaan.

‘Het beginsel van hoor en wederhoor komt onder druk als de wederpartij het zich financieel niet kan veroorloven om haar advocaat extra tijd te laten besteden aan de reactie op een te lang processtuk’

Zoals hiervoor al opgemerkt, is het onjuist dat een reactie op een langer processtuk meer tijd zou kosten dan een reactie op een kort processtuk. Dat zal goeddeels afhangen van de structuur van dat processtuk, maar niet noodzakelijkerwijs van de lengte. Overigens is het kwetsief om de in verhouding tot de andere partij

financieel draagkrachtiger partij ‘te straffen’.

‘Limieten zijn in het buitenland niet onbekend. Zo hanteert het Hof van Justitie van de Europese Unie al jaren beperkingen in de omvang van de processtukken’

De Raad voor de rechtspraak vergelijkt hier appels met peren. Het Hof van Justitie van de Europese Unie is geen feitenrechter, maar beantwoordt rechtsvragen. Na de uitspraak doet de nationale rechter het geschil verder af. De uitleg van het recht is wezenlijk anders dan de vaststelling van hetgeen tussen partijen rechtens is. Bovendien zijn de strenge regels van stelplicht, bewijsaandragplicht, substantiëringsplicht en de tweeconclusieregel niet op vergelijkbare wijze van toepassing bij het Hof van Justitie.

Last but not least: kan maximering via een procesreglement worden opgelegd?

Aangenomen wordt dat rechters in beginsel bevoegd zijn om via procesreglementen bepaalde regels vast te stellen. Dit is een bevoegdheid die besloten ligt in het feit dat de wetgever aan de rechter een zekere beslissingsruimte heeft gegeven.⁴ Op grond van artikel 35 Rv kunnen nadere regels over de daarin genoemde onderwerpen worden gesteld. Dit is op de eerste plaats een taak van rechters zelf,⁵ dus door het opstellen van procesreglementen. Maximering van de omvang van processtukken valt echter uitdrukkelijk niet onder de reikwijdte van artikel 35 Rv. In dat artikel wordt namelijk alleen gesproken over regels betreffende:

- termijnen voor proceshandelingen en uitstel mogelijkheden (lid 1) en
- het verloop van de procedure,
- de opmaak en inrichting van de processtukken. Dit onderwerp is naar aanleiding van KEI ►

toegevoegd⁶ in verband met ‘het opstellen van gedigitaliseerde stukken in een bepaald format’ en ziet dus niet op beperkingen in omvang, en

- regels ter bevordering van de eenheid van rechtspleging (lid 2). Dat zijn regels met betrekking tot termijnen voor proceshandelingen en andere (nadere) regels voor een goed verloop van het geding. Voorbeelden daarvan zijn regels over de wijze waarop een dagvaarding bij de griffie moet worden ingeschreven of wat de criteria zijn bij de beoordeling of een zaak geschikt is voor comparitie van antwoord.⁸

Nadere regels betreffende het verloop van de procedure en ter bevordering van de eenheid, zoals bedoeld in lid 2 van artikel 35 Rv kunnen dus slechts een nadere invulling van de wettelijke regels geven; zij kunnen geen afbreuk doen aan hetgeen bij wet is bepaald. Bij strijd met de wet of bijvoorbeeld artikel 6 EVRM is een regel uit het procesreglement onverbindend.⁹

Met een procesreglement kan dus de beslissingsruimte die de rechter in bepaalde gevallen heeft, nader worden genormeerd. Deze normering wordt gerechtvaardigd (zelfs geëist) door algemene rechtsbeginselen als het gelijkheidsbeginsel en het rechtszekerheidsbeginsel. Maar de rechtersregeling kent ook (impliciete) grenzen. Deze worden in de eerste plaats gevormd door ‘hogere’ rechtsregels: wetten (zoals artikel 35 Rv) en verdragen, maar ook regels die de Hoge Raad heeft gevormd.¹⁰

Zo is met de maximering van de omvang van processtukken niet in alle gevallen gewaarborgd dat een partij conform de eisen van artikel 6 EVRM zijn zaak in volle omvang aan de rechter kan voorleggen. Een risico dat wordt vergroot door de praktijk bij hoven waardoor eveneens de omvang van het ‘pleidooi’ bij de mondelinge behandeling aan banden is gelegd.¹¹ Uit de rechtspraak van het EVRM

volgt dat, kort gezegd, in het kader van een ‘fair hearing’ ook sprake moet zijn van een ‘*proper participation of the parties to the proceedings*’. Dat wil grofweg zeggen dat elke procespartij in staat moet worden gesteld op de ‘zelf gewenste wijze’ deel te nemen aan de procedure.¹² Een voorbeeld uit de rechtspraak van de Hoge Raad waaruit volgt dat de beginselen uit artikel 6 EVRM – zeker in hoger beroep, omdat het de laatste feitelijke instantie is – streng worden gehandhaafd betreft het recht op pleidooi. De Hoge Raad heeft diverse malen rolraadsheren die verzoeken om pleidooi hadden geweigerd, terecht gewezen en een beleidslijn uitgezet voor het toestaan van pleidooi. Regels in procesreglementen kunnen naar oordeel van de Hoge Raad niet afdoen aan het in de wet vastgelegde en uit artikel 6 EVRM voortvloeiende recht op pleidooi.¹³

Afrondend

Het is begrijpelijk dat wordt gezocht naar een oplossing voor de overbelasting bij de hoven. De voorgenomen maatregel is daarvoor echter niet het

geschikte middel. Het is uiteraard goed dat de advocatuur de hand in eigen boezem steekt en kritisch naar zichzelf kijkt, bijvoorbeeld door in de inmiddels verplichte intervisie aandacht te besteden aan de kwaliteit en kwantiteit van processtukken.

Tegelijkertijd dienen naar onze mening de Rechtspraak en advocatuur gezamenlijk op zoek te gaan naar manieren waarop de belangen van rechtzoekenden zo efficiënt mogelijk worden behartigd zonder dat afbreuk wordt gedaan aan essentiële rechten van partijen. Dat zal aan de hand van een analyse van het eigenlijke probleem, de overbelasting van de hoven, moeten gebeuren en het zal creativiteit vergen. Misschien is wijziging van het appelprocesrecht nodig of kan worden nagedacht aan een regiezitting, al dan niet gecombineerd met een comparitie na aanbrengen. En zo zijn er veel oplossingen te verzinnen om een efficiëntere rechtsgang in hoger beroep te bevorderen. Het nieuwe procesreglement is naar onze mening echter geen oplossing. ■

NOTEN

- 1 Nicole de Boer en Caspar Janssens zijn advocaat respectievelijk cassatieadvocaat bij Ploum Rotterdam Law Firm en Marc Janssen is cassatieadvocaat bij Banning Advocaten te 's-Hertogenbosch.
- 2 <https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Raad-voor-de-rechtspraak/Nieuws/Paginas/Per-1-april-limiet-aan-lengte-processtukken-bij-de-civiele-afdelingen-gerechtshoven.aspx>.
- 3 Th. Veling, ‘Langwijligheid te vermijden, en kortheid te betrachten’, *TvPP* 2015-5, met verwijzing naar Joannes van der Linden, *De ware pleiter*, oorspronkelijke druk 1827, heruitgegeven door A. Jongbloed & Zoon (thans De Nieuwe Juridische Boekhandel te Den Haag).
- 4 K. Teuben, *Rechtersregelingen in het burgerlijk (proces)recht* (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 2005, hoofdstuk 4.4.1 e.v.
- 5 *Kamerstukken II* 1999/20, 26 855, nr. 3, p. 114.
- 6 T.F.E. Tjong Tjin Tai in: *GS Burgerlijke rechtsvordering*, artikel 35 Rv, aantekening 1.
- 7 *Kamerstukken II* 2014/15, 34059, nr. 3, p. 78.
- 8 P. de Bruin in: *SDU Commentaar burgerlijk procesrecht*, artikel 35 Rv, aantekening C.3.
- 9 T.F.E. Tjong Tjin Tai in: *GS Burgerlijke rechtsvordering*, artikel 35 Rv, aantekening 4.
- 10 K. Teuben, *Rechtersregelingen in het burgerlijk (proces)recht* (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 2005, paragraaf 9.1-9.3.
- 11 T. Barkhuysen, ‘Intelligent omgaan met lange processtukken’, *NJB* 2021/1. Vgl. P. Smits, *Artikel 6 EVRM en de civiele procedure* (BPP nr. 10) 2008/3.3.3.1.
- 12 Asser Procesrecht/Giesen 1 2015, 295 en 298.
- 13 Zie uitvoerig met betrekking van de relevante rechtspraak van de Hoge Raad: Asser Procesrecht/Giesen 1 2015, 322-325.

WESKI

ADVOCATEN

Weski Advocaten zoekt op korte termijn **een (gevoerd) stagiaire of beginnend medewerker** voor de (internationale) strafpraktijk. Wij zoeken een gemotiveerde advocaat met ervaring en belangstelling voor de verdediging in complexe strafzaken, die graag in de regio Rotterdam woont of wil komen wonen.

Sollicitaties te richten aan:
Mr. V.M.Weski
Westersingel 43
3014 GT Rotterdam
010 - 50 33 088
v.m.weski@weski.nl

Procederen in Oostenrijk?

Wijnkamp Advocatuur/Advokatur GmbH

Nederlandstalig advocatenkantoor gevestigd in Oostenrijk.

Meerdere advocaten
Meerdere specialismen
Communicatie in de Nederlandse taal
Specialisatie: Bergsportrecht | Skirecht | Letselschade | Strafrecht

A-6460 Imst, Sirapuit 7 Oostenrijk
T: +43 (0) 5412/64640 F: +43 (0) 5412/64640-15
M: office@wijnkamp-advocatuur.com W: www.wijnkamp-advocatuur.com

ADVOCAT CENTRAAL

SOFTWARE VOOR DE ADVOCATUUR

Uw software leverancier stopt er mee? Stap nu over op AdvocaatCentraal

Geen server meer nodig, uw data veilig versleuteld in onze Nederlandse cloud

Outlook integratie voor e-facturatie en e-mail correspondentie naar en vanuit uw dossier

Eenvoud in gebruik met alles wat een advocaat nodig heeft

De laagste kosten per gebruiker

"Wij zijn begin 2020 tot volle tevredenheid overgestapt op AdvocaatCentraal. Het is een overzichtelijk zeer gebruiksvriendelijk programma. Zelfs voor digibeten is dit een super programma. De helpdesk is goed bereikbaar, erg klantvriendelijk en snel in het ondernemen van actie."

Monique Kahlman, Buntsma Advocaten

T (035) 543 55 66
W www.advocaatcentraal.nl

ADVOCAT-MEDEWERKER/STAGIAIRE STRAFRECHT/CIVIEL RECHT

Roethof Advocaten in Arnhem is op zoek naar een advocaat-medewerker met minimaal 3 jaar ervaring of advocaat-stagiaire in een vergevorderd stadium op het gebied van strafrecht en/of civiel recht, op fulltime basis (40 uren per week).

Houd je ervan je te verdiepen in juridisch interessante zaken en weet je van aanpakken? Ben je flexibel en positief ingesteld? Houd je van afwisseling en werken in teamverband? Wij bieden een marktconform salaris op basis van jouw werkervaring, een prettige en informele werksfeer en goede secundaire arbeidsvoorwaarden. Een auto van de zaak behoort tot de mogelijkheden.

Ben je geïnteresseerd naar aanleiding van bovenstaande? Stuur dan je sollicitatiebrief en CV per mail naar info@roethofadvocaten.nl. Uiteraard mag je ook bellen voor een eerste kennismaking. Tel. 026 - 370 50 70.

Soort dienstverband: Fulltime, Onbepaalde tijd

ROETHOF
ADVOCATEN

Staat verplicht te voorzien in advocaat bij echtscheiding

DOOR / JAN WOUTER ALT

In haar conceptverkiezingsprogramma pleitte de VVD ervoor echtscheidingen buiten de gefinancierde rechtshulp te houden. Moreel onwenselijk en juridisch onmogelijk, stelt cassatieadvocaat Jan Wouter Alt.

Vroeger deed nog weleens het grapje de ronde van de man die aan zijn vrouw vroeg wat zij zou doen als ze de loterij zou winnen. Het antwoord was dat ze dan ging scheiden. Dat lijkt weer opportuun te worden: de VVD pleitte namelijk in haar conceptverkiezingsprogramma voor afschaffing van gefinancierde rechtshulp in echtscheidingszaken.¹ Daarnaast loopt de honorering in familiezaken zodanig achter dat tachtig procent van de sociaal echtscheidingsadvocaten complexe zaken afhoudt bij de poort. Kan dit alles eigenlijk wel gelet op artikel 6 EVRM en hoe valide zijn de alternatieven?

HUIDIG BELEID GEFINANCIERDE RECHTSHULP

Al geruime tijd voeren de opeenvolgende ministers en staatssecretarissen per saldo een beleid van bezuiniging. De commissie-Van der Meer constateerde drie jaar geleden achterstallig onderhoud ter grootte van € 127 miljoen per jaar. Ondanks

diverse rapporten en protesten is ook de huidige, inmiddels demissionaire minister Dekker (VVD) niet van plan om sociaal advocaten, waarvan iedereen het eens is dat die zwaar onderbetaald worden, alsnog adequaat te betalen. De recent toegezegde € 19 miljoen voor het familierecht verspreid over vier jaar en gefinancierd uit wat er afgelopen jaar minder aan toevoegingen is besteed, is bedoeld ter financiering van het viergesprek (€ 8 mio) en het ouderschapsplan (€ 11 mio). Ook hier wordt dus niet structureel iets gedaan aan de te lage vergoedingen voor *procedures* maar uitsluitend iets ter zake van de buitengerechtelijke fase, kennelijk vanuit de gedachte dat echtscheidingen buitengerechtelijk dienen te worden opgelost. In plaats daarvan wordt volop geëxperimenteerd met het oog op een kennelijk gewenste stelselherziening. Het eerste experiment ter zake van de rechtshulppakketten² is al mislukt: niet alleen was er vanuit de rechtzoekende weinig belangstelling, maar ook bleek het juist *duurder* uit

te pakken.³ Dat laatste wekt overigens geen verwondering, getuige het feit dat een gemiddelde sociaal advocaat net zoveel verdient als een winkelmedewerker van de HEMA.⁴ Desalniettemin wordt andermaal € 10 miljoen subsidie ter beschikking gesteld.⁵ De experimenten gaan dus gewoon door⁶, al is de naam 'rechtshulppakketten' inmiddels besmet.⁷

GEVOLGEN VAN HET HUIDIGE BELEID

Dit beleid van de opeenvolgende ministers en staatssecretarissen is niet zonder gevolgen gebleven.⁸ Uit onderzoek is gebleken dat zeven op de tien sociaal advocaten overwegen te stoppen.⁹ Een aantal daarvan heeft ook al de daad bij het woord gevoegd. Voorbeelden van advocaten die daarmee ook naar buiten zijn getreden zijn Mark Hüsen¹⁰ en Carrie Jansen, die hem een jaar eerder al voorging.¹¹ Er zijn ook advocaten die hun inschrijving bij de Raad voor Rechtsbijstand handhaven, maar alleen nog sporadisch zaken op toevoegingsbasis aannemen. Uit een recente enquête

onder familierechtadvocaten blijkt dat van de echtscheidingsadvocaten nu werkzaam in het stelsel (76% van de respondenten) 81,6% aangeeft soms of zelfs altijd een op voorhand complex lijkende zaak te weigeren.¹² Dat wordt dus niet anders door een vergoeding te verstrekken voor een viergesprek of het opstellen van een ouderschapsplan. Een advocaat kan bezwaarlijk met zijn cliënt afspreken dat de gefinancierde rechtsbijstand wordt beëindigd indien het viergesprek mislukt en/of het ouderschapsplan uiteindelijk niet tot stand komt. De huidige uitval valt dan ook alleen maar op te lossen door – net als in het strafrecht – in grote of gecompliceerde zaken een werkevenredige vergoeding te verstrekken.

HET PROEFBALLONNETJE VAN DE VVD: AFSCHAFFING VAN GEFINANCIERDE RECHTSHULP IN ECHTSCHIEDINGSZAKEN

Kennelijk ter voortzetting van dat huidige beleid was in het concept-verkiezingsprogramma van de VVD¹³ onder het kopje rechtspraak op p. 67 het navolgende opgenomen:

Rechtspraak

Omdat rechterlijke uitspraken complex zijn en niet altijd een concrete oplossing voor een probleem bieden, dreigt de rechtspraak steeds meer op afstand van de samenleving te komen. En door oplopende kosten voor rechtsbijstand staat de toegankelijkheid van de rechtspraak onder druk. (...) De komende jaren zetten we in op: Meer buitengerechtelijke geschillenbeslechting. Een conflict hoeft niet direct opgelost te worden met een juridische procedure. Waar mogelijk wordt in een vroeg stadium bemiddeling ingezet om te voorkomen dat het tot een rechtszaak komt. We zetten altijd het belang van de rechtzoekende centraal en niet het belang van de advocaat of een andere jurist. (...)

Betaalbaar houden van de gesubsidieerde rechtsbijstand door het afte schaffen bij echtscheidingszaken, en

door juristen die niet zijn beëdigd als advocaat ook rechtsbijstand te laten verlenen.

(...)

Omdat, zo blijkt uit het voornoemde onderzoek onder echtscheidingsadvocaten, ook nu al complexe toevoegingszaken in het familierecht nog maar zeer moeizaam een advocaat kunnen vinden, is het ook los van het feit dat dit proefballonnetje de definitieve versie van VVD programma niet heeft gehaald, interessant om te kijken of deze uitholling van de gefinancierde rechtshulp nu wel kan gelet op artikel 6 EVRM.

ARTIKEL 6 EVRM EN EFFECTIEVE TOEGANG TOT DE RECHTER

Artikel 6 EVRM geeft het recht op een rechterlijke procedure voor de in dat artikel genoemde gevallen. Dit artikel garandeert, naast een eerlijk proces, ook het recht op toegang tot de (burgerlijke) rechter.¹⁴ Uit ECRM 16 maart 1975, 6202/73, DR 1, p. 66 volgt dat de Europese Commissie heeft erkend dat hoge proceskosten ‘een probleem kunnen vormen in het licht van het recht op toegang en op dat van een eerlijke procedure’.¹⁵ In de zaak-Airey¹⁶ werd het ontbreken van betaalbare rechtsbijstand, gecombineerd met het gegeven dat het een juridisch ingewikkelde alsook een emotioneel gevoelige procedure betrof (een echtscheidingsprocedure met onder andere gecompliceerde bewijskwesities), als een schending van het recht op daadwerkelijke toegang tot de rechter als bedoeld in artikel 6 EVRM aangemerkt, ondanks het feit dat de rechtzoekende, mevrouw Airey, volgens de Ierse wet gerechtigd was om in persoon ten gerechte te verschijnen. In Nederland geldt bovendien, anders dan in Ierland, verplichte procesvertegenwoordiging voor het instellen van een eis. Hieruit kan dus worden afgeleid dat gefinancierde rechtshulp in echtscheidingszaken, gelet op artikel 6 EVRM, niet zomaar kan worden afgeschaft als daar niet een zodanig

alternatief voor in de plaats wordt gesteld dat die effectieve toegang alsnog wordt gewaarborgd. Overigens kent artikel 18 lid 2 Gw ook een verplichting van de Nederlandse staat tot het toekennen van rechtsbijstand. Het tweede lid daarvan bepaalt dat de wet regels stelt omtrent het verlenen van rechtsbijstand aan minder draagkrachtigen. Er is dus ook sprake van een sociaal grondrecht.

IS DE BEOOGDE BUITENGERECHTELIJKE GESCHILLENBESLECHTING EEN ALTERNATIEF VOOR DE BURGERLIJKE RECHTER?

Ook de recente toegezegde € 19 mio voor tweegesprekken en ouderschapsplannen getuigt van een beleidsopvatting – zoals ook terug te vinden in het conceptprogramma van de VVD – waarbij partijen hun echtscheiding zo veel mogelijk buiten de rechter moeten beslechten, omdat die het geschil niet altijd zou kunnen oplossen. Nog daargelaten dat artikel 6 EVRM een toegang tot een bij wet ingestelde (burgerlijke) rechter garandeert en buitengerechtelijke geschillenbeslechting naar de aard daaraan niet voldoet, zal een dergelijke buitengerechtelijke afdoening alleen in beeld (kunnen) komen als beide partijen daar daadwerkelijk open voor staan en daaraan beide willen meewerken. Wie enige ervaring in het familierecht heeft, weet dat in de zaken die inhoudelijk (dus op tegenspraak) voor de rechter komen doorgaans één partij de hakken in het zand zet. De burgerlijke rechter wordt dan als *ultimum remedium* aangezocht omdat partijen er onderling niet uitkomen. Niet zelden hebben advocaten en/of een mediator de mogelijkheid van een minnelijke regeling al beproefd. Daarbij is het *juist* in het familierecht zo dat de rechter bepaalde knopen *moet* doorhakken omdat die niet ter vrije bepaling van partijen staan (echtscheiding, gezag enzovoort). Verder kan niet gezegd worden dat de familierechter een geschil niet ►

kan oplossen. Juist bij uitstek is het de burgerlijke (familie)rechter die bij de vaststelling verdeling huwelijks-goederengemeenschap, verrekening, alimentatie, bepaling van wie de echtelijke woning toebedeeld krijgt enzovoort de knoop kan doorhakken wanneer partijen daar onderling niet uitkomen. Daarbij gaat het niet zelden om zeer complexe vermogensrechtelijke vraagstukken omdat partijen, bijvoorbeeld bij een niet-na-geleefd periodiek verrekenbeding, jarenlang achterstallig financieel onderhoud moeten inhalen. Indien er dus één partij is die zonder rechtshulp komt te staan omdat die niet over de middelen daartoe beschikt, zal de andere partij dat aldus ontstane overwicht kunnen benutten, terwijl de financieel niet draagkrachtige partij geen mogelijkheden heeft daar iets tegen te doen. Dan geldt het recht van de sterkste. Buitengerechtelijke geschillenbeslechting moet wat betreft kosten ook niet worden onderschat. Het is een ervaringsregel dat ondeskundig en/of onevenwichtig opgestelde (goedkope) convenanten juist kunnen leiden tot allerhande vervolgingen. Ook in het minnelijke

traject zal dus met de nodige zorg en deskundigheid aan beide kanten moeten worden geacteerd. Dat kost tijd en deskundigheid en dus geld. In alle gevallen is het vangnet van de gefinancierde rechtshulp onontbeerlijk.

BIJSTAND VAN NIET-ADVOCATEN

De VVD wil verder in het kader van kostenreductie inzetten op bijstand van juristen die niet beëdigd zijn als advocaat. Uit het rapport-Van der Meer blijkt dat (sociaal) advocaten nu daar een salaris aan overhouden dat vergelijkbaar is met een winkelmedewerker van de HEMA. Het kan dus niet goedkoper, ook niet door inschakeling van niet-advocaten. Die komen niet voor een dergelijk salaris. Niet voor niets knoopt Van der Meer aan bij het salaris van een ambtenaar in schaal 12.¹⁷

CONCLUSIE

Niet alleen is het afschaffen van de gefinancierde rechtshulp in echtscheidingszaken heel onwenselijk, het is ook in strijd met artikel 6 EVRM en 18 lid 2 van de Grondwet. Zeker waar het gaat om verdeling van inkomen en vermogen en de

belangen van kinderen kan en mag niet het recht van de sterkste gelden. Juist dan dient er sprake te zijn van *equality of arms* doordat ook de onvermogenende partij zich adequaat van rechtsbijstand kan voorzien. Bij gebreke daarvan zit de financieel niet-draagkrachtige hetzij gevangen in het huwelijk, hetzij loopt die het risico uit dat huwelijk met lege handen te moeten vertrekken, nu de middelen ontbreken om voor de eigen rechten op te (kunnen) komen. Ook met het inzetten van niet als advocaat beëdigde juristen wordt per saldo geen besparing geboekt. Het mag wellicht een proefballonnetje zijn geweest, maar de achterliggende, nu vol aanwezige problematiek, in het bijzonder in het familierecht is van dien aard dat de tijd van experimenteren voorbij zou moeten zijn, althans dat die in elk geval niet ten koste mag gaan van een effectieve toegang tot de rechter. En die zit nu al behoorlijk in de knel in het familierecht. ■

Jan Wouter Alt is cassatieadvocaat bij Alt Kam Boer en redacteur van dit blad.

NOTEN

- Desgevraagd was bij het ter perse gaan van deze editie bij de VVD nog geen definitief programma beschikbaar maar in het Kamerdebat van 20 januari 2021 over de rechtsbijstand heeft VVD Kamerlid Van Wijngaarde bevestigd dat de passage over echtscheidingstoevoegingen is geschrapt en dus niet terugkeert in het definitieve VVD-verkiezingsprogramma.
- <https://www.advocatenblad.nl/2018/11/09/herziening-rechtsbijstand-triage-en-rechtshulppakket/>; zie ook: <https://www.advocatie.nl/actueel/advocaten-verbaasd-en-kritisch-over-nieuwe-pilot-rechtsbijstand-met-achmea-initiatief/>.
- <https://www.advocatie.nl/nieuws/rechtshulppakketten-blijken-toch-niet-het-alternatief-voor-advocaten/>.
- <https://www.rechtencircuit.nl/wat-als-de-sociale-advocatuur-niet-meer-sociaal-kan-zijn/>; zie ook: <https://www.advocatenblad.nl/2017/10/25/meer-toevoegingsadvocaat-komt-elf-mille-tekort/>.
- <https://www.njb.nl/nieuws/subsidieregeling-voor-vernieuwend-initiatieven-in-rechtsbijstand/>.
- Advocatenblad/2020/06/26/dekker-blijkt-positief-gestemd-over-nieuw-stelsel-rechtsbijstand/ en <https://www.advocatenblad.nl/2021/01/11/19-miljoen-voor-bijstand-bij-echtscheiding/>.
- <https://www.advocatenblad.nl/2020/09/15/sander-dekker-goedgemutst-naar-de-eindstreep/>.
- <https://nos.nl/op3/artikel/2314597-jonge-advocaten-zien-geen-brood-meer-in-sociale-advocatuur.html/>.
- <https://www.advocatenorde.nl/nieuws/merendeel-sociaal-advocaten-overweegt-te-stoppen-en-zie-ook-https://eenvandaag.avrotros.nl/item/7-op-de-10-sociaal-advocaten-overweegt-te-stoppen-dit-is-de-prijs-van-tien-jaar-bezuinigen/>.
- Advocatenblad.nl/2020/12/09/het-einde-van-een-advocatenbestaan/.
- <https://www.ad.nl/rotterdam/rotterdamse-advocaat-carrie-kapt-ermee-dag-minister-krijgt-de-hik-maar-a30abb65/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>.
- Zie de brief van de Nova hierover: <https://www.advocatenorde.nl/document/20210114-tk-ao-gesubsidieerde-rechtsbijstand>. Zie ook: <https://www.advocatenorde.nl/nieuws/80-procent-sociaal-echtscheidingsadvocaten-mijdt-complexe-zaken>.
- Zie vvd.nl/content/uploads/2020/11/Verkeizingsprogramma-concept-VVD-2021-2025.pdf.
- T&C PFR, commentaar op art. 6 EVRM (M.L.C.C. Lückers-bew.) aant. 1a. Zie ook P. Smits, *Artikel 6 EVRM en de civiele procedure*, 2e druk, Deventer: Kluwer 2008 hoofdstuk 2.
- P. Smits, *Artikel 6 EVRM en de civiele procedure*, 2e druk, Deventer: Kluwer 2008 hoofdstuk 2, par 2.6.1.3.
- EHRM 9 oktober 1979, Airey, serie A, vol 32, § 26.
- <https://www.advocatenblad.nl/2017/10/25/meer-toevoegingsadvocaat-komt-elf-mille-tekort/>.

ADVOCAAT-MEDEWERKER FAMILIERECHT 32/40 uur | m/v

WORD JIJ ONZE NIEUWE COLLEGA?

Rwv Advocaten is één van de grootste advocatenkantoren in de regio Leiden en de Duin- en Bollenstreek. Ons bedrijf is met zo'n 50 medewerkers gevestigd in Leiden en kenmerkt zich door een open, informele cultuur, een hoge mate van professionaliteit en een stevige ambitie.

Rwv Advocaten is met uitzondering van het strafrecht een full-service kantoor en heeft met 4 advocaten een van de grootste familierechtsecties van de regio. Onze aanpak is pragmatisch, creatief en oplossingsgericht. Of wij nu bemiddelen bij conflicten, contracten opstellen, adviezen uitbrengen of procederen: altijd staan de belangen en wensen van de cliënt centraal.

VOOR ONZE SECTIE FAMILIERECHT ZOEKEN WIJ:

- een enthousiaste en gedreven advocaat-medewerker;
 - met een aantal jaren ervaring op het gebied van het personen- en familierecht;
 - met een afgeronde Vfas-opleiding;
- een professional met kennis en ervaring, iemand die in staat is als sparring partner van de cliënt op te treden;
- een advocaat-medewerker met een commerciële instelling, iemand die beschikt over acquisitieve vaardigheden en in staat is cliënten aan zich te binden;
- een echte teamplayer.

WIJ BIEDEN JOU:

Een dynamische, inspirerende, uitdagende en professionele werkomgeving en een passende salariëring, waarin ruimte wordt gegeven om je verder te specialiseren en te verdiepen. Wij werken in secties, waarin kennis en ervaring met elkaar wordt gedeeld. Wij zijn kritisch en resultaatgericht, maar tegelijkertijd ook collegiaal.

Onze advocaten zijn professioneel en ambitieus en beschikken over commerciële en acquisitieve vaardigheden. Wij brengen frequent publicaties uit, maken video's en webinars en organiseren diverse bijeenkomsten voor onze relaties.

INTERESSE?

Stuur een motivatiebrief en curriculum vitae aan onze kantoor-manager, Suzanne Alkemade (s.alkemade@rwv.nl) of maak gebruik van het online sollicitatieformulier op onze website (rwv.nl). Voor meer informatie is Suzanne te bereiken op: 071-750 22 25.

Van PE naar MKB

Als je energie krijgt van mooie deals maken voor ondernemers, dan komen we graag met je in contact.

Loor Legal & Partners is gevestigd in Apeldoorn en staat ondernemers en bedrijven bij op het gebied van ondernemingsrecht. Onze aandacht is met name gericht op de transactiepraktijk. In verband met groei zijn wij op zoek naar een

Advocaat m/v

Partner/ingroei/medewerker
(voltijd/deeltijd) is bespreekbaar

Check onze website www.loorlegal.nl of neem contact op met Ernest Loor via 06-54 361 438.

KampsVanBaar Advocaten groeit door!

KAMPSVANBAAR
ADVOCATEN

Onze organisatie kent momenteel een sterke groei en wij gaan uitbreiden. Om onze klanten nog beter van dienst te kunnen zijn, zijn wij op zoek naar juridische en financiële professionals, zoals:

- | Een (ervaren) advocaat en een juridisch medewerker (WO of HBO) sociaal zekerheidsrecht
- | Een ervaren advocaat/curator insolventierecht en ondernemingsrecht
- | Een ervaren advocaat of jurist aanbestedingsrecht en/of bestuursrecht (ruimtelijke ordening)

Je motivatie met CV, zo mogelijk vergezeld van (een link naar) een persoonlijke videopresentatie, kun je via e-mail sturen naar [Jeroen van Baar vanbaar@kampsvanbaar.nl](mailto:Jeroen.van.Baar.vanbaar@kampsvanbaar.nl)

kampsvanbaar.nl

Tijd voor een minister **van** Rechtsbescherming

DOOR / RAFFI VAN DEN BERG¹

Een zelfstandige minister van Rechtsbescherming kan misstanden zoals de kindertoeslagaffaire voorkomen, stelt Raffi van den Berg, algemeen secretaris van de NOvA.

De kindertoeslagaffaire zoals gepresenteerd in het rapport van de POK² heeft al tot veel reacties geleid: vanuit de politiek, rechtspleging, wetenschap, opiniemakers en overheidsadviesorganen. Er wordt opgeroepen tot reflectie en sommige organisaties zijn daar al mee begonnen. Andere, zoals de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) en de Nationale ombudsman zitten in een comfortabeler positie en kunnen verwijzen naar eerdere ik-heb-het-toch-gezegd-adviezen.

Daarnaast is de afgelopen weken gebleken dat het rapport van de POK een ware *Fundgrube* is in de aanloop naar de verkiezingen.

In de publicaties tot nu toe wordt vooral ingegaan op het belang van de menselijke maat en *coulance* bij overheidshandelen en wordt meer en betere rechtsbescherming benadrukt. In deze bijdrage richt ik me op noodzakelijke verbeteringen binnen het huidige institutionele bestel. Naar mijn mening is een fundamentele benadering vereist

om rechtsbescherming in de fase van totstandkoming van beleid tot en met het effectueren van rechtsbescherming beter te verankeren in onze rechtsstaat.

INGEBOUWD CORRECTIEMECHANISME

De rol en invloed die het ministerie van Financiën op de andere vakdepartementen heeft – dit ministerie wordt doorgaans niet voor niets opgeëist door de vicepremier – gun je het ministerie van Justitie ook. Hoe effectief voor het in stand houden van de rechtsstaat zou het zijn als er een strenge doch rechtvaardige bovenmeester³ is die een vakdepartement zo nodig onder ‘juridische curatele’⁴ kan plaatsen? Een ministeriële ondercuratelestelling bijvoorbeeld als i) een wetsvoorstel van een vakminister een juridisch wankel basis heeft en/of in strijd met de Grondwet is, ii) een duidelijke paragraaf over de impact op rechtspositie van burgers en toereikend budget voor rechtsbescherming ontbeert, iii) er door de vakminister ‘te politiek’ en ‘te weinig juridisch’ wordt omgegaan met

een negatief dictum uit een advies van de Raad van State, en iv) er kan worden bijgestuurd als de trein al in beweging is gekomen maar in de uitvoeringspraktijk blijkt dat onrecht geschiedt.

Het gaat mij dus om een ingebouwd correctiemechanisme binnen ons staatsbestel waardoor bijsturing niet alleen afhankelijk is van bijstelling vanuit het parlement of de rechtspraak. Het rapport van de POK heeft immers pijnlijk duidelijk gemaakt dat die bijstelling niet vanzelfsprekend is.

Anders gezegd: wat nodig is, is een minister die het sein op rood kan zetten en de wissel kan omzetten als de rechtsbescherming daar om vraagt.

DE ‘V’ VAN VEILIGHEID ZIT DE ‘J’ VAN JUSTITIE NOG STEEDS IN DE WEG

Het creëren van een minister *van* Rechtsbescherming is een inrichtingsvraagstuk voor het nieuwe kabinet. De post vereist bezetting door een bewindspersoon die invloed kan uitoefenen zonder terug te hoeven vallen op formele bevoegdheden.

Naast een stevige positie binnen het kabinet is een hoogwaardige ambtelijke ondersteuning nodig en een departementscultuur waarbinnen tegenspraak de ruimte krijgt. Het is mijns inziens niet goed werkbaar om, veranderprocessen binnen het departement ten spijt, de minister van Rechtsbescherming binnen het ministerie van JenV te positioneren. Dit vraagt om een eigen, zelfstandig departement.

Het huidige ministerie van Justitie is, ook al heeft de 'V' zijn eerste plek bij de formatie van kabinet-Rutte III afgestaan aan de 'J', een vakdepartement dat zich vooral sterk maakt voor openbare orde, handhaving en criminaliteitsbestrijding, en heeft daar de handen vol aan. De nadruk is komen te liggen op handhaving, het accent op rechtsbescherming is niet meer goed zichtbaar. Ook is de positie van het ministerie van JenV ten opzichte van de andere departementen al jarenlang verzwakt. Als het gaat om voorstellen van andere ministeries die de rechtspositie van burgers raken, is het niet vanzelfsprekend dat het ministerie van JenV wordt geraadpleegd (bijvoorbeeld bij het voorstel voor een coronapaspoort door het ministerie van VWS). Maar ook als er binnen het eigen ministerie een aanpak wordt voorbereid door de organisatieonderdelen die zich bezighouden met openbare orde en veiligheid is betrokkenheid van de collega-ambtenaren die goede kennis hebben van rechtsbescherming en rechtshandhaving niet altijd aan de orde.

VOORBEELD

Een voorbeeldje, in mijn ogen exemplarisch voor de gang van zaken, is de voorbereiding van de instelling van de avondklok. Vanuit de directoraten 'Politie' en 'Straffen en Beschermen' werden voorbereidingen getroffen maar de (interne) consultatie van het directoraat Rechtspleging en Rechtshandhaving lijkt niet gebeurd te zijn. Resultaat is dat sommige beroepsbeoefenaren, onder wie advo-

caten, naast het formulier Eigen verklaring, het formulier Werkgeversverklaring moeten invullen als zij in het kader van hun beroepsuitoefening na negenen de straat op moeten. Deze verklaring kan niet naar waarheid door elke persoon worden ingevuld (als is het maar omdat niet elke advocaat een werkgever heeft of zzp'er is). Toch vereist het ministerie het invullen en kunnen tonen van beide formulieren om zo de handhaving van de openbare orde te vergemakkelijken. Tegelijkertijd waarschuwt de woordvoerder van het departement dat '(...) wie een formulier bewust foutief invult, zich schuldig maakt aan valsheid in geschrifte. De straf die hiervoor staat is een stuk hoger dan de boete van 95 euro'.⁵

Ook bij andere dossiers, bijvoorbeeld bij de vernieuwing van het Wetboek van Strafvordering, lijkt het accent soms meer te liggen op het goed in de markt zetten van het nieuwe wetboek dan aandacht te schenken aan de consequenties voor rechtsbijstand en rechtsbescherming.⁶

RECHTSBESCHERMING GEEN SLUITPOST MAAR VERTREKPUNT

Hoe het regeerakkoord komt te luiden, is afhankelijk van de uitkomst van de verkiezingen en de politieke

besluitvorming tijdens de formatie. Ik doe alvast een organisatorische oproep aan de formateur(s): zorg in het nieuwe kabinet voor een zelfstandig minister van Rechtsbescherming, niet langer ingebed bij het ministerie van Justitie en Veiligheid maar een minister met eigen portefeuille, eigen kundig departement en eigen toereikende begroting. En organiseer daarmee institutionele in- en tegenspraak.⁷

Rechtsbescherming is dan geen sluitstuk en sluitpost maar vertrekpunt bij de ontwikkeling van nieuw beleid en wet- en regelgeving. Zo kan een nieuw kabinet effectief aan de slag te gaan met het bijsturen van ontsparingen.

TOEKOMSTIG ORGANOGRAM

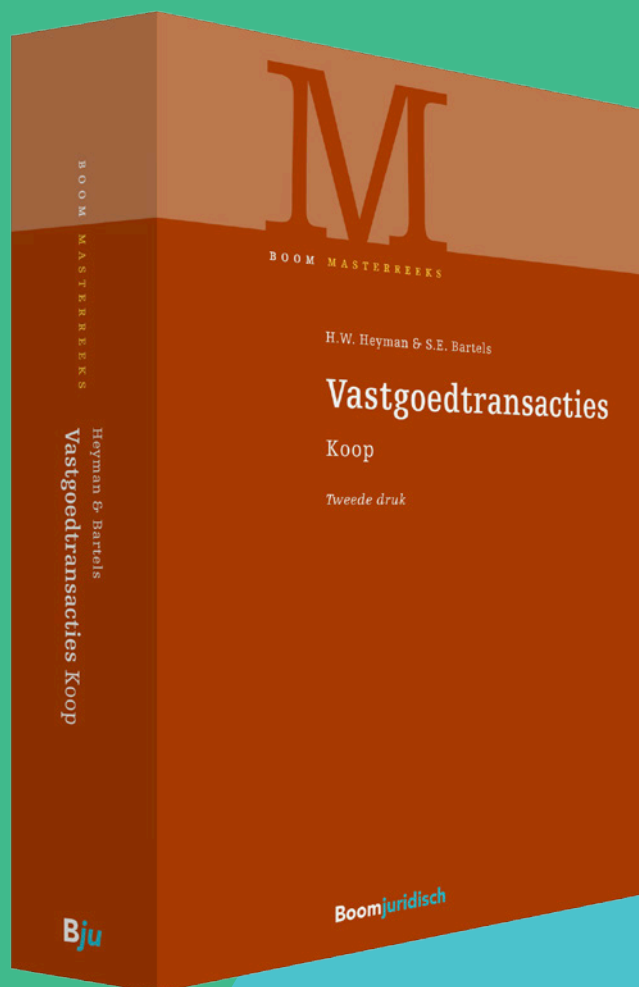
Welke bestaande organisatie onderdelen 'onder' het ministerie zouden moeten vallen, vraagt nadere uitwerking. Ik geef een schot voor de boeg: de rechtspraak, de (gehele!) Raad van State, het college van procureurs-generaal, het directoraat generaal Rechtspleging en Rechtshandhaving met uitzondering van de directie Veiligheid en Bestuur, de Raad voor Rechtsbijstand, het Juridisch loket, en als kers op de taart een nieuwe Inspectie Rechtsstaat en Rechtsbescherming naar voorbeeld van de Inspectie Rijksfinanciën.

NOTEN

- 1 Mr. Raffi van den Berg is algemeen secretaris bij de Nederlandse orde van advocaten (NOvA). Zij heeft jarenlange ervaring opgedaan bij het ministerie van Financiën op het gebied van ministerraadadvisering op de terreinen BZK en Justitie onder de ministers Zalm en Bos en heeft zich vanaf 2012 vanuit de NOvA samen met vele sociaal advocaten sterk gemaakt voor een betere toegang tot het recht en rechtsbescherming, zie de tijdlijn op advocatenorde.nl. Deze bijdrage vertolkt geen formeel standpunt van de NOvA en is in die zin op persoonlijke titel geschreven.
- 2 POK: Parlementaire ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag; eindverslag 'Ongekend onrecht', 17 december 2020.
- 3 De aanduiding bovenmeester dient (ook) zo gelezen te worden dat deze functie bekleed wordt door een meester in de rechten.
- 4 Vgl. met de onder curatelestelling van het ministerie van Financiën waaronder het ministerie van JenV is gesteld.
- 5 *Financieel Dagblad*, 23 januari 2021, blz. 4.
- 6 Zie ook Nieuwsbericht NOvA d.d. 21 december 2020, op advocatenorde.nl.
- 7 Zie het advies van de ROB, *Een sterkere rechtsstaat. Verbinden en beschermen in een pluriforme samenleving*, 15 april 2020, in het bijzonder blz. 57 en 58.

Boomjuridisch

Nu beschikbaar

Vastgoedtransacties

*De theorie en praktijk van de
koop van vastgoed uitgebreid
besproken*

Auteurs: S.E. Bartels en
H.W. Heyman
ISBN: 9789462908581
eISBN: 9789089740540
2e druk, 2021, 526 p.
€ 99,00

Bestel uw exemplaar vandaag
via www.boomjuridisch.nl

Boomjuridisch

VAN DE NOVA

De NOvA betrekt de Monarch

Financiële bijdrage
Het verhaal
achter de
financiële
bijdrage 2021

Familierecht
Tachtig procent
sociaal echtscheidings-
advocaten mijdt
complexe zaken

Sociale advocatuur
NOvA in
actie voor
gefinancierde
rechtsbijstand

Tableau

Lichte krimp in meerderheid arrondissementen

Op 1 januari 2021 stonden 17.964 advocaten op het tableau ingeschreven, iets meer dan vorig jaar. Uitgesplitst naar regio zijn er grote verschillen zichtbaar. In de meerderheid van de arrondissementen is sprake van een lichte krimp, waarbij Noord-Nederland de grootste daling laat zien.

Na Noord-Nederland kennen Limburg en Midden-Nederland relatief gezien de grootste afname van het aantal advocaten. Over de hele linie is vooral bij kleinere kantoren (drie tot vier advocaten) een lichte krimp waar-

neembaar. Net als voorgaande jaren kent Amsterdam de sterkste stijging, dit jaar gevolgd door Den Haag. Die groei kan goeddeels worden toegeschreven aan de toename van het aantal advocaten bij de grotere kantoren.

Arrondissement	Aantal advocaten op 1 januari 2021	Aantal advocaten op 1 januari 2020	Vershil (in %)
Amsterdam	5900	5729	2,90%
Den Haag	1947	1903	2,26%
Gelderland	1202	1189	1,08%
Limburg	731	748	-2,33%
Midden-Nederland	1799	1838	-2,17%
Noord-Holland	828	836	-0,97%
Noord-Nederland	747	772	-3,35%
Oost-Brabant	1143	1127	1,40%
Overijssel	653	663	-1,53%
Rotterdam	2037	2063	-1,28%
Zeeland-West-Brabant	977	961	1,64%
Totaal	17.964	17.829	0,75%

Nederlandse orde van advocaten

Het *Advocatenblad* is het officiële orgaan van de Nederlandse orde van advocaten. Het katern 'Van de NOvA' wordt verzorgd door de afdeling communicatie van de NOvA.

Samenstelling algemene raad

Nederlandse orde van advocaten

- Frans Knüppe (algemeen deken)
- Bernard de Leest (waarnemend deken)
- Theda Boersema
- Petra van Kampen
- Susan Kaak
- Robert Crinice le Roy

Bureau van de NOvA

Raffi van den Berg
(algemeen secretaris)

Redactie

Afdeling communicatie NOvA

Eindredacteur

Paul van Wijngaarden

Bezoekadres

Monarch Tower
Prinses Beatrixlaan 5
2595 AK Den Haag
Tel. 070-335 35 35
Fax 070-335 35 31
E-mail communicatie@advocatenorde.nl
Kvk-nummer: 27339260
BTW-nummer: NL002872833B01

Postadres

Postbus 30851
2500 GW Den Haag

Informatiepunt voor advocaten

informatiepunt@advocatenorde.nl
Tel. 070-335 35 54

Twitter

@Advocatenorde

LinkedIn

Nederlandse orde van advocaten

Facebook

Nederlandse orde van advocaten

Instagram

@Advocatenorde

Financiële bijdrage

Het verhaal achter de financiële bijdrage

De advocatuur heeft te maken met onzekere financiële tijden als gevolg van het coronavirus. Daarom heeft de NOvA er alles aan gedaan om de financiële bijdrage voor 2021 op hetzelfde niveau te houden als het afgelopen jaar. Door de kosten te beperken, is de financiële bijdrage slechts minimaal gestegen. Bernard de Leest, lid van de algemene raad, geeft tekst en uitleg.

De afgelopen jaren steeg de financiële bijdrage, met name door de toegenomen kosten van het toezicht en tuchtrecht. Hoe zit dat voor 2021?

‘Dit jaar hebben we een lichte stijging nét niet weten te voorkomen. Dat er toch iets is bijgekomen, heeft alles te maken met het overhevelen van de kosten voor het dekenberaad van de lokale ordes naar de NOvA. De kosten voor

het dekenberaad drukten op de lokale ordes. Nu krijgt het dekenberaad een plek in de begroting van de NOvA. Dit jaar betalen advocaten via de financiële bijdrage aan de NOvA dus voor het dekenberaad. Eenzelfde bedrag als er op de begroting bij de NOvA bijkomt, wordt dus in 2021 niet langer via de lokale omslag in rekening gebracht. Het is dus een vestzak-broekzakverhaal.’

Hoe wordt elke euro van de financiële bijdrage besteed?

Kwaliteitsbevordering	0,05
Praktijkvoering	0,08
Opleiding	0,03
Belangenbehartiging en communicatie	0,18
Wetgevingsadvisering	0,02
Tableau	0,03
Toezicht: college van toezicht en dekenberaad	0,20
Tuchtrecht	0,26
Juridische aangelegenheden	0,07
Bestuurlijke organisatie	0,08
Totaal	1,00

Zonder die extra kostenpost van het dekenberaad blijft de financiële bijdrage op het niveau van afgelopen jaar. Is dat een bewuste keuze van de NOvA?

‘Wij hebben ernaar gestreefd om een stijging te voorkomen, door kritisch te zijn op onze kosten. Zeker gezien de COVID-situatie willen wij advocatenkantoren ontzien. Waar het kan, hebben we dan ook uitgaven kritisch tegen het licht gehouden. Vacatures die uitstonden, zijn niet vervuld. Ook hebben we scherp geprioriteerd op de werkzaamheden. Omdat de NOvA als publiekrechtelijke beroepsorganisatie veel wettelijke taken uitvoert, kunnen we natuurlijk niet ongelimiteerd schrappen in activiteiten. Dit was echt het maximaal haalbare.’

Waar gaat het grootste deel van de financiële bijdrage aan op?

‘Tuchtrecht is altijd de grootste kostenpost. In 2018 zijn de volledige kosten voor de Raden en het Hof van Discipline bij de advocatuur neergelegd. We blijven hier kritisch op de kosten. Met de voorzitters van de Raden van Discipline hebben we de begrotingssystematiek besproken en bekeken hoeveel fte’s er nodig zijn. Daar valt nauwelijks op te bezuinigen. De kosten voor tuchtrecht worden vooral lager als er minder klachten zijn. Naast tuchtrecht is toezicht een grote kostenpost. In totaal beslaan de kosten voor toezicht en tuchtrecht bijna de helft van de begroting.’

Waar houdt de NOvA zich dit jaar onder andere nog meer mee bezig?

‘Een ander belangrijk thema is en blijft veiligheid en weerbaarheid. Zo biedt de NOvA binnenkort veiligheidsscans aan waarmee advocaten hun kantoor kunnen controleren op kwetsbare punten. Daarnaast is er de noodtelefoon, het team LawCare en pleiten wij voor een wijkplaats, waar bedreigde togadragers op adem kunnen komen. Hoog op de agenda staat ook integriteit, onder andere door ethiek stevig te verankeren in de vernieuwde Beroepsopleiding Advocaten die in maart van start gaat. Ook geven we hier invulling aan met de vernieuwde DilemmaApp. Aan de hand van ethische dilemma’s word je je nog meer bewust van integriteitsvraagstukken. Belangrijk blijft natuurlijk ook kwaliteitsbevordering: van kwaliteitstoetsen tot het rechtsgebiedenregister. Medio dit jaar komt daar een tool voor self-assessment bij. Deze tool kunnen advocaten vrijwillig en kosteloos gebruiken om te kunnen reflecteren op hun eigen handelen.’

Besluitvorming financiële bijdrage

Voordat de factuur met de financiële bijdrage daadwerkelijk bij advocaten terechtkomt, gaat er een besluitvormingstraject aan vooraf. Het college van afgevaardigden (CvA) stelt jaarlijks de financiële bijdrage vast op grond van artikel 32, tweede lid, van de Advocatenwet. De door de algemene raad (AR) vastgestelde begroting dient hiervoor als basis. De AR bespreekt de conceptbegroting eerst met de financiële commissie van het CvA en vervolgens in een kleine setting van het CvA. Uiteindelijk stelt het CvA de hoogte van de financiële bijdrage vast.

Financiële bijdrage na inschrijving op het tableau

Nieuw vanaf dit jaar is dat ook advocaten die gedurende het jaar worden beëdigd een evenredig deel van de financiële bijdrage verschuldigd zijn. Op die manier dragen ook nieuwe advocaten vanaf het moment van inschrijving in redelijkheid bij aan de kosten die de NOvA als beroepsorganisatie maakt voor de advocatuur als geheel. Concreet betekent dit dat advocaten die in het eerste kwartaal op het tableau worden ingeschreven de volledige financiële bijdrage voor dat jaar verschuldigd zijn. Voor advocaten die in het tweede, derde of vierde kwartaal worden beëdigd, geldt een percentage van respectievelijk 75%, 50% en 25%. Op 3 december 2020 heeft het college van afgevaardigden hiertoe en tot de daarbij horende aanpassing van de Voda besloten.

En het coronavirus?

‘Dat speelde afgelopen jaar natuurlijk een grote rol en blijft ook dit jaar een thema. De NOvA staat voortdurend in contact met het ministerie van Justitie en Veiligheid, de Rechtspraak, het Openbaar Ministerie en de Raad voor Rechtsbijstand. Denk dan aan maatregelen met betrekking tot de rechtspleging en de consequenties hiervan voor advocaten.’

De NOvA is onlangs verhuisd naar een nieuw pand.

Dat zal wel wat kosten...

‘De maandelijkse kosten voor gebruik van dit nieuwe kantoor zijn hetzelfde als bij het oude pand. Het is in die zin kostenneutraal. Na ruim twintig jaar hebben we afscheid genomen van ons oude, gedateerde kantoor. Onze nieuwe plek, in het Haagse Beatrixkwartier, zit vlak bij station Den Haag CS en is gevestigd in een optimaal duurzaam gebouw. Het biedt ook meer mogelijkheden: zodra dat kan, stellen we ruimtes ter beschikking aan specialisatieverenigingen, adviescommissies en groepen advocaat-stagiairs.’

Wat verwacht u, zal de financiële bijdrage in de komende jaren stabiliseren?

‘Voor een deel is de omvang van de balie daarvoor bepalend maar ook bijvoorbeeld ontwikkelingen op het gebied van tuchtrecht. Het is moeilijk daar iets over te zeggen maar we streven er natuurlijk naar de financiële bijdrage zo laag mogelijk te houden.’

Vacature

LawCare is de telefonische hulplijn voor de advocatuur; het eerste aanspreekpunt voor advocaten met problematiek van persoonlijke aard zoals burn-out, depressie en verslaving.

De algemene raad zoekt

Meerdere (oud-)advocaten voor LawCare, hulplijn voor de advocatuur

Wilt u zich na(ast) uw werkzaamheden als advocaat inzetten voor het welbevinden van andere advocaten, dan wordt u van harte uitgenodigd om uw interesse kenbaar te maken. De werkwijze van LawCare wordt vastgesteld in overleg met de algemene raad, waarbij volledige vertrouwelijkheid van de telefoongesprekken centraal staat.

Functieomschrijving

- Deelname aan LawCare is op vrijwillige basis (vrijwilligersovereenkomst waarin geheimhouding wordt overeengekomen).
- Bij aanvang dient een gesprekstraining gevolgd te worden.
- Deelname aan LawCare vereist een aantal telefonische beschikbaarheidsdiensten per jaar (circa vier keer per jaar een week).
- Tijdens de beschikbaarheidsdiensten bieden de leden van LawCare een luisterend oor aan advocaten. Zij denken desgevraagd mee over mogelijke vervolgstappen en kunnen advocaten

verwijzen naar hulpverleners. Alles wat wordt gedeeld, is strikt vertrouwelijk.

- Eventuele (reis)kosten worden vergoed.

Profiel

Wij zoeken evenwichtige, sociale en communicatief vaardige personen met een open houding en inlevingsvermogen. U dient te beschikken over goede luister- en gespreksvaardigheden. U bent advocaat (geweest) en heeft een ruime praktijkervaring (minimaal vijftien jaar) in de advocatuur.

Procedure

Uw interesse kunt u tot en met 22 februari 2021 kenbaar maken door uw motivatie en cv te sturen naar secretariaat@advocatenorde.nl onder vermelding van 'LawCare'.

Meer informatie

Voor meer informatie over de vacature kunt u contact opnemen met Roelien Huges via r.huges@advocatenorde.nl of +31 (0)6 100 590 06.

Toezicht

Algemene raad en dekenberaad vragen om snelle implementatie aanbevelingen Wpta

In een gezamenlijke reactie van de algemene raad en het dekenberaad op de eindrapportage evaluatie Wet positie en toezicht advocatuur vragen zij om snelle implementatie van de aanbevelingen.

De algemene raad en het dekenberaad reageren in hun gezamenlijke brief op de aanbevelingen in het eindrapport. De NOvA stelde eerder zich goed te kunnen vinden in de conclusies van het evaluatierapport en de beleids-

reactie daarop van de minister voor Rechtsbescherming. Deze aanbevelingen zijn in lijn met de voorstellen die de NOvA vorig jaar al deed in haar position paper Wpta en overeenkomstig de wens van het dekenberaad.

► Gefinancierde rechtsbijstand

De rechtsstaat verdient een daadkrachtige minister voor Rechtsbescherming

Door / Bernard de Leest, lid algemene raad NOvA

Zoals u allemaal in het novemnummer van het *Advocatenblad* hebt kunnen lezen, zou zonder de vasthoudendheid van een sociaal advocaat, Eva González Pérez, de kinderopvangtoeslagaffaire niet boven water zijn gekomen. Daarmee heeft een sociaal advocaat opnieuw bewezen dat de sociale advocatuur een onmisbare en essentiële rol heeft in het overeind houden van de rechtsstaat.

Maar de sociale advocatuur piept en kraakt aan alle kanten. Het achterstallig onderhoud is van dien aard dat het hele bouwwerk ineens dreigt te storten. Onlangs werd op NPO 2 de documentaire *De laatste Sociaal Advocaten* vertoond. In de recensie in *de Volkskrant* werden deze advocaten getypeerd als behept met een ongeneeslijk ouderwets gevoel van betrokkenheid bij de kwetsbaren in de samenleving. Maar ook deze advocaten dreigen ermee op te houden. Een van hen, Mark Hüsen, heeft onlangs besloten zijn toga aan de wilgen te hangen. Hij is niet de eerste. Velen, onder wie Marije Jeltjes, zijn hem voorgedaan. Allemaal betrokken advocaten die de moed hebben opgegeven en hun heil elders hebben gezocht, vanwege het ontbreken van enig perspectief en een rede-

lijke betaling voor hun werkzaamheden. De kwetsbare rechtzoekende heeft zo het nakijken. Nog even en er is na vijftig jaar opnieuw een leemte in de rechtshulp ontstaan.

Degene die verantwoordelijk is voor het stelsel van gefinancierde rechtsbijstand is onze minister voor Rechtsbescherming. Hij moet ervoor zorgen dat de rechtzoekende bij een rechtshulpverlener terecht kan, zeker als het gaat om geschillen met de overheid. Een overheid die het niet zo nauw neemt met de rechtsbescherming van de burger. Dat blijkt niet alleen uit de toeslagenaffaire. Ook bij de invoering van de Wmo werd voor kwetsbare burgers een rookgordijn opgeworpen. Tragisch is dat burgers die extreem onrecht is aangedaan zich zo schamen dat ze geen rechtshulp hebben ingeroepen en degenen die dat wel deden veelal bij de rechter de deksel op hun neus kregen. Uit de geschilbeslechtingsdelta 2019 van het WODC blijkt bovendien dat rechtzoekenden met een potentieel juridisch probleem minder actie ondernemen en minder rechtshulp inschakelen dan voorheen.

De minister heeft op 20 januari tijdens het algemeen overleg in de Tweede Kamer verslag gedaan van de stand van zaken met betrekking tot de stelselvernieuwing rechtsbijstand. In verband hiermee heeft hij op 11 januari jl. een brief naar de Tweede Kamer gestuurd. Uit deze brief blijkt dat deze minister het gevoel van urgentie mist. Pas in 2025 zal dat nieuwe stelsel er zijn. Of er dan een redelijke beloning is voor de werkzaamheden van deelnemers aan dat stelsel zal dan moeten blijken, want uiteindelijk mag het niets meer kosten. De sociale advocatuur en de kwetsbare in onze samenleving hebben een (nieuwe) minister nodig die de toegang tot het recht beschermt en die hier echt werk van maakt. De sociale advocatuur moet verstevigd worden en niet de dupe worden van verdere bezuinigingen die ongetwijfeld op stapel staan als gevolg van het begrotingstekort dat is ontstaan door de coronasteunmaatregelen.

De NOvA doet een dringend beroep op de partijen die straks een nieuwe regering zullen vormen: een minister voor Rechtsbescherming met de juiste agenda en de benodigde financiële middelen mag in het nieuwe kabinet niet ontbreken. Dat daaraan een prijskaartje hangt is logisch, maar willen wij onze rechtsstaat overeind houden dan is de daarvoor te betalen prijs verwaarloosbaar.

➤ Gefinancierde rechtsbijstand

Oproep NOvA: investeer in stelsel van gefinancierde rechtsbijstand

Minister voor Rechtsbescherming en Tweede Kamer, wees zuinig op het stelsel van gefinancierde rechtsbijstand en investeer daarin. Die dringende oproep deed de NOvA in het kader van het debat in de Tweede Kamer over de kabinetsreactie op de kinderopvangtoeslagaffaire.

De afgelopen jaren is onverantwoord bezuinigd op het stelsel van gefinancierde rechtsbijstand door de vergoedingen voor advocaten te verlagen en indexaties te bevriezen. Hierdoor hebben advocaten in 2019 een lager punttarief dan in 2009. Al in 2017 constateerde de commissie-Van der Meer dat er sprake is van achterstallig onderhoud op het terrein van gefinancierde rechtsbijstand en dat de toegang tot het recht in het geding is. Sociaal advocaten ontberen daardoor toekomstperspectief en verlaten de advocatuur. De aantrekkelijkheid voor het vak voor jonge juristen neemt af. Erger nog: rechtzoekenden komen in de knel. Dat blijkt eens en te meer uit de kinderopvangtoeslagaffaire, waarover de Tweede Kamer op 19 januari debatteerde met het kabinet.

Dringende oproep

Voorafgaand aan dit debat deed de NOvA een dringende oproep aan de Tweede Kamer en de toekomstige

minister voor Rechtsbescherming en volksvertegenwoordigers:

- 1 Wees zuinig op het stelsel van gefinancierde rechtsbijstand en investeer daarin.
- 2 Toets wetsvoorstellen niet alleen op sec juridische aspecten maar ook op consequenties voor de rechtsbescherming.
- 3 Introduceer gedurende drie jaar na invoering van de wet elk jaar een wettelijke quickscan-verplichting voor de verantwoordelijke minister.
- 4 Laat in het volgend kabinet een minister voor Rechtsbescherming terugkeren, maar dan met de juiste agenda en toereikende middelen.

Meer informatie

Download de Tweede Kamerbrief van de NOvA op advocatenorde.nl/juridische-databank (18 januari 2021).

➤ Gefinancierde rechtsbijstand

NOvA aan Tweede Kamer: zet geen onomkeerbare stappen

De NOvA heeft altijd grote bezwaren gehad tegen de contourennota Herziening stelsel gesubsidieerde rechtsbijstand van november 2018. Ondanks dat vooralsnog geen wetsvoorstel is ingediend, is de NOvA van mening dat controversieelverklaring van eventueel in te dienen wetsvoorstellen in het kader van een stelselherziening van de gefinancierde rechtsbijstand belangrijk is.

Concreet bracht de NOvA onder de aandacht:

- Verklaar eventueel in te dienen wetsvoorstellen volgend uit de contourennota Herziening stelsel gesubsidieerde rechtsbijstand controversieel.
- Neem geen uitvoeringsbesluiten die onomkeerbare stappen in de richting van een stelselherziening zetten.
- Voorkom onnodige uitgaven en start als ministerie van Justitie en Veiligheid geen projecten met advies- en consultantsbureaus.

Op 25 januari bevestigde de minister voor Rechtsbescherming: "De komende periode is er van indiening van een wetsvoorstel of het zetten van onomkeerbare stappen richting een nieuw stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand geen sprake."

Meer informatie

Download de Tweede Kamerbrief van de NOvA op advocatenorde.nl/juridische-databank (20 januari 2021).

Wetgevingsadvies

De NOvA telt zeventien adviescommissies wetgeving, verdeeld over bijna alle disciplines van het recht, die aan de algemene raad advies uitbrengen over wetsvoorstellen. Recent verschenen de volgende wetgevingsadviezen:

Ontwerp-AMvB tot wijziging van het Besluit politiegegevens

Adviescommissie strafrecht, 14 januari 2021

Wijziging van het WvSr en het WvSv in verband met het verbeteren van de bestrijding van heling

Adviescommissie strafrecht, 11 januari 2021

Wet verval bijzondere aanwijzingsbevoegdheid Openbaar Ministerie

Adviescommissie strafrecht, 28 december 2020

Initiatiefwetsvoorstel strafbaar stellen publicatie beelden van slachtoffers

Adviescommissie strafrecht, 24 december 2020

Wetsvoorstel opkoopbescherming en verruiming mogelijkheden tijdelijke verhuur

Adviescommissies huurrecht en bestuursrecht, 18 december 2020

Ontwerp wetsvoorstel Wijzigingswet financiële markten 2022

Gecombineerde Commissie Vennootschapsrecht, 18 december 2020

Verzamelwet Justitie en Veiligheid 2020 en addendum aanscherping strafmaxima mensensmokkel

Adviescommissies strafrecht en vreemdelingenrecht, 9 december 2020

Wijziging van de Vreemdelingenwet 2000 i.v.m. aanscherping van het openbare ordebeleid voor criminele vreemdelingen

Adviescommissie vreemdelingenrecht, 7 december 2020

Benoemingen

Commissie cassatie

Benoemd als lid per 1 januari 2021:

- Mw. mr. D.A. (Daphne) Schreuder

Adviescommissie Beroepsopleiding Advocaten

Benoemd als lid per 1 januari 2021:

- Chr. mr. M.J. (Michaël) van Basten Batenburg
- Mw. mr. H.F.M. (Monique) van de Griendt
- Mw. mr. F. (Fenneke) van der Grinten
- Dhr. mr. C.F.N. (Coen) van Schaijk
- Dhr. prof. dr. mr. J.E. (Jonathan) Soeharno
- Mw. mr. dr. N.C. (Nora) Streep
- Dhr. prof. dr. mr. I. (Ian) Sumner
- Dhr. mr. G. (Gerard) Tangenberg
- Mw. mr. T.B. (Tamara) Trotman
- Mw. mr. J.J. (Jennifer) Willemsen (voorzitter)
- Dhr. prof. mr. B. (Bas) van Zelst
- Mw. mr. Ch.H. (Caroline) van der Zwet

Examencommissie Beroepsopleiding Advocaten

Benoemd als lid per 1 maart 2021:

- Dhr. prof. mr. G.P.M.F. (Gerard) Mols (voorzitter)
- Dhr. mr. J.H. (Jeroen) Brouwer
- Dhr. drs. J.M.J.W. (Joris) Paulussen

Kwaliteit

Online kwaliteitstoetsen en PO-verplichtingen in 2021

Gebruikelijke PO-verplichtingen

Vanwege het coronavirus en het op dat moment beperkte online cursusaanbod zijn vorig jaar de PO-verplichtingen gehalveerd, evenals het aantal uren dat moest worden deelgenomen aan de kwaliteitstoetsen. In 2021 moet weer worden voldaan aan de gebruikelijke opleidingsverplichtingen, zoals in de Voda bepaald.

Online kwaliteitstoetsen verlengd

Sinds april 2020 mogen advocaten onder voorwaarden via videobellen deelnemen aan intervisie en gestructureerd intercollegiaal overleg. Vanwege de coronamaatregelen die het fysiek bij elkaar komen bemoeilijken, heeft de algemene raad de mogelijkheid van online deelname aan kwaliteitstoetsen verlengd tot 1 april 2021. De bestaande voorwaarden blijven hiervoor gelden.

Vacature

De Nederlandse orde van advocaten (NOvA) telt zeventien adviescommissies die advies aan de algemene raad uitbrengen over wetsvoorstellen die ter consultatie aan de NOvA worden voorgelegd.

De NOvA zoekt

Advocaten voor de adviescommissie pensioenrecht

Lijkt het u interessant om naast uw advocatuurlijke werkzaamheden een bijdrage te leveren aan versterking van wetgevingskwaliteit en beleidsmatige en politieke ontwikkelingen op het gebied van het pensioenrecht van dichtbij te volgen, dan wordt u van harte uitgenodigd uw interesse kenbaar te maken.

Werkwijze

De werkwijze van de commissies wordt vastgesteld in overleg met de algemene raad. Ondersteuning vindt zo veel mogelijk plaats door het landelijk bureau van de NOvA. Gemiddeld wordt vier keer per jaar vergaderd. Verder contact vindt zo veel

mogelijk via e-mail plaats. Er staat geen vergoeding tegenover behalve vergoeding van de reiskosten. Eén keer per jaar wordt de vergadering afgesloten met een informeel diner.

Meer informatie

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Elise Korbee via e.korbee@advocatenorde.nl of +31 (0)6 48 41 26 69. Uw interesse kunt u uiterlijk 9 maart 2021 kenbaar maken bij het secretariaat van de NOvA via secretariaat@advocatenorde.nl, onder vermelding van 'sollicitatie adviescommissie pensioenrecht'.

Rechtsstatelijkheid

NOvA-commissie toetst verkiezingsprogramma's op rechtsstatelijkheid

In aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen van 17 maart heeft de NOvA een commissie rechtsstatelijkheid verkiezingsprogramma's ingesteld om de verkiezingsprogramma's op rechtsstatelijkheid te toetsen. De commissie staat onder voorzitterschap van Willem van Schendel, oud-vicepresident van de Hoge Raad.

De commissie toetst de plannen van de politieke partijen op de minimale eisen van rechtsstatelijkheid. Het gaat hierbij om een effectieve toegang tot de rechter, bescherming van elementaire grondrechten en of de overheid zelf zich aan de regels houdt.

Naast voorzitter Willem van Schendel bestaat de commissie uit François van Vloten (secretaris), Camilo Schutte, Channa Samkalden, Daan Hoefsmit, Elaine Mak en Irma van den Berg.

De commissie rechtsstatelijkheid verkiezingsprogramma's streeft ernaar om in de eerste week van maart met haar bevindingen te komen.

Eerdere doorlichtingen van de commissie in 2012 en 2017 hebben een belangrijke inhoudelijke bijdrage geleverd aan de verkiezingsdebatten.

► Strafrecht

Noodmaatregelen

COVID-19 richt wereldwijd veel schade aan. In de hoop de crisis snel achter ons te kunnen laten, worden er ingrijpende maatregelen getroffen. Maatregelen die onze rechten inperken. Eén ding weten we gelukkig zeker, en dat is dat deze noodmaatregelen tijdelijk zijn.

Door / Esther van den Bosch, beleidsadviseur strafrecht NOVA

Ook in de strafrechtspleging zijn in coronatijd ingrijpende beslissingen genomen. Gerechten moesten tijdelijk sluiten. Om de achterstanden die daardoor zijn ontstaan weg te werken, doet het Openbaar Ministerie strafzaken vaker zelf af; zonder tussenkomst van een rechter en helaas nog vaak zonder rechtsbijstand. Zaken waar normaal drie rechters naar keken, worden door één rechter behandeld – als je pech hebt ook in hoger beroep. En nog steeds worden veel zaken per video behandeld, met een verdachte die op afstand de behandeling van zijn eigen zaak moet volgen. Eind 2021 zouden de corona-achterstanden op deze manier moeten zijn verdwenen.

Kennelijk waren deze maatregelen nodig om te voorkomen dat het systeem definitief zou vastlopen. Dat lijkt te slagen, althans volgens de Rechtspraak slinken de achterstanden behoorlijk. De getroffen maatregelen lijken in die zin dus effectief. Maar daarmee zijn we er niet. Achterstanden in het strafrecht zijn niet bepaald nieuw. Al veel langer zijn er zaken waarin het jaren duurt voordat er een einduitspraak volgt, of die voorgoed op een stoffige plank blijven liggen. Die bestaande achterstanden zijn straks niet weg, de oorzaak is niet aangepakt. En noodmaatregelen zijn er niet om blijvend gemaakt worden, hoe efficiënt ze ook zijn. Zeker niet als daardoor een effectieve verdediging wordt beperkt. Er zullen dus structurele plannen gemaakt moeten worden om de problemen in de strafrechtspleging aan te pakken. Plannen die niet alleen de efficiency vergroten, maar die tegelijkertijd ook de rechtsbescherming in voldoende mate waarborgen.

Een aantal organisaties, waaronder politie, OM en de Rechtspraak, lanceerde eind vorig jaar het Actieplan Strafrechtketen. Hiermee zou de komende jaren een extra impuls moeten worden gegeven aan versnelling van doorlooptijden en daarmee ook aan het terugdringen van voorraden. Omdat de ervaring ook hier weer leert dat de advocatuur pas betrokken wordt als plannen (nagenoeg) gereed zijn, doe ik hier nog maar eens een aanbod vanuit de advocatuur om mee te denken over hoe het post-corona beter kan, met voldoende aandacht voor de rechtsbescherming.

Gebruik de *lessons learned* uit de crisis, maar durf ook grenzen te trekken

Iedereen kan zien dat het efficiënter is om maar een derde van het aantal rechters voor een zaak in te zetten, of alleen

een officier van justitie. Om gedetineerden niet meer met busjes en bewaking van en naar de rechtbank te hoeven brengen, maar ze in de gevangenis achter een videocamera te zetten. Als tijdelijke noodmaatregel vallen dergelijke keuzes voor de niet-inhoudelijke behandeling van onderdelen van zaken wellicht nog te verdedigen. Maar we moeten ervoor waken dat efficiency straks de nieuwe norm wordt. Overigens is het nog maar zeer de vraag of het wel zo 'efficiënt' is om het niveau van rechtsbescherming van burgers in zaken tegen de overheid verder omlaag te brengen. Als de toegang tot het recht wordt beperkt, brengt dat uiteindelijk veel schade toe aan de maatschappij als geheel. We kunnen uiteraard leren van de afgelopen tijd. Gebleken is dat telehoren grote voordelen kan hebben, voor alle betrokkenen. De ervaring leert echter ook dat de verbindingen nog lang niet optimaal zijn en dat verdachten die via video aanwezig zijn vaak niet goed kunnen zien of horen wat er in de zittingszaal gebeurt, of wie er tegen hen praat. Willen we in de toekomst vaker gebruikmaken van videoverbindingen in het strafproces dan dient daar verbetering in te komen. Door in die kwaliteit te investeren wordt telehoren aantrekkelijker, en zal er in de toekomst vermoedelijk vaker vrijwillig gebruik van worden gemaakt. Die vrijwilligheid is van cruciaal belang. Dat het instemmingsvereiste voor videoconferencing in de coronawetgeving is losgelaten, was bedoeld als noodmaatregel. Zolang de gerechten dicht of beperkt open zijn, is het voorstelbaar dat geen instemming van de verdachte hoeft te worden gevraagd om een zaak op afstand te behandelen. Maar ook deze maatregel is niet voor niets tijdelijk: uiteindelijk moeten we weer terug naar de situatie waarin fysieke aanwezigheid de regel is en behandeling op afstand alleen mogelijk als alle procespartijen daarmee instemmen.

Zoek vaker afstemming met de verdediging

Agendaproblemen, het laat opgeven van onderzoekswensen: vertraging in het strafproces wordt niet zelden in de schoenen van de verdediging geschoven. Wie beter kijkt, ziet dat het actief zoeken van afstemming met de verdediging, bijvoorbeeld over het plannen van een zaak, veel vertraging kan voorkomen. Net als het tijdig verstrekken van stukken trouwens. Hiervoor is een cultuurverandering nodig. Maar er is hoop: tijdens de crisis lijkt het zoeken van afstemming net iets soepeler te gaan dan daarvoor. Maak daar een gewoonte van.

Investeer in alle onderdelen van de strafrechtspleging

Vrijwel alle spelers in de strafrechtspleging, niet in de laatste plaats de sociale advocatuur, hebben de afgelopen jaren te maken gekregen met bezuinigingen. De rek is er volledig uit. Om dit proces te keren, zijn investeringen nodig. Het wordt tijd dat het nieuwe kabinet uitstraalt hoe belangrijk en onmisbaar die investeringen zijn, dat ze veel meer zijn dan een kostenpost. Zoals de commissie-Van den Emster in 2017 schreef:

‘Om ervoor te zorgen dat de strafrechtketen de ontwikkelingen in de criminaliteit kan bijhouden en ook in de toekomst het vertrouwen van de burger waard is, is een verdere substantiële en structurele versterking van de strafrechts-

pleging nodig aan de hand van een ambitieuze investeringsagenda. Die betaalt zich terug in een samenleving waarin recht, vrijheid en veiligheid worden gewaarborgd door een effectieve strafrechtspleging. Niet alleen zijn investeringen nodig in politie, OM en Rechtspraak, maar ook bij de overige partners in de strafrechtketen, inclusief executie en rechtsbijstand.’

Noodmaatregelen zijn niet voor niets tijdelijk, niemand wil een permanente avondklok. Het is tijd voor een structurele, verantwoorde aanpak van de problemen in de strafrechtketen. Investeringen zijn daarbij onvermijdelijk – ook in de rechtsbijstand die met betrekking tot de financiering al zo lang een sluitpost is. Het is het waard en het betaalt zichzelf op termijn terug.

Ondertussen op het Binnenhof

Voor advocaten relevante Haagse debatten en wetten

Stelselherziening gefinancierde rechtsbijstand

Op 20 januari besprak de Tweede Kamer de voortgang van de stelselherziening gefinancierde rechtsbijstand. Voorafgaand sprak de NOvA haar waardering uit over de 19 miljoen die het kabinet onlangs toegezegde voor sociaal advocaten in het familierecht, maar benadrukte met klem dat het meermaals herhaalde kernprobleem van structureel te lage vergoedingen hiermee niet is opgelost. Nu al mijdt 80% van de sociaal echtscheidingsadvocaten complexe zaken omdat de vergoeding te laag is, zo blijkt uit een enquête van de NOvA. Het voeren van een levensvatbare praktijk wordt financieel steeds moeilijker. De toegang tot het recht voor mensen met een smalle beurs komt daardoor steeds verder onder druk te staan. Dit maakte de kinderopvangtoeslagaffaire nog eens pijnlijk duidelijk. Naast de oproep – daags voor het Kamerdebat hierover op 19 januari – om in het stelsel van gefinancierde rechtsbijstand te investeren, pleit de NOvA daarom voor een stelselbrede herijking in 2021 die ook moet leiden tot een redelijke vergoeding voor sociaal advocaten.

Experiment rechtsbijstandsverzekeraars

Op 22 januari reageerde de minister voor Rechtsbescherming op Kamervragen over het ACM-bericht ‘experiment NOvA met advocaten bij rechtsbijstandsverzekering is stap in goede richting’. Minister Dekker zei ‘het toe te juichen als nieuwe aanbieders zich aandienen’, maar ook dat zij ‘met hun innovatie bijdragen aan verbetering van de toegang tot het recht. Als zij advocaten (in dienstbetrekking) inzetten, is het van belang dat de

kernwaarden en de kwaliteit niet in het gedrang komen, overeenkomstig het door de NOvA ingezette beleids-traject’. De minister doelde hiermee op het op 1 januari 2021 gestarte experiment, waarin het rechtsbijstandsverzekeraars wordt toegestaan om ook voor niet-verzekerden op te treden. De belangrijke kernwaarde onafhankelijkheid blijft tijdens het experiment intact doordat het merendeel van de bestuurders van deelnemende rechtsbijstandsverzekeraars zelf advocaat moet zijn. Het experiment is onderdeel van een breder onderzoek naar een mogelijk nieuw systeem van regelgeving rond toegestane bedrijfsstructuren voor advocaten.

Evaluatie Wpta

Op 27 januari beantwoordde de minister voor Rechtsbescherming een lange lijst met vragen van de vaste commissie voor Justitie en Veiligheid inzake het eindrapport evaluatie van de Wet positie en toezicht advocatuur (Wpta). Minister Dekker liet weten dat ‘de beleidsmatige uitwerking van de aanbevelingen op dit moment plaatsvindt in samenwerking en overleg met de (diverse organen van de) NOvA en waar nodig ook met andere ketenpartners, zoals de raden en het Hof van Discipline’. In een gezamenlijke reactie op het eindrapport vroegen de algemene raad van de NOvA en het dekenberaad op 20 januari al om een snelle implementatie van de aanbevelingen uit het evaluatierapport Wpta. Deze aanbevelingen zijn in lijn met de voorstellen die de NOvA vorig jaar al deed in haar position paper Wpta en overeenkomstig de wens van het dekenberaad. De minister zegde toe de Tweede Kamer in de tweede helft van 2021 nader te informeren.

**FINANCIERING VAN RECHTSZAKEN
EN ARBITRAGEZAKEN**
No Cure No Pay

LIESKER
PROCESFINANCIERING

Burgemeester de Manlaan 2 | 4837 BN Breda
+31 (0)76 530 36 00 | www.liesker-procesfinanciering.nl

LIESKER
KARTELSCHADE

Louizalaan 207 | B-1050 Brussels
+32 (0)487 39 10 83 | www.liesker-kartelschade.nl

info@liesker.com

wormhoudt berg advocaten

zoekt in verband met het vertrek van een van de kantoorgenoten per 1 mei 2021

een advocaat

die op basis van kostendeling het kantoor wil komen versterken.

De voorkeur gaat uit naar een collega die zich bezig houdt met
arbeidsrecht e/o sociale zekerheidsrecht e/o huurrecht e/o personen- en familierecht e/o strafrecht
e/o vreemdelingenrecht e/o asielrecht e/o letselschaderecht

kenmerkend voor ons kantoor:
goed bereikbaar en centraal gelegen
(t.o. het Vondelpark)
alle voorzieningen beschikbaar, lage kosten

Reacties s.v.p. aan:
mr. R.H. Wormhoudt
Amstelveenseweg 4, 1075 XH Amsterdam
020-6185330
rhwormhoudt@wormhoudtbergadvocaten.nl

Familierecht

Tachtig procent sociaal echtscheidingsadvocaten mijdt complexe zaken

Als gevolg van de te lage vergoedingen geven acht op de tien echtscheidingsadvocaten in de gefinancierde rechtsbijstand aan (soms) complexe zaken te weigeren. Daarnaast overweegt bijna de helft om helemaal te stoppen met het verlenen van gefinancierde rechtsbijstand. Dit blijkt uit een enquête van de NOvA, waarop ruim 1.100 sociaal advocaten gespecialiseerd in echtscheiding hebben gereageerd.

Voor rechtzoekenden met een laag inkomen wordt het hierdoor steeds moeilijker om een sociaal advocaat te vinden die hen kan helpen bij een echtscheiding of voogdijzaak. Dit leidt in sommige gevallen zelfs tot het uitstellen of afzien van echtscheiding of het niet kunnen zien van kinderen.

Voortgang stelselherziening

De NOvA waardeert de 19 miljoen euro die het kabinet onlangs heeft toegezegd voor sociaal advocaten in het familierecht, maar blijft met klem benadrukken dat het meermaals herhaalde kernprobleem van structureel te lage vergoedingen hiermee niet is opgelost.

Meer informatie

- Download de Tweede Kamerbrief van de NOvA over de stelselherziening gefinancierde rechtsbijstand op advocatenorde.nl/juridische-databank (14 januari 2021).
- Download de conclusies van de enquête familierecht op advocatenorde.nl/nieuws (14 januari 2021).

Duurzaamheid

NOvA verhuisd naar Monarch Tower

Eind december 2020 is de Nederlandse orde van advocaten verhuisd naar de Monarch Tower in Den Haag.

De NOvA heeft duurzaamheid hoog in het vaandel staan. Met de verhuizing naar de Monarch, dat beschikt over een excellent duurzaamheidscertificaat, komt dat ook in de huisvesting tot uitdrukking. Het gebouw ligt dicht bij de stations CS en Laan van NOI en is daardoor gemakkelijker met het openbaar vervoer bereikbaar. De NOvA beschikt in de Monarch over diverse vergaderruimtes die ook voor specialisatieverenigingen en andere organisaties binnen de balie beschikbaar zijn, zodra de coronasituatie dat toelaat. De nieuwe huisvesting is kostenneutraal ten opzichte van het oude pand.

Regelgeving

Met ingang van 1 januari 2021 zijn er wijzigingen doorgevoerd in de regelgeving van de NOvA:

- Verordening op de advocatuur (n.a.v. VO-14 Verzamelverordening 2020, VO-15 Wijzigingsverordening experiment rechtsbijstandsverzekeraars)
- Regeling op de advocatuur (n.a.v. R-14 Wijzigingsregeling lijst rechtsgebieden 2020, R-15 Verzamelregeling 2020, R-16 Wijzigingsregeling beoordelingscriteria peer review 2020)
- Beleidsregel onderwijs en toetsen BA (n.a.v. wijziging Beleidsregel detachering, Beleidsregel kantoorhouden buiten Nederland en Beleidsregel onderwijs en toetsen BA)
- Beleidsregel detachering
- Beleidsregel kantoorhouden buiten Nederland
- Besluit financiële bijdrage 2021
- Besluit subsidieplafond 2021

Alle actuele wet- en regelgeving vindt u op regelgeving.advocatenorde.nl.

Van de tuchtrechter

Deze uitspraken zijn geselecteerd en bewerkt door de Commissie Disciplinaire Rechtspraak, bestaande uit Tjitske Cieremans, Han Jahae, Maurice Mooibroek en Robert Sanders

Optreden in hoedanigheid van vereffenaar nalatenschap

- Hof van Discipline 24 augustus 2020, zaak nr. 200028, ECLI:NL:TAHVD:2020:146.
- Gedragsregels 1 en 9.
- Advocaat heeft als vereffenaar nalatenschap tijd geschreven voor werkzaamheden inzake door klager tegen hem ingediende klachten.

In deze zaak is mr. X aangesteld als vereffenaar van een nalatenschap. Er wordt een klacht tegen hem ingediend door de zoon van de overledene. Centraal staat dus de vraag of mr. X in zijn optreden als vereffenaar zich zodanig heeft gedragen dat hij daarmee het vertrouwen in de advocatuur heeft geschaad.

Er zijn acht erfgenamen betrokken bij de nalatenschap. Er lopen procedures tussen klager en enkele andere erfgenamen. Klager meent dat mr. X als vereffenaar een onjuiste declaratie heeft opgesteld en die ten laste van de boedel heeft gebracht. De declaratie is onvoldoende gespecificeerd en kan dus niet gecontroleerd worden, aldus klager. Dit is niet de enige klacht die klager tegen mr. X had: dat waren er ten minste tien. Mr. X heeft in het kader van de vereffening van de nalatenschap aan de kantonrechter aangegeven dat hij en een kantoorgenoot tijd hebben moeten besteden aan die klachten en die tijd geregistreerd hebben als onderdeel van het salarisverzoek waarover de kantonrechter, ten laste van de nalatenschap, zou dienen te beslissen. Klager meent dat dat niet mag.

De raad stelde vast dat mr. X een andere functie dan die van advocaat had, namelijk, de rol van vereffenaar, maar ook dan volgens het advocatentuchtrecht getoetst moeten worden of hij het vertrouwen in de advocatuur had geschaad. Vervolgens stelde de raad bij de klachtbeoordeling vast dat mr. X er geen geheim van had gemaakt dat hij aan de klachten bestede uren had meegenomen bij het bij de kantonrechter ingediende salarisverzoek ten laste van de boedel. Het was en is volgens de raad aan de kantonrechter, die over dat salarisverzoek beslist, om die uren al dan niet goed te keuren. En klager kan daar dan tegen in verzet, hetgeen klager ook had gedaan. Aldus toetst de kantonrechter, daar hoort de discussie ook thuis, en was niet gebleken van bijzondere omstandigheden op grond waarvan er ook nog een rol voor de raad was weggelegd. Daarmee werd de klacht ongegrond verklaard.

Klager denkt daar anders over en gaat in beroep bij het hof. De raad had volgens hem miskend dat de boedel negatief was, dat de uren niet in het belang van de boedel waren gemaakt en dat de kantonrechter salarisverzoeken alleen marginaal toetst. Mr. X had er gewoon niet op mogen vertrouwen dat hij zo mocht declareren en dat viel hem te verwijten, aldus klager.

Het hof is er kort over en vindt net als de raad dat klachten over de hoogte van een declaratie van een vereffenaar niet bij de tuchtrechter thuishoren. Mr. X is in zijn verzoek aan de kantonrechter transparant geweest over de bestede uren. Er is geen sprake geweest van misleiding of verstrekking van onjuiste informatie. Er is dan ook geen sprake van dat mr. X met zijn optreden het vertrouwen in de advocatuur heeft geschaad. Het hof bevestigt daarmee het oordeel van de raad.

Weigering intrekken dagvaarding ondanks instructies cliënt

- Hof van Discipline 6 juli 2020, zaak nr. 200032D, ECLI:NL:TAHVD:2020:122.
- Artikel 10a jo 47a lid 3 en lid 4 Advocatenwet; Gedragsregels 2 en 14.
- Advocaat stelt voorwaarde dat schikkingsbedrag op zijn derdenrekening wordt overgemaakt.

In deze zaak bereiken de eiser, cliënt van mr. X, en de wederpartij, een woningbouwvereniging, nadat de dagvaarding is uitgebracht en aangebracht een schikking. De correspondentie daarover wordt tussen cliënt en woningbouwvereniging gevoerd met mr. X in de cc. Onderdeel van de schikking is dat de dagvaarding niet wordt aangebracht. De woningbouwvereniging biedt aan het schikkingsbedrag rechtstreeks aan de cliënt te betalen en de cliënt stemt daarmee in. Dan komt mr. X in actie. Het schikkingsbedrag moet op zijn derdenrekening overgemaakt worden, anders wordt de dagvaarding niet ingetrokken. Cliënt protesteert en geeft mr. X instructies om de dagvaarding in te trekken, ook nog twee keer nadat hij het schikkingsbedrag van de woningbouwvereniging had ontvangen. Maar mr. X zet door, neemt nog een conclusie van repliek en laat het op de comparitie aankomen, stellende dat het schikkingsbedrag niet op zijn derdenrekening was ontvangen en daarmee niet bevrijdend was betaald. Op de comparitie verschijnen de cliënt en de woningbouwvereniging. Mr. X is er niet bij. De kantonrechter maakt het proces-verbaal

op waaruit blijkt dat eiser en woningbouwvereniging het allang eens waren en de kwestie als afgedaan beschouwen. De vordering wordt vervolgens afgewezen. Mr. X wordt in de proceskosten van de woningbouwvereniging veroordeeld omdat mr. X zonder opdracht van zijn cliënt is blijven optreden.

Dan dient de woningbouwvereniging een klacht in bij de deken. Er vindt een bespreking plaats met mr. X maar er komt geen oplossing. Wanneer de deken de klacht doorzendt naar de Raad van Discipline, schikt mr. X alsnog met de woningbouwvereniging. Die laatste trekt haar klacht dan in.

Daarmee is de kous nog niet af. De raad besluit tot voortzetting van de klachtbehandeling om redenen van algemeen belang. De deken werkt daaraan mee, maar formuleert geen eigen klachten. De raad verklaart echter drie oorspronkelijke klachten gegrond. Mr. X had niet mogen weigeren de dagvaarding in te trekken, dat niet afhankelijk mogen stellen van betaling op zijn derdengeldenrekening en had zijn cliënt beter op de hoogte moeten houden van de namens deze cliënt ondernomen proceshandelingen.

Mr. X gaat in hoger beroep. Zonder eigen dekenklachten, zo stelt hij, had de raad niet-ontvankelijkheid moeten uitspreken. Bij de oorspronkelijke klachten had de toenmalig klager bovendien geen eigen belang. Daar is het hof het niet mee eens. Voortzetting van de behandeling van de oorspronkelijke klachten is een bevoegdheid van de raad. De raad geeft de deken gelegenheid om zelf een standpunt in te brengen, maar het is niet nodig dat er eigen dekenklachten komen. De deken krijgt de positie van klager. Dan is de vraag of de oorspronkelijk klager belang had niet meer relevant. De deken kan immers ook klachten naar voren brengen die om de positie en het belang van de cliënt gaan. Aldus zijn de klachten terecht behandeld door de raad.

Ook een tweede bezwaar van mr. X wordt gepasseerd. Mr. X stelde dat er geen noodzaak tot handhaving van het algemeen belang meer was omdat de cliënt geen schade had geleden en de wederpartij door middel van de schikking met mr. X gecompenseerd was. Volgens het hof verloor mr. X echter uit het oog dat het tuchtrecht geen genoegdoening voor cliënt of wederpartij beoogt, maar het streven naar behoorlijk gedrag volgens de normen voor advocaten. Het hof benadrukt dat het handelen van mr. X onbegrijpelijk en ernstig verwijtbaar was geweest, in strijd met de kernwaarden deskundigheid en integriteit en bovenal het vertrouwen in de advocatuur had geschaad. Ook minder gelukkig eindigt het bezwaar tegen de maatregel die de raad had opgelegd: een schorsing van twee

maanden. Het hof acht een schorsing van dertien weken op zijn plaats, temeer nu mr. X een rijk tuchtrechtelijk verleden heeft. Alleen vanwege het vergelijk met de oorspronkelijk klager en een verbetertraject in overleg met de deken, worden van die dertien weken er zes voorwaardelijk opgelegd.

Wel of geen gemachtigde van B en W

- Raad van Discipline 's-Hertogenbosch, zaak nr. 20-018/DB/ZWB, ECLI:NL:TADRSHE:2020:53.
- Artikel 46 Advocatenwet; Gedragsregel 9 lid 1.
- Klaagster heeft geen belang bij klacht over punt dat speelt in de cliëntrelatie tussen gemeente Y en mr. X.

Klaagster in deze zaak had een geschil met de gemeente Y. In de bezwaarfase vond een hoorzitting plaats bij de bezwaarschriftencommissie van de gemeente Y. Mr. X was daar aanwezig, naar eigen zeggen namens het college van B en W. Later, bij de afwijzende beslissing op bezwaar met verbetering van gronden, blijkt dat mr. X de afdeling vertegenwoordigde die de oorspronkelijke beslissing waarvan bezwaar had genomen. Mr. X vertegenwoordigde niet ook B en W. Volgens de procesregeling van de bezwaarschriftencommissie mocht de afdeling die de beslissing had genomen deze toelichten tijdens de zitting. Dat zou dan de rol van mr. X zijn geweest: niet die van gemachtigde van B en W.

Dat levert mr. X een klacht op. Ten onrechte zou mr. X tijdens de hoorzitting in de bezwaarfase zich als gemachtigde van B en W hebben gepresenteerd, daar zelfs bekrachtigingshandelingen namens B en W hebben verricht waartoe mr. X niet bevoegd was. Hij zou dus onjuiste informatie hebben verstrekt over zijn hoedanigheid en ondoelmatig hebben gehandeld en klaagster op kosten hebben gejaagd.

De raad stelt vast dat mr. X onweersproken een opdracht had van de gemeente Y. Mr. X stelde van een ambtenaar van de gemeente Y opdracht te hebben gekregen om de gemeente Y te vertegenwoordigen in de bezwaarschriftenprocedure. Kennelijk was er tijdens de hoorzitting onduidelijkheid over de vraag of B en W bevoegd waren om een besluit te nemen waarover het bezwaar ging. Er is door mr. X in elk geval niet bewust onjuiste informatie verstrekt. Bovenal is dit een punt dat speelt in de cliëntrelatie tussen gemeente Y en mr. X en heeft klaagster geen belang om hierover te klagen. Evenmin is gebleken dat mr. X ondoelmatig heeft gehandeld en klaagster onnodig op kosten heeft gejaagd. De klacht wordt daarom deels niet-ontvankelijk en voor het overige ongegrond verklaard.

Boomjuridisch

Nu beschikbaar

De persoon van de verdachte

De rapportage pro Justitia vanuit het Pieter Baan Centrum

Redactie: T. den Boer,
J.E. Beekman en F.
Koenraadt
ISBN: 9789462908659
eISBN: 9789089742360
4e druk, 2021, 318 p.
€ 45,00

Bestel uw exemplaar vandaag
via www.boomjuridisch.nl

Boomjuridisch

Transfers

Wie, wat, waar?

Wie vertrok, wie stopte en wie begon voor zichzelf? Bent u onlangs van kantoor gewisseld of eigen baas geworden? Mail uw verhaal of meld u aan via redactie@advocatenblad.nl.

Naar ander kantoor

Bäumler, mw. mr. M.M.: Cogens Advocaten te Heerlen
Berg, mr. J.A.Th. van den: Yur Advocaten B.V. te Rotterdam
Blok, mr. B.M.: Facebook Nederland B.V. te Amsterdam
Blox, mw. mr. D.J.C.: Ten Advocaten N.V. te 's-Hertogenbosch
Boer, mr. S.: Boendermaker Letselschade Advocatuur te Hilversum
Boersen, mr. S.L.: Stek te Amsterdam
Bom, mr. R.: BRON advocaten te Breda
Bont, mr. C.R.J. de: Van Gelder Advocaten te Tilburg
Bouwers, mw. mr.

Budik, mr. R.: Bavelaar Advocaten te Amsterdam
Bulthuis, mr. E.J.L.: Bunders Lok Advocaten te Amsterdam
Burgers, mr. J.G.: Advocatenkantoor Oudegracht te Alkmaar
Carapiet, mr. T.C.: Wintertaling Corporate M&A te Amsterdam
Christ, mw. mr. J.H.: Tata Steel Nederland Services BV te Velsen-Noord
Ciocianu, mw. mr. Z.E.: Allen & Overy LLP te Amsterdam
Cnossen, mr. D.W.L.: Dommerholt Advocaten N.V. te Heerenveen
Cohen Tervaert, mr. D.: Blauw Tekstra Uding Advocaten te Amsterdam

Amstelveen
Dijk, mr. D.A.W. van: Greenberg Traurig, LLP te Amsterdam
Dijk, mr. J. van: Staal Van Dijk Advocaten te Winschoten
Dix, mw. mr. D.C.: MA law te Utrecht
Driessen, mw. mr. M.G.T.: Stibbe N.V. te Amsterdam
Duijm, mr. J.C.M.: Osborne Clarke N.V. te Amsterdam
Elzerman, mw. mr. Ph.H.: Benthem Grutama Advocaten te Zwolle
Es, mr. J.P.C.M. van: Visser Walkate Friperson advocaten te 's-Gravenhage
Es, mw. mr. C.C.V. van: BarentsKrans Coöperatief U.A. te 's-Gravenhage

Galen, mr. A.W.J. van: Seebregts & Saey Strafrechtadvocaten te Rotterdam
Gendt, mw. mr. S.C. van: HVG Law LLP te Amsterdam
Gijzen, mr. J.C.R.: Karakaya Strafrechtadvocaten te Apeldoorn
Gilliam, mw. mr. S. de: BarentsKrans Coöperatief U.A. te 's-Gravenhage
Gocmen, mw. mr. A.C.: Advocatenkantoor Hamers te Rotterdam
Groenendijk, mr. N.: Stibbe N.V. te Amsterdam
Groenhart, mr. N.W.: Pels Rijcken & Droogleever Fortuijn N.V. te 's-Gravenhage
Groothuismink, mw. mr. S.: Damsté

Partners Advocaten te Amsterdam
Hellendoorn, mr. J.: TRC advocaten te Veldhoven
Hesselink, mr. J.M.: KERN Advocatuur te Amsterdam
Heuvel, mw. mr. F. van den: Si! Advocatuur te Arnhem
Hoeksma, mr. E.H.: Damsté advocaten - notarissen te Enschede
Hoogendoorn, mr. H.F.C.: Mantz & Stam Advocaten te 's-Gravenhage
Horsten, mw. mr. J.F.: Wintertaling Vastgoed- en Arbeidsrecht te Amsterdam
Hueting, mr. H.M.: Advocatenkantoor Elmers BV te Brielle
Ibrahim, mr. S.: Kalff Katz & Franssen

'Alles zelf beslissen'

Charlotte van Sadelhoff (31) werkte voorheen op de vastgoedsectie bij De Advocaten van Van Riet in Utrecht. Sinds begin van dit jaar runt ze haar eigen kantoor Van Sadelhoff Legal. Haar kantoor is gespecialiseerd in omgevingsrecht en algemeen bestuursrecht. 'Het is echt juridisch puzzelen. Je bedenkt oplossingen voor je cliënt en probeert hem door het oerwoud van regels heen te loodsen. Tegelijkertijd heb je met veel verschillende belangen te maken.' Het was altijd al een droom om ooit haar eigen advocatenkantoor te beginnen. 'Ik kan alles zelf beslissen, van marketing tot de zaken die ik behandel en de manier waarop. Ook de locatie is top, in het WTC, midden in het centrum van Utrecht.'

S.H.: Scott+Scott Attorneys at Law LLP te Amsterdam
Brands-van den Berg, mw. mr. M.N.: De Boorder Familie- en Erfrecht Advocaten & Mediators te Amsterdam
Broekman, mw. mr. T.J.C.M.: WERK advocaten te Hilversum
Buchele, mw. mr. P.P.E.: Spijker Strafrecht Advocaten te Arnhem

Çolak, mw. mr. Ü.D.: Jansen & van de Luitgaarden Advocaten te Roosendaal
Coppens, mr. H.: AKD te Eindhoven
Courten, mw. mr. P.: Paulussen Advocaten N.V. te Maastricht
Cusell, mr. O.C.: Wintertaling Corporate M&A te Amsterdam
Dam, mw. mr. G. van: Meijburg & Co te

Eshoff, mw. mr. A. van den: Douffet Heuts advocaten te Sittard
Feenstra, mw. mr. L.W.: Pot Jonker Advocaten N.V. te Haarlem
Feitsma, mr. J.R.: Defenz Advocaten te Drachten
Feroegh, mr. M.: De Roos Advocaten te Amsterdam
Frielink, mr. J.: Hielkema & Co te Amsterdam

advocaten - notarissen te Enschede
Gunnink, mw. mr. J.: Van Wassenaer Wytema Letselschade-advocaten & Mediation te Haarlem
Haaijer, mr. M.E.: Ariëns Advocaten te Amersfoort
Haanraads, mw. mr. L.E.: Loyens & Loeff N.V. te Amsterdam
Hartog, mw. mr. D.B. den: De Vos &

Advocaten te Amsterdam
Jaburg, mr. T.W.: Van Koutrik Advocaten LLP te Amsterdam
Jansen, mr. O.J.D.M.L.: van Ardenne & Crinice le Roy Advocaten NV te Rotterdam
Jansen, mw. mr. S.F.: De Koning Vergouwen Advocaten te Amsterdam
Janssen, mw. mr. J.: Advocaten van Nu te

's-Hertogenbosch
Jong, mr. R.N. de:
 Certa Advocaten B.V. te
 Amsterdam
Jong, mw. mr. H.
 de: Wille Donker
 advocaten te Alphen
 aan den Rijn
Jongmans, mr. M.W.J.:
 AKD te Rotterdam
 Josephus Jitta, mr. A.D.:
 DLA Piper Nederland
 N.V. te Amsterdam
Kamsteeg, mr. J.J.M.I.:
 Van As Advocaten te
 's-Hertogenbosch
Kanhai, mw. mr. S.C.:
 Roelofs & Drubbel te
 Lelystad
Keizers, mr. B.A.:
 Van Doorne N.V. te
 Amsterdam
Kelder, mr. M.G.:
 Milestone Advocaten te
 Utrecht
Kemkers, mw. mr.
 W.M.: Greenberg
 Traurig, LLP te
 Amsterdam
Kerstens, mr. L.J.J.:
 Rutgers Posch Visée
 Endedijk te Amsterdam
Klein, mr. R.: Nysingh
 advocaten - notarissen
 N.V. te Zwolle
Klein, mw. mr. P.E.M.:
 AKD te Rotterdam

Advocaten te Utrecht
Kok, mr. W.P.:
 Osborne Clarke N.V. te
 Amsterdam
Koopman, mw. mr. E.:
 Wintertaling Corporate
 M&A te Amsterdam
Kop, mr. J.W.: Houthoff
 New York B.V. te New
 York
Kosterink, mw.
 mr. M.D.: AKD te
 Amsterdam
Kraaijvanger, mr.
 R.L.G.: Van Odijk
 Advocaten B.V. te
 Utrecht
Kuiper, mw. mr.
 F.D.A.C.: BG.Legal te
 's-Hertogenbosch
Kuit, mr. O.P.: Farber
 Zwaanswijk Advocaten
 B.V. te 's-Gravenhage
Large, mr. S.H.W. Le:
 BOLT Advocaten te
 Utrecht
Lavieren, mw. mr.
 C.K. van: Project
 Moore Advocaten te
 Amsterdam
Leander, mw. mr.
 G.C.: Hogan Lovells
 International LLP te
 Amsterdam
Leenders, mw. mr.
 L.: AZR Law Office te
 's-Gravenhage

Martina-Dirks, mw. mr.
 E.S.: Knuwer advocaten
 Alkmaar te Alkmaar
Meier, mw. mr. T.:
 Hallmans Meier
 advocaten & mediators
 te Meppel
Meinen, mw. mr. L.:
 Smallegange N.V. te
 Rotterdam
Mikes, mr. A.G.:
 Clifford Chance LLP te
 Amsterdam
Moustaine, mw. mr. C.:
 El Assrouiti Advocaten
 te Amsterdam
Mulder, mr. J.:
 BarentsKrans
 Coöperatief U.A. te
 's-Gravenhage
Muurlink, mr. R.:
 Knuwer advocaten
 Alkmaar te Alkmaar
Nederhoed, mr. A.J.:
 Fort Advocaten N.V. te
 Amsterdam
Nederveen, mr. R.W.:
 Hielkema & Co te
 Amsterdam
Offermans, mw. mr.
 C.A.: Cogens Advocaten
 te Heerlen
Osinski, mr. L.K.:
 BANNING N.V. te
 's-Hertogenbosch
Pelzer, mw. mr. B.M.J.:
 Bout Advocaten te

Smallegange N.V. te
 Rotterdam
Raatjes, mw. mr. J.F.A.:
 Bierens van Boven
 Advocaten te Assen
Renzen, mr. M.W.:
 Yur Advocaten B.V. te
 Rotterdam
Rijkhoff, mw. mr.
 R.G.M.: Rijkhoff De
 Heer Advocaten te
 Almere
Roefs, mw. mr.
 J.M.M.: LXA N.V. te
 's-Hertogenbosch
Roelandschap, mw. mr.
 I.W.A.: Holla Advocaten
 te 's-Hertogenbosch
Roeleven, mw.
 mr. E.J.A.: Cogens
 Advocaten te Heerlen
Schölvinc, mr. T.J.:
 Wintertaling Corporate
 M&A te Amsterdam
Schothorst-Gransier,
 mw. mr. E.J.P.:
 Simmons & Simmons
 LLP te Amsterdam
Schraven, mw. mr.
 M.C.: VTH Advocatuur
 te Tilburg
Schrouff, mw. mr.
 M.L.M.: Cogens
 Advocaten te Heerlen
Schuttelaar, mr. L.P.:
 BANNING N.V. te
 's-Hertogenbosch

Sweens, mr. A.J.J.:
 Knuwer advocaten Den
 Helder te Den Helder
Tack, mw. mr. H.A.F.C.:
 STYX Advocaten te
 Amsterdam
Tan, mw. mr. A.C.W.K.:
 De Brauw Blackstone
 Westbroek N.V. te
 Amsterdam
Teeuwen, mr. Th.H.A.:
 Berculo Advocaten te
 Utrecht
Tromp, mw. mr. J.:
 La Gro Geelkerken
 Advocaten B.V. te
 's-Gravenhage
Uijttenhove-Kuitert,
 mw. mr. J.G.: Ysquare
 B.V. te Amsterdam
Norden, mw. mr. S. van:
 Simmons & Simmons
 LLP te Amsterdam
Veen-Brom, mw. mr.
 A.J.A.M.: Van Gelder
 Advocaten te Tilburg
Veer, mw. mr. M.A. van
 der: Landal GreenParks
 B.V. te 's-Gravenhage
Veldman, mw. mr.
 I.J.W.: Loyens & Loeff
 N.V. te Amsterdam
Verlinden-Bijlsma,
 mw. mr. J.C.: Provincie
 Zuid-Holland te
 's-Gravenhage
Verrest, mr. M.E.J.:

Samenwerken in breed perspectief

Barbara Pelzer (46) is onlangs overgestapt naar Bout Advocaten in Groningen. Ze is er werkzaam als arbeidsrechtadvocaat. 'De snelheid en doelgerichtheid van het rechtsgebied spreken me aan.' Bij Bout Advocaten werken achttien collega-advocaten, onder meer actief op het gebied van arbeidsrecht, bestuursrecht, faillissementsrecht en familierecht. Pelzer kijkt uit naar de samenwerking. 'Met mijn collega's kan ik makkelijk overleggen waardoor ik cliënten in een breed perspectief van dienst kan zijn.' Wanneer een werkdag voor haar geslaagd is? 'Als cliënten tevreden zijn en ik het gevoel heb van toegevoegde waarde te zijn geweest bij het vinden van een oplossing voor de cliënt.'

Klootwijk, mw. mr.
 B.E.P.: Greenberg
 Traurig, LLP te
 Amsterdam
Kneefel, mw. mr.
 S.F.J.: Six Advocaten te
 Amsterdam
Köbben, mw. mr. S.C.:
 Moree Gelderblom
 advocaten te
 Rotterdam
Koesveld, mw. mr. J.
 van: Advocaten in de
 Praktijk te Utrecht
Koevoets, mr. E.P.: FNV

Leijssen, mr. R.J.:
 Damsté advocaten -
 notarissen te Enschede
Lieffijn, mr. G.: Knuwer
 advocaten Den Helder
 te Den Helder
Lingen, mr. P. van:
 Knuwer advocaten
 Alkmaar te Alkmaar
Maatman, mr. R.H.:
 Advocatenkantoor
 Abarbanel te Buren gld
Manse, mw. mr. A.M.:
 Wieringa Advocaten te
 Amsterdam

Groningen
Plass, mr. E.H.J.: TRC
 advocaten te Veldhoven
Polet, mr. J.E.: Bird &
 Bird (Netherlands) LLP
 te 's-Gravenhage
Pollen, mr. Z.H.P.:
 Taylor Wessing N.V. te
 Eindhoven
Poort, mr. R.T.: Poort
 Westernman Meijer
 Advocaten te Beverwijk
Pranjic, mr. D.: Tomlow
 Advocaten te Utrecht
Putter, mr. S.N.J.:

Schütz, mw. mr. M.:
 Paulussen Advocaten
 N.V. te Maastricht
Severiens, mr. M.M.J.:
 Damsté advocaten -
 notarissen te Enschede
Star, mw. mr. C.R. van
 der: Osborne Clarke
 N.V. te Amsterdam
Staudt-Bos, mw. mr. C.:
 AKD te Eindhoven
Stellingwerf, mw. mr.
 L.: ScheerSanders
 Advocaten te
 's-Gravenhage

Shell International B.V.
 te 's-Gravenhage
Vliet, mr. R.P. van der:
 AKDP Advocaten te
 Amsterdam
Vlis, mw. mr. M.J. van
 der: Meijer & Sarin
 advocaten te Haarlem
Voermans, mw. mr.
 Y.M.: Hogan Lovells
 International LLP te
 Amsterdam
Vonk, mr. E.J.: St. GGZ
 Drenthe te Assen
Vreede, mw. mr.

S.A.: BarentsKrans
Coöperatief U.A. te
's-Gravenhage
Vreugdenhil, mr. A.:
Cees Advocaten N.V. te
Naaldwijk
Vries-Blom, mw. mr.
L.E.M.: EBH Legal B.V.
te Delft
Vuik, mr. N.T.C.:
Meulenkamp
Advocaten te Venlo
Wery, mr. J.C.: Damsté
advocaten - notarissen
te Enschede
Westerman, mr. W.G.:
Poort Westerman
Meijer Advocaten te
Beverwijk
Wit, mw. mr. I.J.M.
de: Franken van
Kampen Groenhuijsen
Advocaten te
Amsterdam
Wolters, mw. mr. E.F.:
Knuwer advocaten
Alkmaar te Alkmaar
Wong, mw. mr. W.Y.:
Six Advocaten te
Amsterdam
Woudenberg, mr. R.M.:
NautaDutilh N.V. te
Amsterdam
Woudenberg, mw.
mr. J.H. van: Höcker
Advocaten B.V. te
Amsterdam
Zande, mw. mr.
N.M.M. van der:
Dentons Europe LLP te
Amsterdam
Zeri, mw. mr.
C.: Couptry te
's-Gravenhage
Zevenboom, mr. J.:
STYX Advocaten te
Amsterdam
Zuiden, mw. mr. C.M.
van: Greenberg Traurig,
LLP te Amsterdam

Naar nieuw(e) kantoor of associatie

**A van Tuijn advocatuur
en mediation** (mw.
mr. A.P.A. van Tuijn te
's-Hertogenbosch)
Advocaat Kim (mw.
mr. K.W.P. Voordes te
Utrecht)
**Advocatenkantoor
Balikci** (mw.
mr. E. Balikci te
's-Gravenhage)
**Advocatenkantoor Filip
Noot** (mr. J.W.F. Noot te
Dordrecht)
Advocatenkantoor P.C.

Menick (mw. mr. P.C.
Menick te Nibbixwoud)
AMBT Advocaten (mr.
W.G. ten Have, mr.
P.C. Schutte en mw.
mr. N.D. Spijker te
Winschoten)
Ampersand Advocatuur
(mw. mr. J.I. Veldhuis-
Lampe te Meppel)
**Anki Spronk
Familierecht** (mw. mr.
J.M. Spronk te Utrecht)
**Appel
Strafrechtadvocatuur**
(mr. I. Appel te
Amsterdam)
**Bektesevic Ter Steeg
Advocaten** (mr. D.
Bektesevic en mw.
mr. L.A.C. ter Steeg te
Amsterdam)
**BeuneFaber Advocaten-
Belastingkundigen**
(mr. R.B.H. Beune en
mw. mr. A.L. Faber te
Valburg)
Bit Legal (mw. mr. J.J.
Baat te 's-Gravenhage)
**Boumans & Partners
Advocaten** (mr. J.I.T.
Sopacua te Rotterdam)
Breda Legal (mr. P.A.
Groenhuis en mw. mr.
P.J.M. Groenhuis-Kools
te Breda)
Briedé Arbeidsrecht
(mw. mr. M. Briedé te
Amstelveen)
BRON advocaten (mw.
mr. M. van Alphen, mr.
R. Bom, mr. A.J. van
der Knijff en mr. H.M.J.
Simonis te Breda)
**CKH Advocaten Utrecht
B.V.** (mw. mr. P.M.
Jacometti en mw. mr.
G. Wankum-Bakker te
Utrecht)
Construct Advocaten
(mr. T.D. Rijs en mr.
A.M. Ubink te Zwolle)
Cy Advocatenkantoor
(mw. mr. T.
Kahya-Ekinci te
's-Gravenhage)
**CyberArk Software
(Netherlands) B.V.**
(mr. J.J.A. Bokhorst te
Amsterdam)
De Klerk Legal (mw.
mr. A.C. de Klerk te
Amsterdam)
**Dentons UK en Middle
East LLP** (mr. S.
Geerlings te Londen)
**DNA
Strafrechtadvocaten**
Dionisius (mr. J.C.B.

Dionisius te Breda)
**DNA Strafrecht-
advocaten Schönfeld**
(mr. M.R.J. Schönfeld te
Breda)
Doganer Advocatuur
(mw. mr. M. Doganer te
Rotterdam)
Drost Krale Advocaten
(mr. F.W. Drost en
mr. W.T.M.J. Krale te
Amersfoort)
ENVIR advocaten
(mr. J. Kevelam, mw.
mr. T. Rotscheid en
mr. M.A.A. Soppe te
Almelo)
FIX advocaten (mw.
mr. F.N. Jorritsma te
Haarlem)
**Floor Advocatuur
h.o.d.n. Staen**
Advocaten (mw. mr.
F.W. Oehlen te Geulle)
Foolen Advocatuur
(mr. C.B.G.M. Foolen te
Tilburg)
**Genecor International
B.V.** (mw. mr. P.C.M.
Kemp te Oegstgeest)
Hagg advocaten (mw.
mr. I.M. Hagg te
Amsterdam)
**Hallmans Meier
advocaten & mediators**
(mw. mr. T. Meier en
mw. mr. R.R.J.A. Olie-
Hallmans te Meppel)
Heida Advocatuur
(mw. mr. A. Heida te
Dordrecht)
Jimmink Advocatuur
(mw. mr. M. Jimmink te
Julianadorp)
Joemman Advocatuur
(mw. mr. T.S.G.
Joemman te
Vlaardingen)
Klaas Legal (mw. mr.
N.M.N. Klazinga te
Haarlem)
**Knuwer advocaten
Alkmaar** (mr. H. van
Lingen, mr. P. van
Lingen, mw. mr. E.S.
Martina-Dirks, mr.
R. Muurlink en mw.
mr. E.F. Wolters te
Alkmaar)
**Knuwer advocaten
Den Helder** (mw. mr.
M.E. Frank-Kleijne,
mr. G. Liefijm, mr. B.J.
Mekkelholt, mw. mr.
N.J.M. Plat, mr. A.J.J.
Sweens en mw. mr. F.L.
Versteeg te Den Helder)
La Raison advocatuur
(mw. mr. I. Brouwer te

Amsterdam)
Legal-8 B.V. (mr. D.E.
Burgers te Houten)
Lloyd Advocaten (mr.
G. Meijer en mw. mr.
O.J.C. Toxopeus te
Veendam)
**Maria & Sevgi
Familierecht** (mw.
mr. S. Akpinar en
mw. mr. M-T. Psara te
's-Hertogenbosch)
**Martens & Boer &
Kikken Advocaten** (mw.
mr. A.N.A.G. Boer te
Klimmen)
MAY - advocatuur (mr.
M. Djamal te Arnhem)
Meesters in Business
(mr. M. Langius en
mr. J.B. van Velzen te
's-Gravenhage)
**MeijermanLegal-
Services** (mr. J.A.
Meijerman te Rotter-
dam)
Middendorf LEGAL
(mr. R.W.G. Middendorf
te Haarlem)
Mundt B.V. (mw. mr. L.
Mundt te Rotterdam)
**Müskens Advocatuur
B.V.** (mr. D.H.P.M.
Müskens te Dordrecht)
**Myriam Supicic,
Advocaat** (mw. mr.
M.S.J. Supicic te
Amsterdam)
**Nanette Weteling
Advocate** (mw. mr. N.M.
Weteling te Oss)
**Nimble Arbeidsrecht
B.V.** (mw. mr. M.C.G.M.
van den Heuvel te
Utrecht)
**Novi Letselschade
Advocaten** (mw. mr.
A. Hanegraaf en mw.
mr. N.E. Sonneveld te
's-Gravenhage)
**Osnabrugge
Advocatuur & Advies**
(mr. E.J. Osnabrugge te
Eindhoven)
**Peet erfrechtsspecialist
& familie advocaat**
(mr. J.M. Peet te
Nieuwerkerk aan den
IJssel)
Peijs Advocatuur
(mw. mr. A. Peijs te
Amsterdam)
**Poort Westerman
Meijer Advocaten**
(mw. mr. S. Meijer,
mr. R.T. Poort en mr.
W.G. Westerman te
Beverwijk)
Regio Advocatuur

(mr. M.N.G. Brok te
Waalwijk)
**Samenspraak
Advocatuur &
Mediation** (mw. mr.
A.C.M. Scharenborg te
Aalten)
Scholtus Advocatuur
(mr. T. Scholtus te
's-Gravenhage)
Seen Advocaten (mw.
mr. Y.A.R. Seen te
Enkhuizen)
seventytwo (mr. B.
Breedijk en mr. S.J. Lub
te Zandvoort)
Sparck Advocaten (mr.
P.R. Hendriks en mr.
K.J. Hillebrandt te
Amsterdam)
**Staal Van Dijk
Advocaten** (mr. J. van
Dijk en mw. mr. J.A.M.
Staal-Orlslaegers te
Winschoten)
STYX Advocaten (mr.
A.D. Kloosterman, mw.
mr. H.A.F.C. Tack en
mr. J. Zevenboom te
Amsterdam)
TDP Advocaten (mr.
R.B.M. Poppelaars te
Breda)
**TDP Strafrecht-
advocaten** (mr. A.W.A.P.
Doesburg te Breda)
TIPP-Advocatuur
(mr. R. Kerkhof te
Veldhoven)
**Torenhout Advocaten
& Mediators** (mw. mr.
G.D. Haytink, mw.
mr. C. Nobel en mw.
mr. E.H. Visser te
's-Gravenhage)
**Tshukudu Advocatuur
B.V.** (mw. mr. R.S. de
Vries te Bloemendaal)
Van Bremen Advocaten
(mr. N. van Bremen en
mw. mr. A. Simicevic te
Rotterdam)
**Van Dam & Lolkema
Advocaten** (mr. P.E.
van Dam en mw. mr.
G.J.J. Dam-Lolkema te
Zwolle)
**Van den Oever
Advocatuur** (mw. mr.
B.W.N. van den Oever te
Leiden)
**Van Oostveen
Strafrecht** (mr. C.L.
van Oostveen te
's-Gravenhage)
Van Sadelhoff Legal
(mw. mr. C.C.G. van
Sadelhoff te Utrecht)
Van Tuinen Advocatuur

(mr. B.A.C. van Tuinen te Amsterdam)

Varma Advocatuur (mr. S. Oedayrajsingh Varma te Leiden)

VdB Legal (mr. J.T.J. van den Broek te Amsterdam)

VriezenLegal (mr. R.J. Vriezen te Amersfoort)

Waterschap De Dommel (mw. mr. A.W. Dooren-Korenstra te Bostel)

WINTERTALING

BOUWRECHT

ADVOCATEN (mr. F.J. Pijls en mr. B.B. van Vliet te Amsterdam)

Wintertaling Corporate M&A (mr. T.C. Carapiet,

mr. O.C. Cusell, mw. mr. E. Koopman, mr. T.J. Schölvink en mw. mr. M.A.B. Smits te Amsterdam)

Wintertaling Vastgoed-en Arbeidsrecht (mr.

W.O. Groustra, mw. mr. J.F. Horsten en mr. R.M. van Ruth te Amsterdam)

WRE Advocatuur

B.V. (mr. E. Smid te Amsterdam)

Y Legal (mr. Y. Sasson te Amsterdam)

Zego B.V. (mr. J.P. Uittenbroek te Rotterdam)

Uit de praktijk

Adams, mw. mr. Z.C.J., Nieuwegein (01-12-2020)

Agterberg, mr. L.A., Utrecht (31-12-2020)

Akker, mr. H.C. van den, Gouda (31-12-2020)

Akker, mr. K.J.B. van den, Utrecht (31-12-2020)

Akker, mw. mr. E.J.A.M. Van den, Groningen (30-11-2020)

Alberts, mr. M.J., Rotterdam (05-01-2021)

Alderlieste, mw. mr. I., Rotterdam (20-12-2020)

Appelhof, mr. M.L.J., Amersfoort (31-12-2020)

Arts, mr. J.M.J., Rotterdam (31-12-2020)

Assum, mr. G.R.M. van den, Leusden (30-12-2020)

Aynan, mw. mr. I., Rotterdam (31-12-2020)

Bakker, mr. D.J.A.C.,

Doorn (31-12-2020)

Bakker, mr. M.O.G.J., Hoog-Keppel (30-12-2020)

Bakx-van den

Anker, mw. mr. J.M., Amsterdam (31-12-2020)

Bartman, mr. A.H.J., Amsterdam (01-12-2020)

Becker, mr. L.J., Heemstede (30-12-2020)

Beelen, mw. mr. M. van, Lochem (31-12-2020)

Berg, mr. S.E. van den, Breda (31-12-2020)

Bergwerf Bok, mr. R.E.F., Arnhem (31-12-2020)

Bige, mw. mr. E., Arnhem (01-01-2021)

Bisschops, mw. mr. Y.J.H.B., Rotterdam (31-12-2020)

Bissessur, mr. T., Zoetermeer (01-01-2021)

Blauw, mr. J.E. de, Ermelo (31-12-2020)

Bloemink, mr. A.B., Amsterdam (11-12-2020)

Boas, mr. R.L.H., Roosendaal (31-12-2020)

Bock, mr. G. de, Amsterdam (31-12-2020)

Boekel, mr. R.J., Medemblik (31-12-2020)

Boer, mw. mr. D.M. de, Amsterdam (30-12-2020)

Bogt, mw. mr. F.C. van der, Middelburg (28-12-2020)

Böhmer, mr. O., Rotterdam (31-12-2020)

Bongers, mr. B.H., Zwolle (31-12-2020)

Bongers, mr. H.W., Ommen (31-12-2020)

Bonnier, mr. J.C.M., Wijchen (01-01-2021)

Boots, mw. mr. S.A.G., Amsterdam (01-01-2021)

Booys, mr. T.Q. de, Amsterdam (01-12-2020)

Borne, mw. mr. A.T.M. van den, Eindhoven (31-12-2020)

Bos-Hagens, mw. mr. H.W., Noordwijkerhout (01-01-2021)

Bossé, mw. mr. M.P.K.

van, Amsterdam (01-12-2020)

Breijl, mr. D.R. de, Amsterdam (01-01-2021)

Briemen, mw. mr. W.K. van, Utrecht (30-12-2020)

Broeke, mw. mr. M. ten, Amsterdam (01-01-2021)

Brommersma, mr. S.D., Edinburgh, Schotland (04-01-2021)

Bronk, mw. mr. A.S.J.H. van den, Maastricht (30-12-2020)

Brouwer, mr. G.W., Groningen (31-12-2020)

Brouwer, mw. mr. A., Zoetermeer (01-01-2021)

Bruins, mw. mr. L.M., Voorschoten (01-01-2021)

Buggenum, mw. mr. V.P.H.M. van, 's-Hertogenbosch (31-12-2020)

Buisman, mw. mr. C.M., Amsterdam (01-01-2021)

Chanier, mw. mr. C.A., Utrecht (22-12-2020)

Charko, mw. mr. W., Breda (01-01-2021)

Charlier, mw. mr. L.E.M., Amsterdam (31-12-2020)

Christianen, mr. K., Arnhem (28-12-2020)

Cornelissen, mr. D.J.G.J., 's-Gravenhage (01-12-2020)

Cornelissen, mw. mr. G.J., Amsterdam (04-01-2021)

Dam, mw. mr. C.J.M. van, Tilburg (31-12-2020)

Dammers-Wubbe, mw. mr. G.W.L.M., Haarlem (01-01-2021)

Dautzenberg-Dieteren, mw. mr. B.H.G., Sittard (28-12-2020)

Degen, mw. mr. I., Zeist (31-12-2020)

Delgado, mr. C.A., Amsterdam (01-12-2020)

Delissen, mr. F.J.P., Nijmegen (31-12-2020)

Deuren, mw. mr. J.H. van, Amsterdam (01-01-2021)

Dielemans-Goossens, mw. mr. S.M., Amsterdam (01-01-

2021)

Dietz, mw. mr. H.C.M.G., 's-Gravenhage (22-12-2020)

Dijk, mr. F. van, 's-Gravenhage (31-12-2020)

Dijk, mw. mr. M.M., Rotterdam (29-12-2020)

Dijkink, mr. P.R., Amsterdam (01-01-2021)

Dijkhoorn, mr. E.E.A., Amersfoort (04-12-2020)

Dijkers, mw. mr. S.C., Rotterdam (31-12-2020)

Dirven, mr. P.C.M., Roosendaal (31-12-2020)

Doeleman, mr. J.F.A., Amsterdam (31-12-2020)

Doornbosch, mr. H., Groningen (24-12-2020)

Draisma, mw. mr. A.C., Groenekan (01-12-2020)

Driessen, mr. P.K.C.M. van, Heemstede (31-12-2020)

Driessen, mw. mr. S.J., Amsterdam (01-01-2021)

Drion, mr. P.J.M., Rotterdam (31-12-2020)

Dusschoten, mw. mr. E.S. van, Amsterdam (31-12-2020)

Ebisch, mr. J.J.T., Venlo (01-01-2021)

Eenhoorn, mr. C., Groningen (01-01-2021)

Eerden, mr. F.L. van der, Schiedam (31-12-2020)

Eijk, mw. mr. A.N. van der, Hilversum (31-12-2020)

Ellian, mr. U., Almere (31-12-2020)

Els, mr. A.B. van, Amsterdam (31-12-2020)

Emstede, mr. J.J.J.A.M. van, Tiel (31-12-2020)

Enkevort, mw. mr. C.V. van, Amsterdam (01-12-2020)

Enden, mr. P.S.M. van den, Kwintsheul (31-12-2020)

Engelsman, mw. mr. A.I., Zuidland (27-12-2020)

Ent, mw. mr. G.M. van der, Rotterdam (30-12-2020)

Erp, mr. L.P.M. van, Oss (31-12-2020)

Erven, mw. mr. H.M.A.W., Lelystad (31-12-2020)

Ester, mw. mr. R.B., Nijmegen (01-01-2021)

Ferment, mr. H., 's-Gravenhage (31-12-2020)

Fontijn, mr. A.E.L.M., Amsterdam (31-12-2020)

Frankhuijzen, mw. mr. C.A.E., Rotterdam (01-01-2021)

Geelhoed, mw. mr. W.S., Groningen (01-01-2021)

Geerling, mw. mr. S.I., 's-Gravenhage (01-01-2021)

Geesink, mr. T.M., Amsterdam (05-01-2021)

Gelderens, mr. F.J.T. van, Utrecht (31-12-2020)

Gessel, mw. mr. S. van, Veendam (01-01-2021)

Giessen, mw. mr. J. van der, 's-Gravenhage (31-12-2020)

Goes, mw. mr. G.M., Vianen ut (01-01-2021)

Gouw, mw. mr. E.R. van der, Rotterdam (14-12-2020)

Goyarts, mw. mr. E.F., Amsterdam (31-12-2020)

Graaf, mr. G.F. de, Alkmaar (04-01-2021)

Grauss, mr. G.C.D., Amsterdam (07-12-2020)

Grevink, mw. mr. J., Utrecht (31-12-2020)

Gulpers, mw. mr. D.D.J.M., Heerlen (01-01-2021)

Guzik, mr. J.W.E.M., Echt (31-12-2020)

Habets, mw. mr. L.L.C., Heerlen (31-12-2020)

Hardonk, mr. A.J., Amsterdam (31-12-2020)

Haren, mr. J.W.M. van, Venlo (31-12-2020)

Hartog, mw. mr. E., Rotterdam (31-12-2020)

Haverkort, mw. mr. M.M., Amsterdam (31-12-2020)

Heeren, mr. J.A., Haarlem (31-12-2020)

Hendrickx , mw. mr. S.P.J.M., Nijmegen (28-12-2020)	Jacobs , mw. mr. C.H.M., Nijmegen (31-12-2020)	Kirici , mw. mr. A.D., Eindhoven (05-01-2021)	's-Gravenhage (31-12-2020)	Eindhoven (01-01-2021)
Hennekens , mw. mr. M.P.M., Nijmegen (31-12-2020)	Jansen , mw. mr. C.W.M., Rotterdam (31-12-2020)	Klaassen , mr. O.J., Amsterdam (31-12-2020)	Lans , mr. J.L.G.M. van der, 's-Gravenhage (31-12-2020)	Luiten , mr. J.L., 's-Gravenhage (01-12-2020)
Hermanides , mr. G.H., Eindhoven (31-12-2020)	Jansen , mw. mr. I.I.L., Vught (30-12-2020)	Klein , mw. mr. I., 's-Hertogenbosch (07-12-2020)	Lanting , mr. A.H., Leeuwarden (31-12-2020)	Lukaszewicz , mr. B.J.V., Amsterdam (01-01-2021)
Hermans , mr. T., Enschede (01-01-2021)	Janssen , mr. B.M.W., Cromvoirt (31-12-2020)	Klingenberg , mr. P.B., Apeldoorn (31-12-2020)	Lau , mw. mr. C. la, 's-Gravenhage (30-12-2020)	Luteijn , mw. mr. J.H.D., Amsterdam (31-12-2020)
Hermes , mw. mr. A.C., Oudenbosch (01-01-2021)	Janssen , mw. mr. E.H., Amsterdam (01-01-2021)	Klinken , mw. mr. A.R. van, Zwolle (31-12-2020)	Laus , mr. L., Bloemendaal (15-12-2020)	Luttikhuis , mw. mr. A.P.K., Groningen (23-12-2020)
Hidajat-Engelsman , mw. mr. J.S., Amsterdam (01-12-2020)	Jbiri , mw. mr. S., Amsterdam (01-01-2021)	Konijnenburg-de Heer , mw. mr. A., Rotterdam (31-12-2020)	Leeuw , mr. M.W.F.M. de, 's-Gravenhage (30-12-2020)	Maliepaard , mw. mr. R.M., Vleuten (01-01-2021)
Hinskens-van Neck , mw. mr. M.E., Amsterdam (31-12-2020)	Jonasse-Prent , mw. mr. A.P., Warnsveld (31-12-2020)	Kool , mr. Y.A., Amsterdam (01-12-2020)	Leeuw , mr. N.A. de, 's-Gravenhage (31-12-2020)	Maris , mw. mr. M.N., Overveen (31-12-2020)
Hoek , mr. K.T. Op de, Rotterdam (31-12-2020)	Jonkman , mw. mr. G.M., Amsterdam (30-12-2020)	Koppelaar , mw. mr. A.F., Amsterdam (31-12-2020)	Leij , mw. mr. D. van der, Amsterdam (05-12-2020)	Marius-van Eeghen , mw. mr. A.M.C., 's-Gravenhage (31-12-2020)
Hoek , mr. M.B. van der, Ulvenhout (22-12-2020)	Kamminga , mr. P.S., 's-Gravenhage (31-12-2020)	Korteling , mr. W.S., 's-Gravenhage (01-01-2021)	Lenting , mr. H.M., Groningen (01-01-2021)	Marwijk Kooy , mr. A.G. van, Amsterdam (31-12-2020)
Hollander , mr. N., Groningen (18-12-2020)	Kamp , mw. mr. M.C. van der, Amsterdam (01-01-2021)	Kraimi , mr. H., Heerlen (31-12-2020)	Leuyerink , mw. mr. R., Arnhem (31-12-2020)	Matos , mw. mr. N.A., Amsterdam (31-12-2020)
Hoofft , mr. F.A.M. van, Venray (31-12-2020)	Kant , mr. S.J.H. van de, Amstelveen (31-12-2020)	Kroon , mr. M.J., Amsterdam (30-11-2020)	Li , mr. S.K., Amsterdam (01-01-2021)	Meer , mw. mr. S.E. van der, Amsterdam (09-12-2020)
Hoogerhuis-Wessels , mw. mr. W., Emmen (31-12-2020)	Karimi , mr. A., 's-Gravenhage (31-12-2020)	Kruijff , mr. A.C. de, Groningen (01-12-2020)	Linde , mr. M.C. van, Groningen (01-01-2021)	Megen , mr. W.F.C. van, Schiedam (31-12-2020)
Hoorenman , mr. E.M., Zwaag (31-12-2020)	Karl , mw. mr. E., Amsterdam (31-12-2020)	Kruk , mr. N. van der, Wognum (31-12-2020)	Linders , mr. G.J.F.M., Valkenburg lb (01-01-2021)	Menschaert , mr. R., 's-Gravenhage (31-12-2020)
Houben , mr. E.J., Voorburg (31-12-2020)		Kuyt-Fokkens , mw. mr. M.A., Voorburg (14-12-2020)	Linnemann , mr. J.J., Eindhoven (14-12-2020)	Metzelaar , mr. A.C.,

‘Altijd dynamisch’

Angelique van den Eshoff (48) runde tot voor kort haar eenmanspraktijk in Meerssen. Vanaf begin van dit jaar werkt ze bij Douffet Heuts Advocaten in Sittard. Bij dit kantoor, waar in totaal vijf advocaten werken, voert ze een familierechtpraktijk. ‘Ik heb nu fijne collega’s waarmee ik af en toe kan sparren. Omdat de focus van hen op uiteenlopende rechtsgebieden ligt, houdt dat je ook scherp.’ Het personen- en familierecht en erfrecht blijft haar fascineren. ‘Je moet altijd de emotie van het juridische probleem filteren, zonder de aandacht voor die emotie uit het oog te verliezen. Het is nooit droog en dor, maar altijd dynamisch.’

van, Almere (31-12-2020)	Keekstra , mw. mr. J., Alkmaar (01-01-2021)	Kwakman , mw. mr. H.A., Middelie (31-12-2020)	List , mw. mr. M.J.V. van der, Amsterdam (31-12-2020)	Amsterdam (01-12-2020)
Huitema , mw. mr. L.A., Amsterdam (31-12-2020)	Keulen , mw. mr. J.A. van, 's-Gravenhage (20-12-2020)	Lagerweij , mr. N., Rotterdam (04-01-2021)	Lobert , mw. mr. L.R.H., Zoetermeer (01-01-2021)	Meulen , mr. A. ter, Rotterdam (30-12-2020)
Hulten , mr. A.H.P. van, 's-Hertogenbosch (31-12-2020)	Khader-Guljé , mw. mr. F.M., 's-Gravenhage (01-01-2021)	Lagrauw , mr. H.W., Katwijk zh (31-12-2020)	Lodder , mw. mr. A.H., Rotterdam (31-12-2020)	Meulen-Sikkens , mw. mr. E.A., Leeuwarden (31-12-2020)
Hummelen , mw. mr. C., Nieuwegein (15-12-2020)	Kiers , mr. H.C., Deventer (31-12-2020)	Lammers-Sigterman , mw. mr. J.M., Tilburg (31-12-2020)	Lof , mr. D.E., Nieuw-Vennep (31-12-2020)	Meurs , mw. mr. M. van, Almere (01-01-2021)
Hüsen , mr. M.J., Rotterdam (01-01-2021)	Killestijn , mw. mr. W.E., Amsterdam (01-01-2021)	Lange , mr. S.C. de, Nieuw-Vennep (28-12-2020)	Loon , mr. M.J. van, Maastricht (07-12-2020)	Moojen , mr. W.E., Den Dolder (24-12-2020)
Italianer , mr. J., Amsterdam (01-01-2021)	Kins , mw. mr. C. van,	Lange , mw. mr. M.L.S.W.E. de,	Louwen , mw. mr. R.L., Utrecht (31-12-2020)	Mulder , mr. F.J.H., Amstelveen (31-12-2020)
			Lucius , mw. mr. M.W.,	Mulder , mw. mr. E.M.,

- Nijmegen (31-12-2020)
Mulder, mw. mr. P.L.B., Amsterdam (01-01-2021)
Munnik, mr. N.J.M. de, Rotterdam (01-01-2021)
Nadaud, mr. R.C.C.M., Vaals (31-12-2020)
Nauta Lemke, mw. mr. M.J.R. van, 's-Gravenhage (31-12-2020)
Nicolai, mr. P., Amsterdam (31-12-2020)
Nieuwenhuijs, mw. mr. J.M.E., Nieuwegein (17-12-2020)
Nieuwenhuis, mw. mr. F., Groningen (01-01-2021)
Nijkamp, mw. mr. M., Enschede (01-01-2021)
Nijmeijer, mr. G., Geleen (31-12-2020)
Nijstad, mr. M., Amsterdam (31-12-2020)
Numan, mr. D., Amsterdam (31-12-2020)
Oijen, mr. J. van, Etten-Leur (31-12-2020)
Oosten, mr. C. van, Leiden (22-12-2020)
Oude Grote Bevelsberg, mr. J.D.M., Bavel (19-12-2020)
Passel, mr. P.J.L.R. van, Malden (30-12-2020)
Pauw, mw. mr. A.E. van der, Amsterdam (31-12-2020)
Pellinkhof, mr. H.J., Assen (31-12-2020)
Peteri, mw. mr. R.Chr., Amsterdam (1-1-2021)
Post, mr. N.H.D., Amsterdam (31-12-2020)
Posthumus Meijjes, mr. H., Amsterdam (31-12-2020)
Postma, mr. W., Brunssum (31-12-2020)
Poucke, mw. mr. N.R.S. van, Terneuzen (01-12-2020)
Putten, mw. mr. S.C. van, Amsterdam (31-12-2020)
Quadflieg, mw. mr. B.A.M.H., Heerlen (31-12-2020)
Quint, mr. H.R., Zwolle (31-12-2020)
Ranitz, mr. S.H. de, Amsterdam (17-12-2020)
Rens, mw. mr. L.M., Barcelona Spanje (31-12-2020)
Rickets-Achaibersing, mw. mr. S.A., 's-Gravenhage (31-12-2020)
Riessen, mr. P. van, Kruiningen (08-12-2020)
Rijlaarsdam, mr. J.G.F., Rotterdam (31-12-2020)
Rijt, mr. P.P.J. van der, Amsterdam (29-12-2020)
Roberti, mw. mr. R.A., Assen (01-01-2021)
Roorda, mr. P., Amsterdam (01-01-2021)
Rouwet, mr. A.P.P.D., Lichtenvoorde (31-12-2020)
Rozenbroek, mw. mr. M.P.C., Rotterdam (01-12-2020)
Ruff, mr. J., Rotterdam (31-12-2020)
Ruijters, mr. R., Rotterdam (31-12-2020)
Ruijven, mw. mr. C.P.J.M. van, Kwintshoeul (31-12-2020)
Ruitenbergh, mr. E.J., Amsterdam (24-12-2020)
Rutten, mw. mr. A.A.M., Amsterdam (24-12-2020)
Sadza, mr. B.M., Heerlen (31-12-2020)
Salomons, mw. mr. M.C., Amsterdam (31-12-2020)
Sande, mw. mr. A.M.J. van de, Assen (07-12-2020)
Saric, mr. S., Utrecht (01-12-2020)
Sas, mr. M. 't, Amsterdam (01-12-2020)
Sauer, mw. mr. D.J., Arnhem (15-12-2020)
Scaf, mw. mr. G.M.W., Voerendaal (01-01-2021)
Schepens, mw. mr. I.J.M., Arnhem (15-12-2020)
Schijff, mw. mr. E.C., Amsterdam (31-12-2020)
Schmelzer, mw. mr. P.M.L., Leiden (1-12-2020)
Schonis, mr. T.C.C.J., Breda (31-12-2020)
Schoo, mr. W., Heerenveen (01-01-2021)
Schoon, mw. mr. C.S., Heemstede (31-12-2020)
Schram, mr. R.A., Assendelft (31-12-2020)
Schuman, mw. mr. C.G.M., Sittard (01-01-2021)
Sloot, mw. mr. C.J. van der, Woudenberg (31-12-2020)
Slot, mr. J.P., Nijmegen (15-12-2020)
Sorbi, mr. J.C., Dordrecht (31-12-2020)
Spaendonck, mr. B.J.R.M. van, Amsterdam (31-12-2020)
Stevens, mw. mr. A.M.M., 's-Gravenhage (30-12-2020)
Stevens, mw. mr. J.M., Amsterdam (30-12-2020)
Stoutenbeek, mw. mr. N.M., Eindhoven (01-12-2020)
Stramrood, mw. mr. B.J.P., Amsterdam (28-12-2020)
Strik, mr. C.M., Amsterdam (31-12-2020)
Teerenstra, mw. mr. C., Anna Paulowna (31-12-2020)
Tegelaers-Kerouache, mw. mr. J., Weert (31-12-2020)
Tempel, mr. B.F.H.M. van den, De Bilt (31-12-2020)
Tempelaars, mr. R.J.J., Amsterdam (22-12-2020)
Teunissen, mr. J.H.J., Rotterdam (31-12-2020)
Teunissen, mr. R., Amsterdam (30-12-2020)
Thijssen, mr. I.R.J., Rotterdam (31-12-2020)
Tiddens, mr. G.M., Groningen (31-12-2020)
Tinneveld, mw. mr. E.M.C., Arnhem (01-01-2021)
Tjoa, mw. mr. C.M., Utrecht (01-01-2021)
Tonckens, mw. mr. W.A., Doorn (31-12-2020)
Tooren, mr. B.H. van den, Zutphen (01-01-2021)
Toprak, mw. mr. G.Y., Eindhoven (31-12-2020)
Traa, mr. F.A.A.C., Utrecht (31-12-2020)
Tuinenburg, mr. P.C., Amsterdam (31-12-2020)
Tuit, mr. J.H., Almere (21-12-2020)
Uppal, mr. R.K., Amsterdam (31-12-2020)
Vaessen, mw. mr. S.J.C., Panningen (30-11-2020)
Veen, mr. Chr.W.L., Edam (31-12-2020)
Verhaagh, mr. S.T.W., Nijmegen (31-12-2020)
Verschuier, mr. G.C.F. van, Amsterdam (01-01-2021)
Verschuren, mw. mr. Y.W.G., 's-Gravenhage (01-01-2021)
Verstrepen, mr. J.M.M., Waalwijk (31-12-2020)
Vestiens, mr. P.H., Doetinchem (01-01-2021)
Visschers, mr. R.D.J., Zutphen (31-12-2020)
Vleugel, mr. R., Utrecht (31-12-2020)
Vlis, mr. Chr.F. van der, Amsterdam (31-12-2020)
Voets, mw. mr. M.J.G., Arnhem (31-12-2020)
Vogel, mw. mr. A.E.E.C.M., Amsterdam (31-12-2020)
Voldere, mr. J.F.A. de, Amsterdam (30-12-2020)
Voorink, mr. R.J., Zutphen (01-01-2021)
Vos, mw. mr. M.R. van der, Amsterdam (31-12-2020)
Wagenaar, mw. mr. N., Amsterdam (05-01-2021)
Waterman, mw. mr. J.Th., Zwolle (01-01-2021)
Wester, mr. F.C.C., Castricum (07-12-2020)
Wever, mw. mr. M.R., Almere (23-12-2020)
Willeumier, mr. J., Amsterdam (31-12-2020)
Wind, mr. J., Middelburg (23-12-2020)
Winkelman, mr. P., Tiel (01-01-2021)
Wittenberg, mw. mr. L.A.M., Nijmegen (31-12-2020)
Wristers, mw. mr. B.P., Nieuwegein (01-12-2020)
Wymenga-Kooistra, mw. mr. G., Drachten (31-12-2020)
Ytsma, mw. mr. J.M., 's-Gravenhage (15-12-2020)
Zeef, mr. K.J., Stads kanaal (31-12-2020)
Zuur, mw. mr. C.H., Amsterdam (31-12-2020)
Zwan, mr. S.M. van der, 's-Gravenhage (31-12-2020)
Zwan-van Leeuwen, mw. mr. D.A. van der, Honselersdijk (25-12-2020)

Overleden

- Ras**, mw. mr. M., Amersfoort (26-10-2020)
Staden-ten Brink, mr. E.H. van, Den Haag (21-12-2020)

NEXTsign: De volgende stap in het stroomlijnen van uw bedrijfsprocessen

Het laten tekenen van documenten door uw cliënten is vaak een tijdrovende klus. Met NEXTsign kunt u in één keer veel tijd en geld besparen door alle documenten vanuit NEXTmatters digitaal te laten ondertekenen: simpel, snel en efficiënt.

Natte handtekening

Documenten zoals contracten, overeenkomsten en voorwaarden wilt u als kantoor natuurlijk zo snel mogelijk ondertekend hebben. Doordat uw cliënt niet altijd naast de deur woont is het vaak lastig om dit snel voor elkaar te krijgen. Daarnaast zijn de huidige Corona maatregelen ook een grote complicerende factor.

U kunt deze documenten per post naar uw relaties sturen, maar dan duurt het al snel een week voordat u het getekende exemplaar weer getekend heeft ontvangen. Het ophalen van de juiste natte handtekeningen is foutgevoelig en tijdrovend. Kortom, niet meer van deze tijd. Om u hierbij te helpen bieden wij in samenwerking met onze partner Zynyo: NEXTsign aan. Met behulp van NEXTsign kunt u ieder document online laten tekenen, waarbij de juridische geldigheid gewaarborgd blijft.

NEXTmatters

Met deze integratie zetten wij een volgende stap in het volledig ontzorgen van kantoren op administratief gebied.

Met Zynyo hebben wij een betrouwbare partner gevonden die deze visie deelt. Zynyo is specialist op het gebied van digitale identiteit- en ondertekening services.

Michiel Geerdink, directeur bij Zynyo: "Ons doel is om rechtsgeldig, veilig en verantwoord digitaal ondertekenen van documenten voor iedereen toegankelijk en haalbaar te maken. Afgelopen jaar is Zynyo daarvoor bijvoorbeeld een samenwerking aangegaan met de NVM om het digitaal tekenen van koopovereenkomsten mogelijk te maken. De samenwerking met NEXTlegal is een belangrijke volgende stap in het bereiken van ons doel."

Digitaal werken

Wilt u als advocaat ook de volgende stap zetten in het digitaliseren en automatiseren van uw werkprocessen? Start met NEXTsign en merk dat u tijd en geld overhoudt! Wij denken graag met u mee.

Martin Duijs
06 147 263 97
www.NEXTlegal.nl

Voordelen NEXTsign

Sneller

Voor een papieren handtekening is gemiddeld 3 dagen nodig

Efficiënter

Volgende stap in het automatiseren van uw kantoorprocessen

Goedkoper

Minder administratieve kosten

Minder papier

Door digitalisering verbruikt u minder papier

Voorbereid

Met NEXTsign bent u klaar voor de toekomst

Nascholen wanneer het u uitkomt?

Met een abonnement op PO-Online heeft u onbeperkt toegang tot een uitgebreid en praktijkgericht cursusaanbod. Hiermee kunt u wanneer het u uitkomt uw vakbekwaamheid onderhouden. In een paar uur helemaal op de hoogte zijn van een nieuw onderwerp, gebracht door experts uit de praktijk en wetenschap? Voor advocaten die bij PO-Online nascholen is het al jaren de normaalste zaak van de wereld.

Benieuwd naar het gemak van online nascholing?
Probeer nu een gratis proefcursus t.w.v. 2 PO-punten!

Nascholen bij PO-Online

- Onbeperkt PO-punten halen
- Meer dan 90 cursussen
- Vakinhoudelijk en actueel

www.po-online.nl/proefcursus

